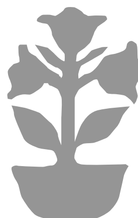
CRISTINA BUDAN PAUL BUDAN RODICA DINA DANIELA GHEORGHIU RUXANDRA SACALIȘ

PE TOPOLOG ÎN SUS

O cercetare a arhitecturii tradiționale pe valea râului Topolog

București, 2022

Autori „Pe Topolog în sus”
Cristina Budan
Paul Budan
Rodica Dina
Daniela Gheorghiu
Ruxandra Sacaliş

Colaboratori

Studiu istoric	Irina Calotă (Popescu)
Studiu toponimii	Mihaela Avram
Studiu peisagistic	Nicolas Triboi
Studiu sociologic	Andreea Ogrezeanu
Editor	Irina Calotă (Popescu)
Graphic design și ilustrații	Irina Mateescu
Fotografii	Andrei Mărgulescu

Mulțumiri

Mulțumiri deosebite se cuvin colaboratorilor pentru contribuția la realizarea acestui album: Mihaela Avram, Irina Calotă (Popescu), Andreea Ogrezeanu, Nicolas Triboi.

partenerilor pentru contribuția la cercetarea pe Valea Topologului: Ordinul Arhitecților din România - Filiala Argeş prin arh. Alexandru Răuță, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești prin Iustin Dejanu și Gerard Călin, Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti” București prin Puiu Costoiu și Cătălin Stoian, Asociația „Poarta Făgărașului” prin Teodora Cantu

voluntarilor din etapa de cartare a văii: Ana Maria Banu, Olivian Crăciun, Carina Davidoiu, Ana Dincă, Alexandru Bogdan Ferenț, Dana Georgescu, Ana Hodan, Diana Maria Iordache, Magda Iulia Juravlea, Ioan Cristian Leahu, Alexandra Lupu, Andreea Florina Popa, Cezara Tudosă, Ioana Stănculescu, Ciprian Ungurașu

voluntarilor care au contribuit la realizarea releveelor: Amina Alchihabi, Ana Maria Banu, Georgiana Calinciuc, Cristina Alexandra Ciobanu, Alexandru Bogdan Ferenț, Dana Georgescu, Daria-Minerva Godescu, Stefania-Ioana Harasim, Andreea Maria Hoțoi, Alexandra Lupu, Theodora Marinescu, Ana-Maria Moroșan, Andreea Nistor, Andreea Florina Popa, Maria-Sara Popa, Elena Cristina Vlonga

celor care ne-au primit în casele lor,

localnicilor: Constantin Apostol, Dumitru Apostol, Vasile Neacșa-Enăchescu, Maria Mihuț, Petruța Matei; primarilor din cele patru comune: Nicolae Langer, Alin Iatagan, Alexei Cristian Ciobanu, Constantin Smeu și preoților: Cătălin Florin Dinică, Constantin Florescu și Sorin Olteanu

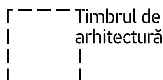
Mulțumiri speciale se cuvin și către: Catrinel Budan, Mathieu Couteret, Ruxandra Cruțescu, Elena Florea Dumitrescu, Flavius Iancu, Konrad Mihat, Raluca Munteanu, Andrea Palfi, Mihai Eugen Preda, Tudor Țighiliu, Horia și Violeta Stănescu

Fotografiile care apar în această publicație îi aparțin arhitectului Andrei Mărgulescu, cu excepția capitolului „Casele albastre”, realizate de membrii echipei și al capitolului „Casa de sub deal”, realizate de Cristina Alexandra Ciobanu.

Proiect susținut de Ordinul Arhitecților din România din Timbrul de arhitectură

Literă	EB Garamond, Barlow
Hartie	Sora Press Cream 120 g
Tiraj	200
Producție	Artix Plus
ISBN	ISBN 978-973-0-36336-4

București, 2022

CUPRINS

Albumul pe care tocmai l-ai deschis este sinteza unei cercetări desfășurate pe parcursul unui an, care și-a propus să privească asupra unui fragment al moștenirii noastre rurale. Așadar, în paginile sale vei descoperi o selecție de case din partea superioară a văii Topologului și câte ceva din poveștile lor. Casele sunt privite împreună cu contextul în care au apărut, respectiv valea Topologului, dorind să înfățișăm aceste case ca parte inseparabilă a unei locuiri mai ample.

Motivația acestui studiu a fost alimentată de două surse: cea a unei pasiuni mocnite pentru arhitectura tradițională și cea a unui atașament față de loc. Treptat, conștientizarea frumuseții arhitecturii rurale și a importanței ei pentru identitatea noastră, a crescut în noi până în punctul în care cerea să capete o expresie. Căutând apropierea de casele țărănești de pe valea Topologului, am avut însă șansa să descoperim cu adevărat Valea, marele „organism gazdă" sub protecția căruia cresc acești „muguri" ai locuirii. În pliurile sale ne-am adâncit în alte timpuri și alte lumi, o îndepărtare benefică de *noi urbanii, noi profesioniștii*. Este greu de cuprins în paginile unei cărți vastitatea frumuseții vieții și a locuirii de pe vale. Sperăm să reușim, fie și în mică măsură, să aducem în cele ce urmează măcar o parte din bogăția pe care am dobândit-o în acest demers.

Lecția acestor case este în primul rând cea a unei atingeri ușoare a pământului, atât în sensul modestiei lor, cât și prin lejeritatea materiei și așezarea ei. Aceste case se nasc din materia[lele] de acolo, se preschimbă în timp și se „topesc" la final în loc, fără să lase multe urme. Materia lor este-piatra râului Topolog, lemnul pădurilor de aici, varul și pământul lutos al dealurilor. Nu neapărat vechimea lor ne face să le prețuim, dar faptul că ele sunt mărturii rămase din era în care locul și casa aveau această consubstanțialitate. Pentru toate motivele de mai sus, ne-am întors în preajma acestor case, cu bucuria de a le descoperi în detaliu și de a învăța de la ele parcurgându-le, pipăindu-le cu toate simțurile și redesenându-le. Știm că e un privilegiu să putem veni în prezența lor fizică, privilegiu pe care generațiile următoare riscă să îl piardă. Fără a fi un îndemn la muzeificare sau persistența paseistă în modele ce sunt în dezacord cu viața și simțirea contemporană, prin acest demers căutăm totuși să reînnodăm prin (re)cunoaștere și respect un fir rupt al unei tradiții care a generat arhitecturi locale blânde, expresive și variate. Această reîntoarcere la noi înșine prin arhitectura bătrânilor, are potențialul să ne ghideze pe mai departe în devenirea viitoare a văii.

Și totuși, de ce *pe Topolog în sus?* Pentru că am urmat drumul spre casă. Atât la propriu, cât și la figurat. Paul a copilărit pe vale, în casa bunicilor, în Șuici. Împreună am petrecut verile acolo, având răgazul să descoperim mici părți ale văii la pas, suficient cât să aprindă dorința de a cunoaște mai mult și de a arăta și altora frumosul care ne-a ieșit în cale. În contextul construirii pe vale a viitoarei autostrăzi ce leagă Pitești de Sibiu, nevoia de a documenta cât mai atent valea în ansamblu a devenit și mai presantă. Aceasta a fost scânteia, dar proiectul a luat naștere numai prin întregirea echipei de coordonare cu Daniela Gheorghiu, Ruxandra Sacaliș, Rodica Dina și Irina Calotă (Popescu). Fără entuziasmul, talentul, simțul organizatoric și efortul lor constant pe perioada acestui an, probabil totul ar fi rămas o frumoasă plimbare și un fișier dezordonat de poze. Cei care au contribuit substanțial la acest demers și l-au făcut posibil sunt în număr mult mai mare. Acestora le adresăm sincere mulțumiri și le purtăm recunoștință pentru timpul, cunoștințele dăruite și munca lor. Sperăm că i-ați cunoscut deja în paginile de început.

Cristina și Paul Budan

CUVÂNT DE INTRODUCERE

Acest album, sinteză a unui proiect de cercetare multidisciplinar, dorește să pună în lumină arhitectura tradițională de pe valea superioară a râului Topolog, județul Argeș, precum și importanța pe care atributele locului o pot avea în modelarea acesteia. În contextul dezvoltării autostrăzii Pitești-Sibiu, care va traversa valea, scopul este, în primul rând, acela de a prezenta și de a evidenția valoarea patrimoniului arhitectural tradițional al zonei, care va trece în curând prin acest proces de modernizare. În paralel, intenționăm și a atrage atenția asupra posibilelor transformări ale zonei pe care le poate determina un astfel de proiect de anvergură națională.

Cercetarea se concentrează pe partea superioară a văii Topologului, respectiv de la comuna Tigveni în sus, înglobând și comunele Cepari, Șuici și Sălătrucu. Direcția de studiu urmează firul apei în amonte, către sursa râului Topolog. Ea coincide și cu firul de dezvoltare al autostrăzii - dinspre aglomerări urbane spre munte, unde râul își are izvoarele și unde autostrada va traversa Carpații Meridionali pentru a lega Muntenia de Transilvania.

Albumul cuprinde o selecție de paisprezece case culese de pe vale. Acestea sunt documentate prin desene de arhitectură, fotografii și interviuri cu localnicii. Privirea în detaliu asupra caselor este precedată de o serie de articole introductive ce tratează diferite aspecte privitoare la vale în ansamblul ei.

Albumul se adresează atât publicului larg, cât și - mai ales - specialiștilor în domeniul patrimoniului construit și administrațiilor locale.

Locuirea pe vale

Partea superioară a văii Topologului constituie un teritoriu bine conturat geografic, delimitat de dealuri, la est și la vest, și de lanțul montan, către nord. Acest spațiu protejat de relief este propice unei dezvoltări sociale și culturale unitare, asemeni văilor învecinate ce se succed către est. Deși legăturile dintre văi au dus la influențe reciproce firești, înțelegerea specificului cultural local și implicit a arhitecturii tradiționale, trebuie sa țină cont de această configurare particulară a reliefului ce a determinat diferențieri și nuanțări ale expresiilor arhitecturale din aceste subzone ale teritoriului nord-argeșean. Astfel, am considerat valea ca fiind o unitate cultural-geografică și am încercat cercetarea ei în ansamblu pentru o mai bună înțelegere a fondului său construit.

Ca atare, o primă particularitate a caselor de aici este chiar faptul de a se afla „pe vale": în preajma râului sau mai departe de el, în zona de luncă sau așezate pe suprafața vălurită a dealului, către izvoare sau în zona depresionară cu livezi și câmpuri întinse. Devine astfel evidentă necesitatea de a privi împreună cele două straturi interdependente ale locuirii: contextul geografic și expresiile arhitecturale generate în cadrul său. Așadar, studiul este structurat urmărind aceste două scări de lectură: cea a văii și cea a casei.

Cum miza arhitecturală nu a fost aceea de a cerceta doar obiectul construit în sine ci, prin el, formele pe care le îmbracă locuirea, ne-a preocupat această pulsație dată de alternanța între locuirea expansivă pe vale și contractarea ei în limitele gospodăriei. Așa cum încăperile casei sunt materializarea unui miez dens al locuirii, completat de restul gospodăriei, valea este spațiul în care este găzduită locuirea în forma ei largă. Casa, fâneața, livada, pășunea sau pădurea din grija unei familii se află, cum adesea se întâmplă, de-o parte și de alta a râului și sunt răsfirate în lungul văii. Aceste conexiuni între nord și sud, malul drept și malul stâng, generează o locuire amplă, întrețesută, prin care este reafirmată unitatea văii și prin care delimitările administrative devin (cvasi-)irelevante.

Locuirea lângă apă

A locui pe vale înseamnă, în primul rând, a locui în preajma apei. Râul, element generator și ordonator al văii, influențează profund tiparele de așezare și locuire. Acest fapt devine evident mai ales în momentul în care privim relația dintre drumuri și firele de apă. „Drumul mare" însoțește „apa cea mare", râul Topolog, de la nord la sud. Drumurile adiacente, cele care urcă între dealurile mărginașe, se așază cel mai adesea pe micile văi ale pârâurilor afluente Topologului, iar toponimia lor reafirmă identificarea, în mentalul locuitorilor, a văii cu calea de mers. Aici se întâlnesc mai rar ulițe anonime. În schimb brațele satelor poarta numele văii și al apei: Valea Podenilor, Valea Unghiului, Valea Bucurii, Valea Satului, Valea Iepii, Valea Vălenilor etc. Identitatea locală se conturează și ea în primul rând în funcție de aceste repere/entități geografice: un locuitor al Văii Podenilor se va prezenta mai ales astfel, apartenența la comuna Șuici fiind secundară. În numeroasele noastre interacțiuni cu localnicii, am remarcat faptul că doamnele, care în urma căsătoriei s-au mutat în casa soțului, chiar dacă mutarea s-a făcut pe o vale învecinată a aceluiași sat, se simt, și după mulți ani, „venetice".

Râul

În ultimele șase decenii râul și-a schimbat statutul în raport cu valea, înțeleasă ca ansamblu antropizat. Ca ax central al văii, râul polariza, până nu demult, numeroase activități economice, fiind o resursă esențială a așezărilor, dar oferea și prilejul unor interacțiuni sociale precum scăldatul, spălatul

rufelor etc. În vremea în care debitul Topologului era comparabil cu cel al râului Argeș, abundența apei venea, în mod evident, împreună cu o bogăție a faunei piscicole dar și cu numeroase alte beneficii.

Din informațiile primite prin bunăvoința domnului Constantin Apostol (localnic din satul Șuici, fost inginer mecanic și cercetător amator al istoriei văii) și a fratelui acestuia, domnul Dumitru Apostol (sociolog și profesor), aflăm că pe Topolog se găseau, până după cel de-al doilea Război Mondial, numeroase mori de apă. Morilor li se asociau adesea și alte funcțiuni care beneficiau de puterea mecanică a apei. Același ax rotativ angrena pietrele de moară, trioare care vânturau cerealele sau mașini de scărmănat lâna. Prezența morii remodela malul, fapt de care localnicii beneficiau și în alte moduri: între brațul aducțiunii de apă ce angrena roata (lung de 500 m până la 1000 m) și albia propriu-zisă a râului se amenajau lacuri în care apa încălzită de soare topea cânepa. Și restul procesului de albire și uscare a cânepii se petrecea tot pe malul apei. Ni se povestește că fiecare familie avea un lac în luncă. Tot în preajma morilor, în iazurile cu apă mai adâncă, localnicii veneau la scăldat.

Scăldatul se întrerupea în fiecare zi la orele amiezii, înainte de a ajunge în sate unda apei eliberată din stăvilarul din munte, la Podeanu. Pe râu se practica plutăritul - transportarea pe apă a buștenilor tăiați din pădurile de munte. Aceștia erau coborâți cu boii până la baraj și lăsați pe apă. La o anumită oră, apa era eliberată iar buștenii erau purtați la vale și se opreau într-un lac din Sălătrucu. De aici, în funcție de însemnele de pe trunchiuri, erau preluați de cei ce aveau joagăre acționate de apă. Într-un manuscris în curs de publicare despre monografia satului Văleni, Domnul Vasile Neacșa-Enăchescu (locuitor de pe vale, director al UAMS Șuici și cercetător amator) amintește de două joagăre hidraulice: unul aflat lângă Puntea Oii și un altul la confluența râului cu Valea Iepii.

Tot de la acesta aflăm și faptul că, înainte de electrificarea văii din anii ’60, o primă casă ce a beneficiat de electricitate încă din 1940 a fost casa familiei judecătorului Lehrer din satul Văleni, care avea un generator propriu de curent, ce se folosea de puterea apei.

Malurile erau legate prin punți și poduri din lemn și împletituri de nuiele. Podurile pentru trecerea carelor erau mai rare, însă conform celor povestite de domnul Apostol, punțile existau în prelungirea fiecărei ulițe. Râul, departe de a separa valea în două, aduna pe atunci oamenii și activitățile lor împrejurul lui.

În anul 1941, o viitură puternică distruge mori și podețe. Tot domnul Neacșa-Enăchescu menționează în paginile monografiei și că, în 1962, statul preia monopolul asupra activităților de morărit, iar mare parte dintre mori sunt închise. Odată cu construirea barajului Vidraru, în 1966, apa râului Topolog, asemeni altor nouă râuri din regiune, este deviată în mare parte către lacul de acumulare, imediat după confluența sa cu principalul său afluent, Topologel. Cantitatea de apă ce ajunge la vale este redusă substanțial.

Alte cinci microhidrocentrale, construite în comunele Cepari, Șuici și Sălătrucu între anii 1985 și 2003, au remodelat albia râului, au introdus praguri ce îngreunează sau chiar împiedică migrația peștilor în amonte și au afectat, în timpul lucrărilor de construcție, fertilitatea luncilor din preajma albiei.

Ca un simbol al îndepărtării comunității de râu, după „spurcarea apelor” (deversarea în apă de gunoaie sau ape uzate), slujbele religioase la sărbători au încetat să mai fie ținute pe malurile sale. Acum, prezența lui răzbate prea puțin în mentalul și în rutina cotidiană a localnicilor, excepție făcând cele câteva locuri de scăldat unde apa mai este suficient de adâncă. Dispariția lui din centrul vieții economice și sociale se face simțită în echilibrul locului. Privind acest proces în sens invers, dinspre situația actuală spre trecut, devine evident faptul că un râu poate infuza cu viață un loc, iar sănătatea râului se traduce într-o sănătate a locului și a locuirii.

Dinamica văii

Pe lungimea râului Topolog (de la izvoare și până la vărsarea sa în Olt), intersecția dintre drumul național ce leagă Curtea de Argeș de Râmnicu Vâlcea și drumul croit în lungul apei reprezintă un punct de discontinuitate. De aici, din centrul satului Tigveni, segmentul nordic al văii este perceput mai degrabă ca un braț autonom care se afundă în munte.

Valea era cândva traversată în lung de drumul istoric ce lega Curtea de Argeș de Câineni și Valea Oltului, numit și „Calea Mare”, drum important de trecere a munților către Ardeal. Odată cu abandonarea rutei istorice și dezvoltarea altor rute moderne exterioare zonei, valea intră într-o altă ipostază: aceea de „buzunar” închis către nord de Munții Fruntii. Drumul principal nu mai străpunge capătul văii (asfaltul se oprește în nordul comunei Sălătrucu, deși un drum de pământ continuă) și își pierde din capacitatea de a susține dezvoltarea așezărilor adiacente. Din perspectiva conservării unui fond construit tradițional precum și a coerenței satelor și a peisajului natural, această ipostază s-a dovedit benefică. Ritmul de creștere și reînnoire a fondului construit de pe vale a fost mult diminuat comparativ cu alte zone rurale, mai intens irigate de circulație. Reînnoirea cea mai alertă s-a produs în zona de sud, în comunele Tigveni și Cepari, sub influența legăturii mai facile cu drumul național. La polul opus, Sălătrucu este comuna în care fondul construit tradițional este cel mai bine conservat.

Similar, zonele construite din apropierea drumului principal au avut o dinamică mai rapidă a schimbării, iar cele din periferii, aflate pe ulițe cufundate între dealurile laterale, au conservat în mai mare măsură vechile gospodării, numărând în același timp mai multe case părăsite.

Scăderea relevanței economice a resurselor locale și dependența de oraș a determinat dorința locuitorilor de a veni în apropierea drumului principal, pentru acces mai facil la resurse și legături mai bune cu orașele vecine. Cândva

gospodăriile se răsfirau, migrau adânc în zona de deal în căutare de pășuni și fânețe mai întinse, esențiale pentru o economie bazată pe creșterea animalelor. Acum, noile mecanisme economice reașază satele în căutarea de resurse viabile. La această depopulare a periferiilor a contribuit și nevoia unui trai mai comod, lipsit de drumuri lungi și anevoioase, de izolare și lipsă a resurselor și a produselor de consum. Este căutată în special apropierea de magazin, de dispensar și de stația de maxi-taxi. În plus, a avea casă „la șosea” este și aici, ca pretutindeni în zona rurală, motiv de mândrie.

Posibilitatea de a citi un teritoriu în termeni de centru expus și accesibil (lunca) și periferii protectoare (dealurile) aduce cu sine o nuanțare necesară a locuirii. Aceasta capătă adâncime, beneficiază deopotrivă de locuri de venire împreună și margini de retragere solitară. La o scară mai mare, valea însăși devine un astfel de refugiu, benefic pentru cei în căutarea unei locuiri lente, tăcute, însă poate resimțit în alt mod de către cei de aici, ce se simt îndepărtați de polii mari urbani.

Autostrada - cea de-a treia ipostază a văii

Cea dintâi ipostază a văii Topologului, în care aceasta era parcursă și animată de drumul istoric, a fost urmată de cea a văii închise către munte, fiind relativ izolată și lipsită de infuzia de resurse exterioare, dar și protejată de perturbările aferente unui aflux de trafic și, în parte, de unele schimbări aduse de era postdecembristă. Putem anticipa o a treia ipostază, cea în care valea va fi din nou traversată, dar de această dată într-o manieră disjunctă de loc. În demersul de modernizare și dezvoltare a infrastructurii naționale de drumuri, noul tronson de autostradă, în eventualitatea realizării sale în forma actuală a proiectului, va străpunge din nou valea, va conferi o nouă ordine teritoriului și va influența tiparele unei dezvoltări viitoare a așezărilor sale.

Acesta presupune parcurgerea văii de la sud-est către nord-vest. Intrarea pe vale se va face mai sus de centrul comunei Tigveni, după ce va străpunge dealul Momaia la sud de satul Blaju. Apoi va urca pe albia râului Topolog până în comuna Sălătrucu, de unde va trece dealurile către valea Oltului. Este posibil ca prezența autostrăzii să aducă cu sine o reanimare economică a zonei, atât de necesară în lipsa politicilor agrare eficiente. Cum se întâmplă și la scară națională, șansa dată de o mai bună conectare a teritoriului îi bucură pe cei aflați aici, fie din motive economice, fie pentru apropierea de cei dragi, plecați din sat. Însă suprapunerea sa cu râul pe segmente ample, ridică anumite semne de întrebare cu privire la felul în care se va raporta valea la acest nou ax central suspendat. În urma acestui „implant” semnificativ la scara văii, modul și măsura în care cele două maluri vor continua să funcționeze și să se dezvolte împreună sunt încă greu de anticipat.

Cele de mai sus scot în evidență amploarea transformărilor determinate de anumite ipostaze ale procesului global (recent și contemporan) de modernizare a economiei și care presupune inclusiv schimbarea modului de raportare la teritoiu și de ocupare a acestuia. Privit ca resursă exploatabilă la scară mare, teritoriul este „rescris“ de sus în jos, urmând interese cu impact la nivel național, însă cu efecte specifice și individuale resimțite local. Uneori, un beneficiu economic privit la scară națională, se poate traduce printr-o sărăcire a unor zone, ce sunt constrânse să își înstrăineaze resursele pentru un scop comun prioritar.

Schimbările politice și economice din ultimul secol, mult accelerate în ultimii treizeci de ani, au diminuat legătura directă între locuitor și loc, perceput ca sursă de bunăstare principală. Atât pentru hrană cât și pentru construirea casei, resursele văii au devenit prea puțin folositoare sau inaccesibile celui de aici. Bunăstarea pare să vină acum din altă parte.

Schimbarea în lumea satului

Pentru un observator detașat al satului românesc, schimbările survenite aici în ultimele decenii se deslușesc ca un salt ireversibil şi parcă prea repede făcut către o lume care, după schimbarea de regim politic din anii ’90 ai secolului trecut, promitea ţăranilor „o viaţă mai bună”. Acest observator detaşat este adesea chiar omul de la sat; nu-l mai poţi numi „ţăran” deoarece, în multe situaţii, activitatea lui zilnică se desfăşoară la oraş. La o privire atentă, acesta poate distinge mai multe straturi de schimbare.

Un prim strat este cel al schimbărilor generate de contextul politic. Privind retrospectiv, pe fir istoric, cel mai acut este percepută schimbarea survenită după anul 1989, care a venit cu efecte egalizatoare la nivel național. Complexitatea nevoilor economice ale satului, în lipsa unor politici care să revitalizeze mediul rural, a determinat schimbări ireversibile în modul de viaţă al ţăranului, abia ieşit dintr-un regim totalitar, ale cărui efecte devastatoare se resimţeau deja pe toate planurile. Perioada care a urmat regimului comunist, a venit cu o libertate care s-a cerut repede asimilată, dar cu care ţăranul nu s-a putut acomoda în ritmul domol, specific vieţii legate de lucrul pământului. O parte din ţărani, reîntorşi de la oraş la matcă, au adus la sat rutine şi fragmente specifice oraşului, dar străine de legile seculare ale vieţii la sat. Cei rămaşi, cu ochiul la vecinii lor emancipaţi, și-au dorit bunăstarea „de tip nou” și în ograda lor. În fine, o altă parte a lăsat în urmă gospodăria strămoșească și s-a aşezat într-o lume aparent mai bună - Occidentul, la care românii priviseră cu jind în deceniile comuniste - cu gândul reîntoarcerii periodice acasă sau al reîntoarcerii definitive, atunci când vor fi atins bunăstarea visată. Acest proces complex de mobilitate a avut unul dintre cele mai puternice efecte asupra satului: depopulat de oameni tineri și energici, satul a văzut înlocuirea caselor strămoșești, potrivit de mari în raport cu nevoile reale ale vieții în gospodărie și construite din materiale locale, cu case adesea mai mari decât o cer nevoile de locuire, ce imită tipuri de locuințe urbane și sunt construite din materiale produse industrial.

Mergând încă un pas în spate, în istorie, instalarea regimului totalitar în anul 1948 a lăsat amprenta unui alt tip de schimbări. Deși s-a declarat susținător al cercetărilor etnografice și al activității muzeelor, deci susținător al vieții țăranului cercetat la modul abstract, acest regim a avut efecte ireparabile asupra vieții țăranului real și asupra fenomenului complex definit de satul românesc. În acest caz, însă, efectele au fost diferențiate geografic. În zonele de câmpie și de deal, ca urmare a proceselor de industrializare postbelică, ţăranul a fost fie dezrădăcinat, prin transferul lui forțat în orașele învecinate, pentru munca în fabrici și uzine, fie desprins de ograda sa și de munca pământului propriu și înregimentat cu program fix în ferme colective; aici, efectele egalizatoare ale regimului politic și sărăcirea populaţiei s-au extins şi asupra modului de viață și, implicit, asupra modului de organizare a gospodăriei. În zonele submontane și montane, acest proces de dezrădăcinare a fost mai puţin prezent. Este și cazul părții de nord a Văii Topologului, cea cuprinsă în studiu. Localnicii au menționat cu mândrie că satele lor nu au fost colectivizate. Acest lucru ar putea explica diversitatea arhitecturală a fondului construit anterior anului 1989, încă bine reprezentat și menținut în zonă. Efectele regimului politic totalitar se văd însă, pe alocuri, și aici.

Un al doilea strat de schimbări, difuz şi mai greu perceptibil, este cel generat de nevoile cotidiene ale locuitorilor, în dialog cu nevoile caselor. Pe de o parte, modificarea modului de viață și adaptarea la un set de nevoi, individuale sau colective, în perpetuă schimbare, precum și dorința unor condiții de viață mai bune, schimbă permanent lumea satului, atât la scara gospodăriei, cât și la scara teritoriului. Pe de altă parte, provocări naturale sau procesul inevitabil de uzură materială a caselor în timp, schimbă periodic chipul caselor. Acest palier de schimbare, perceptibilă de la nivelul ochiului, și conștientizarea faptului că ea este necesară și de neocolit, reprezintă unghiul din care a fost realizată cercetarea. Mai mult, o privire atentă percepe, dincolo de aceste straturi de schimbări, o constantă. Studiul a scos la iveală o rezilienţă remarcabilă a gospodăriilor mai vechi care, deși schimbate în detaliu, își păstrează coerența în ansamblu. Acest fapt a fost remarcat atât la gospodării, ante- sau interbelice, cât şi la cele coagulate în perioada comunistă. Apreciem că această constantă este cea care determină reîntoarcerea neîncetată a atenției profesioniștilor din diferite domenii către lumea satului.

Un al treilea strat de schimbări este încă nescris, dar potenţial. El se arată în proiectul de construire a autostrăzii Piteşti-Sibiu, menit să îmbunătăţească legăturile în teritoriu, să lase loc unui proces mai larg de modernizare a zonelor pe care le traversează și să aducă un plus de calitate în viaţa comunităţilor locale. Ochiul arhitectului, obișnuit cu complexitatea organizării urbane, cu beneficiile locuirii în oraş, dar și cu problematica mereu deschisă, generată de nevoile de adaptare permanentă, are capacitatea de a intui atât câştigul pe care o astfel de schimbare îl poate aduce, cât şi riscurile aferente. De aceea, odată ajuns aici, el caută semnele acestei bunăstări promise de schimbare, dar totodată şi efectele pe care aceasta le are asupra valorilor de patrimoniu tradiţional.

Scopul studiului nu este acela de a conduce, în mod direct, către prezervarea anumitor valori de patrimoniu tradiţional şi nici nu are misiunea de a pleda pentru „înghețarea" gospodăriilor în forma lor actuală și în mod nediscriminat. Am vrut, în primul rând, să documentăm și să conservăm prin documentare - de ansamblu şi de detaliu - o parte din identitatea locuirii de pe această vale, așa cum încă ni se revelează ea astăzi, înainte de intervențiile de infrastructură planificate în zonă. Am vrut, de asemenea, să punem în evidenţă diversitatea şi complexitatea sa arhitectural-culturală, scopul fiind acela de a documenta ipostaze ale arhitecturii tradiţionale de patrimoniu din Valea Topologului, într-o perioadă de schimbări majore, dar cu efecte insuficient studiate.

Demersul proiectului

Proiectul a implicat trei etape principale. Două s-au desfășurat pe teren, respectiv cartarea văii și întocmirea releveelor caselor, și ultima a constat în documentarea, organizarea și prelucrarea informațiilor sub forma prezentului album.

Primele vizite pe teren au fost efectuate în vara anului 2021, în echipe multidisciplinare de arhitecți voluntari, etnografi de la muzeele partenere, sociologi și peisagiști. Am străbătut toate satele din cele patru comune în căutarea de case și gospodării care ne-au atras atenția prin frumusețe și autenticitate, dar și în căutarea de povești locale. Satele cartate au fost: Tigveni, Bârseștii de Sus, Bârseștii de jos, Bădislava, Vlădești, Bălilești, Bălteni, Blaju din Comuna Tigveni; Morăști, Cepari Pământeni, Cepari Ungureni, Urluiești, Cărpeniș, Șendrulești, Valea Măgurei, Zamfirești din comuna Cepari; Șuici, Păuleni, Paltenu, Rudeni, Ianculești, Valea Calului din comuna Șuici; Sălătrucu de Sus, Sălătrucu de Jos, Văleni din comuna Sălătrucu. De asemenea, împreună cu peisagistul Nicolas Triboi, am parcurs valea în susul râului, unde am observat evoluția și transformările peisajului din lunca Topologului.

După această etapă de cartare generală a zonei, în care s-au adunat o bază de date cu informații și fotografii de pe vale, am început un proces de selecţie a caselor care urmau a fi documentate mai îndeaproape. Procesul de selecţie s-a oprit la paisprezece gospodării. Pentru realizarea releveelor, am organizat un atelier de două săptămâni, cu ajutorul studenților arhitecți, voluntari în proiect. Fiecare casă a fost măsurată de echipe de câte 2-3 voluntari. În paralel cu măsurătorile și redactarea releveelor, împreună cu arh. Andrei Mărgulescu și cu Konrad Mihat, am realizat și o documentare fotografică a caselor/gospodăriilor selectate. De asemenea, am vizitat bibliotecile locale, în căutarea cărților și monografiilor publicate despre vale pentru a aduna informații despre istoria comunelor. La încheierea

celor două etape de lucru pe vale, am început organizarea informației, discuțiile și lucrul la album. Am continuat munca în formula unei echipe multidisciplinare (istoric, arhitect, sociolog, peisagist, geograf, ilustrator), pentru a înțelege și a prezenta, în mod cât mai comprehensiv, atmosfera și poveștile de pe vale.

Stabilirea unor limite

Văile definite în jurul cursurilor de apă din reţeaua hidrografică de la sud de Carpaţi, în partea nordică a judeţului Argeş, se caracterizează (aşa cum am specificat anterior) prin identităţi culturale diferite. Acesta este motivul pentru care studierea uneia dintre văi nu garantează similitudini cu vecinele ei. Conform discuțiilor purtate cu etnografii de la muzeele satelor (Muzeul Naţional al Satului şi Muzeul Golești), Valea Topologului, spre deosebire de văile învecinate, nu a fost cartată recent şi a avut parte de o atenţie insuficientă din partea etnografilor și arhitecților. Constatarea acestei lipse de informaţii, pusă alături de proiectele de infrastructură prevăzute în zonă și generate de viitoarea autostradă Pitești-Sibiu (cu tronsoanele III și IV suprapuse parţial peste Valea Topologului) au reprezentat punctul de plecare al studiului. Acesta nu a favorizat o anumită perioadă istorică și a fost mai puţin relevant criteriul vechimii foarte mari a caselor (important, de regulă, în cercetările etnologice). A primat mai degrabă nivelul lor de autenticitate, având de la bun început intenţia de a include în aria de interes atât gospodării vechi, ce conţin clădiri antesau interbelice, cât şi gospodării construite începând cu al cincilea deceniu al secolului trecut şi până în anul 1989. Acestea din urmă reprezintă un segment al arhitecturii venaculare încă însuficient explorat, aflat în proces de degradare, însă în egală măsură valoros ca şi cel anterior.

Zona cuprinsă în această cercetare se desfășoară pe o arie întinsă de teren, variată din punct de vedere geografic și compusă dintr-un număr mare de localități, cu o istorie și o tradiție bogate. Toate acestea fac ca și arhitectura mai veche de pe vale să fie de o mare diversitate și să formeze un țesut de o certă valoare culturală și arhitecturală. Însă, tot ca o consecință a celor enunțate mai sus, valea în ansamblul ei se prezintă ca o zonă complexă, a cărei înțelegere în profunzime necesită timp. Astfel, în aceaste prime faze ale prezentului demers (și care au condus la publicarea acestui volum), am ales să ne concentrăm mai degrabă pe a scoate în evidență diversitatea arhitecturală a văii, decât pe definirea unei tipologii de locuințe și gospodării pe vale. Criteriul de selecție de bază a fost, în acest context, cel al autenticității, înțeleasă în sensul unor intervenții arhitecturale minore, care au păstrat coerența arhitecturală a caselor, atât din punct de vedere material și funcțional, cât și din punct de vedere volumetric și stilistic.

Acestor limitări, ce decurg din anumite condiționări externe dar care se traduc sub forma unor limitări autoimpuse, li se adaugă altele, determinate direct de context, precum: informațiile disponibile pentru casele selectate; accesul în comunitate și posibilitatea de a stabili o rețea de contacte locale; reticența unor proprietari, care au limitat accesul la măsurători sau la realizarea de fotografii; condițiile fizice dificile de acces pe teren sau în casă, în cazul gospodăriilor abandonate; absența totală sau pe termen îndelungat a unora dintre proprietari.

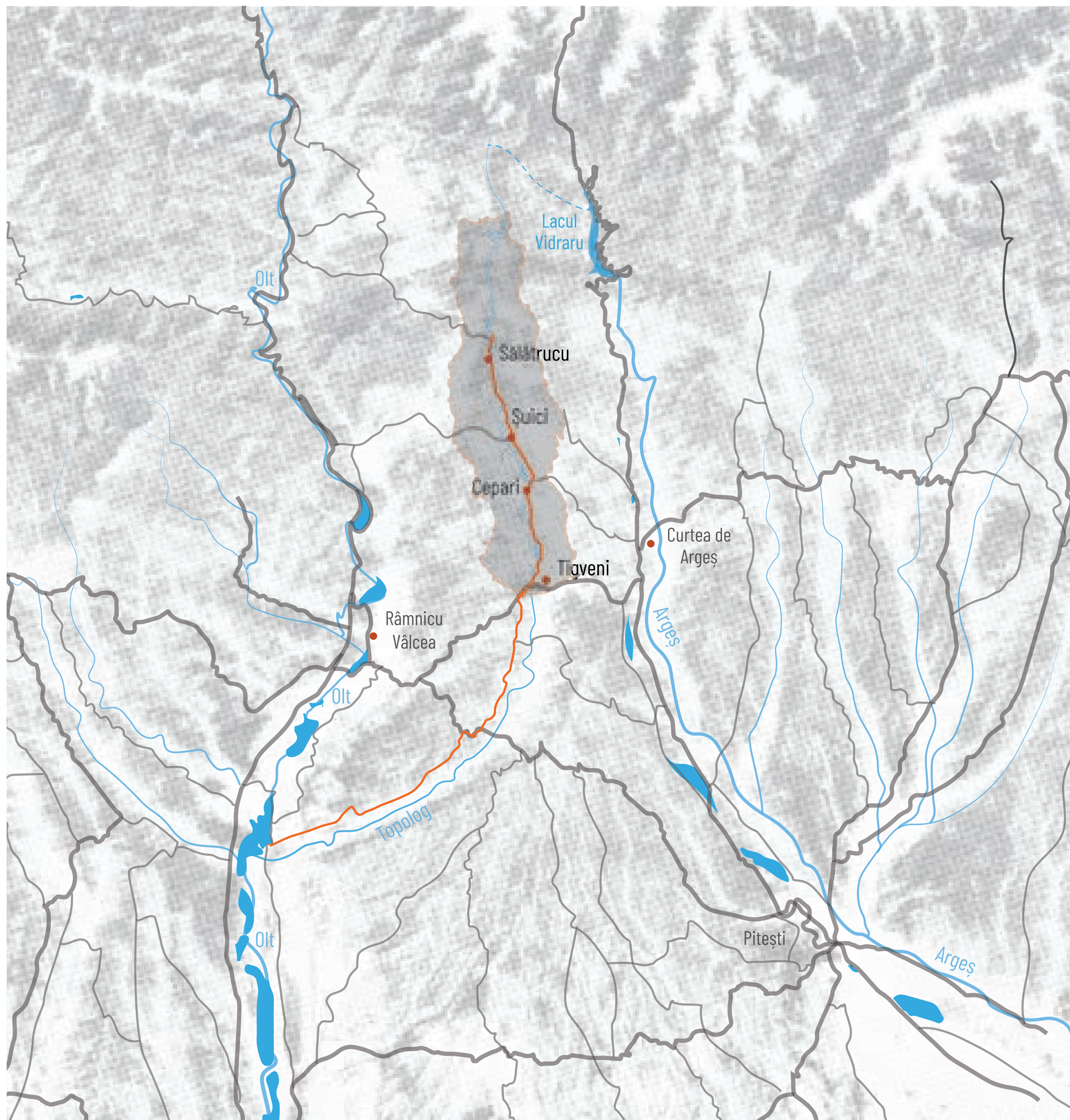
Toate cele de mai sus au condus la decizia de a selecta și prezenta paisprezece case, studiate individual, dar pe baza unor criterii aplicabile tuturor. Toate aceste case respectă criteriul autenticității, în sensul explicat anterior, și au scopul de ilustra, împreună, diversitatea culturală și arhitecturală a patrimoniului arhitectural al Văii superioare a Topologului. Studiul acesta este un prim demers inițiat în studierea acestei zone și el deschide și fundamentează noi direcții de studiu pentru viitor.

Cheie de lectură

Pornită dinspre domeniul arhitecturii, cercetarea a beneficiat, așa cum aminteam în cele de mai sus, de implicarea, pe parcurs, a unor specialiști din domenii conexe, ceea ce ne-a oferit șansa unei înțelegeri mai profunde a locuirii pe vale și a transformărilor din ultimele decenii. În consecință, albumul este structurat sub forma unei serii de perspective asupra locului văzut dinspre aceste domenii. Se păstrează ca fir de legătură tema locuirii în sens larg și cea a schimbării inerente prin care aceasta trece, în plin proces de asimilare a modernității.

Așadar, prima parte a volumului cuprinde o serie de articole, fiecare supunând atenției un alt aspect al locului și privind valea la diferite scări de lectură. În cel dintai, arhitectul Irina Calotă recompune o scurtă istorie a văii așa cum transpare din sursele documentare. Apoi, geograful Mihaela Avram pornește dinspre toponimia locului pentru a descoperi, păstrată în semnificația numelor, o istorie nemediată a cotidianului. Descoperim astfel indicii ascunse despre evoluția așezărilor, despre folosirea locurilor, despre importanța lor pentru cei de atunci sau despre căile de parcurgere a văii. Nicolas Triboi, peisagist, ne arată valea din perspectiva peisajului înțeles ca areal antropizat, modelat de concepțiile și nevoile umane. Antropologul Andreea Ogrezeanu ne coboară privirea printre oamenii văii și ne descrie, prin vorbele lor, o serie de schimbări petrecute în modul acestora de a-și clădi casele.

Cea de-a doua parte a albumului prezintă casele selectate, înfățișate împreună cu contextul și istoria lor. Fiecare dintre ele încearcă să surprindă noi ipostaze ale unui fel de a construi și locui pe vale. Dincolo de calitățile lor estetice, aceste case sunt valoroase pentru toate aspectele culturale pe care le poartă cu sine, dar mai ales pentru felul în care onorează locul în care sunt așezate.

Lacul
Vidraru
Olt
Suici
Cepari
Tigveni
Curtea de
Argeș
Râmnicu
Vâlcea
Argeș
Olt
Topolog
Olt
Pitești
Argeș

VALEA SUPERIOARĂ A TOPOLOGULUI. CÂTEVA REPERE ISTORICE

Irina Calotă (Popescu), arhitect

Paginile ce urmează nu își propun să furnizeze o prezentare exhaustivă a evoluției Văii Topologului, ci doar să puncteze câteva momente și teme importante, comune dezvoltării întregii văi, și care au marcat istoria acestei zone. Textul păstrează, mai degrabă, o privire generală asupra dezvoltării localităților din lungul Topologului, legând evoluția acestei zone de teme majore ale istoriei lumii rurale românești, în loc să se concentreze asupra unor aspecte punctuale, individuale sau excepționale. El ilustrează ipostaze ce au reprezentat stimuli de modernizare majori sau momente de schimbare semnificative, relevante la nivel general. În consecință, textul este structurat în șase teme principale: drumul istoric, ca urmare a rolului său de factor generator de dezvoltare; date generale despre apariția și imaginea satelor în perioada premodernă; prezența satelor de ungureni, ca temă recurentă în România extracarpatică, cu reprezentare în satele de pe vale; principalele neamuri boierești prezente în zonă și moșiile pe care acestea le-au deținut; impactul pe care prezența acestor familii l-a avut asupra dezvoltării localităților de pe vale, în special în perioada premodernă; schimbările antrenate de intrarea în perioada modernă, cu impact asupra sistematizării și echipării cu dotări publice a satelor de pe vale. Toate temele sunt legate de contextul general al țării, în diferitele sale etape de evoluție.

Drumul

Unul dintre cele mai importante puncte de trecere a Carpaților Meridionali a fost trecătoarea de pe Valea Oltului. Un prim drum de traversare a munților pe aici a existat încă de dinainte de cucerirea romană, asigurând o legătura comercială și militară peste munți. El a fost modernizat în perioada romană (parte a amenajării cunoscute astăzi sub denumirea de *limes alutanus*) și urmărea preponderent traseul Oltului.[1] Drumul părăsea râul doar pentru a ocoli Muntele Coziei, între localitățile Jiblea și Câineni de astăzi, unde terenul din lungul Oltului era foarte accidentat. Acest tronson, dintre Jiblea și Câineni, a existat de-a lungul râului Olt doar pentru scurte perioade de timp, un prim drum fiind tăiat pe aici încă din perioada romană. După retragerea romanilor, drumul a încetat să fie întreținut și, degradându-se, acest tronson nu a mai fost practicabil. El a existat din nou, pentru o foarte scurtă perioadă de timp, în secolul al XVIII-lea, când, în timpul ocupației habsburgice în Țara Românească, întreg drumul de pe Olt a fost modernizat (1719-1722) și a primit denumirea de „Via Carolina", traseul lui urmărindu-l pe cel al drumului roman anterior.[2] De-a lungul perioadei medievale, drumul în lungul Oltului a existat continuu, cu deviația menționată anterior, de ocolire a Muntelui Cozia pe partea sa de est,[3] hărți de secol XVI și mai târziu atestând existența lui în această formă.[4]

În afara traseului descris anterior, trecătoarea spre Sibiu putea fi accesată, dinspre sud, și pe un alt drum, care mergea pe Valea Topologului. Această cale de acces a fost folosită, încă din vechime, pentru transhumanță. Pe tronsonul său nordic, acest „drum al oii" se suprapunea drumului roman, coborând pe Olt dinspre Transilvania, trecând râul în dreptul localității Câineni și continuând spre sud-est, până în localitatea Pripoare, de unde vechiul drum roman o lua spre sud, ocolind Cozia și întorcându-se pe Valea Oltului. Tot din același loc, un alt drum o lua spre Sălătrucu de Sus, intrând pe Valea Topologului, trecea râul prin vad la Sălătrucu de Jos, cobora prin Șuici și Rudeni și apoi se bifurca din nou (în punctul numit „Stejarul"). O variantă a lui o lua spre vest, întorcându-se pe Valea Oltului, pentru ca cealaltă variantă să rămână în lungul Topologului, până la Tigveni, de unde fie o lua spre Curtea de Argeș, fie spre Valea Cotmeanei și apoi spre sud, spre Dunăre.[5]

Pe lângă drumul de transhumanță, încă din ultimii ani ai secolului al XVII-lea hărțile atestă și existența unui drum comercial în lungul Topologului. Acesta venea dinspre Târgoviște prin Curtea de Argeș, intra pe vale, mergea spre nord în lungul râului, părăsea valea pentru a o lua spre nord-vest, până la Pripoare, unde se întâlnea cu drumul de ocolire a Coziei (deviație a celui de pe Olt, care asigura, spre sud, legătura Transilvaniei cu Râmnicu Vâlcea) și continua spre Câineni, unde intra pe Valea Oltului, mergând spre Turnu Roșu.[6] Chiar dacă drumul din lungul Oltului asigura legătura cu Râmnicu Vâlcea și cu Oltenia, varianta din lungul Topologului oferea legătura cu Argeșul și cu Târgoviște (târguri mai importante în perioada medievală decât Râmnicul) și, implicit, deschidere către toată Muntenia - și, mai departe, spre Balcani. Importanța legăturilor pe care

[1] Cruceană I., 1999, „Drumul oii și alte drumuri moarte pe meleagurile argeșene", în *ARGESSIS, Studii și comunicări*, Seria *Istorie*, tom VIII, p. 177, nota 2.

[2] Măndrescu D., 2019, „Drumuri și trecători peste Carpați – primele reprezentări în cartografie", în Croitoru, Costin (ed.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in honorem Professoris Ionel Cândea septuagenarii*, Editura Academiei Române - Editura Istros, București-Brăila, p. 504. Drumul a fost realizat utilizând explozibilul, el urmărind exclusiv malul drept al râului, spre deosebire de cel roman care nu se desfășura doar pe un singur mal de-a lungul său. Vezi Ciocîrlan A., 2015, *Comunitățile germane la sud de Carpați în Evul Mediu (secolele XIII-XVIII)*, Editura Istros, Brăila, p. 54.

[3] El era denumit numit „Drumul/Calea Mare", „Caia Mare", „Vadul Căii Mari" sau „Drumul Vechi". Vezi Cruceană I., *op. cit.*, p. 177, nota 2.

[4] Măndrescu D., 2019, *op. cit., passim.*

[5] Cruceană I., *op. cit.*, p. 180-181.

[6] Măndrescu D., *op. cit.*, p. 504. Vezi și Ciocîrlan A., *op. cit.*, p. 54

acest drum istoric le oferea îl face să fie mai important la nivel teritorial față de mult mai celebrul drum de pe Olt, varianta de pe Topolog devenind, în acest context, drumul principal de trecere a munților spre Sibiu, în perioada premodernă.

Drumul de pe Topolog este amintit și de călătorii străini din secolul al XIX-lea, apărând mențiuni despre el de-a lungul întregii prime jumătăți a veacului. Aceștia îl descriu ca fiind un drum accidentat, pe care se înainta greu.[7] Tronsonul cel mai dificil era, fără îndoială, cel de după localitatea Sălătruc și care trecea munții spre depresiunea Loviștei, însemnările menționând că, pe acest tronson, „drumul poate fi considerat într-adevăr ca o trecătoare alpină, doar că munții sunt îmbrăcați chiar până în vârf cu copaci"[8]. Despre Sălătruc, călătorii menționează că „se află într-unul dintre cele mai romantice locuri care amintește cel mai bine despre munții Elveției. Este așezată într-o vale străbătută de un torent repede [ce curge] pe o albie pietroasă [...] și înconjurată de înălțimi bogat împădurite"[9] sau că trecerea munților de acolo este una „nenorocită"[10], că drumul este abrupt și prost întreținut, „mai degrabă niciun fel de drum", însă peisajul te face să exclami: „Ce măreț!"[11]

Drumul dispare din descrierile călătorilor străini după 1850, însă el este în continuare consemnat de materialele cartografice din acea perioadă[12]. O hartă elaborată de Ministerul Lucrărilor Publice la finalul secolului al XIX-lea[13] arată că, în 1897, era deja aproape în întregime șoseluit, cu o singură scurtă porțiune lipsă (undeva între Perișani și Titești) și cu alta aflată în curs de execuție, dincolo de Boișoara, până la intersecția cu drumul de pe Olt.

Satele

Multe dintre satele de pe vale au fost atestate documentar încă din secolul al XVI-lea și au apărut în legătură cu prezența unei familii boierești în zonă, care deținea moșii aici. Se știe despre satele Cepari Pământeni și Cepari Ungureni că erau anterioare anului 1500, existând încă din vremea lui Vlad Călugărul (1482-1495), ele fiind ulterior menționate într-un hrisov din 1519, alături de satul Valea Măgurii (menționat sub numele de „Neagra"),[14] din comuna Cepari de astăzi. Tot în secolul al XVI-lea au fost atestate și satele Tigveni (1528)[15] și Bârsești (1569)[16] din comuna Tigveni, Urluiești (1535), Morăști (1544)[17] și Cărpeniș (1556-1557)[18] din comuna Cepari, Șuici (1501) și Rudeni (1526)[19] din comuna Șuici și Sălătrucu (1519)[20] din comuna cu același nume. Altele ajung să fie menționate mult mai târziu, în secolul al XVIII-lea. Spre exemplu, este cazul satelor Ianculești, Paltenu, Păuleni și Valea Calului[21] din comuna Șuici. Tot din același secol ne-au rămas și diverse scurte descrieri și mențiuni ale localităților de pe Topolog în relatările călătorilor străini. O însemnare din 1820 prezenta locurile din lungul Topologului ca având „mici cătune care le animau", valea fiind „mai populată decât te puteai aștepta în Țara Românească".[22]

Altele vorbesc despre satul Sălătrucu ca fiind „un sat foarte mic și sărac, dar casele sunt tot atât de curate ca cele din Elveția"[23]

Tot conform însemnărilor călătorilor, în prima jumătate a secolului al XIX-lea în Țara Românească nu existau multe hanuri, călătorii înnoptând în general în casele de poștă.[24] Pe vale existau astfel de stații de poștă în Tigveni și în Sălătrucu, pentru ca apoi să mai existe una în localitatea Pripoare[25], pe drum în sus, spre Câineni, unde se afla următoarea stație și unde drumul ieșea în Valea Oltului.[26] O descriere a casei de poștă din Sălătrucu din 1825 arăta că locul în care se înnopta era „o colibă izolată de restul", care

[7] Vezi, spre exemplu, însemnările lui Ludwig Kreuchely von Scherdtberg, „Despre trecerea prin Țara Românească a contelui Friedrich Leopold von Schladen" din 1820, în ***, 2004, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul I*, Editura Academiei Române, București, p. 920.

[8] Însemnările lui Edward Daniel Clarke, „Relația călătoriei de-a lungul coastei dobrogene" din 1800, în *Idem*, p. 66

9 Însemnările lui Louis Allier de Haueroche, „Balcanii. Itinerar de drum de la București la Paris" din 1805, în *Idem*, pp. 195-196.

[10] Însemnările lui Jean Alexandre Vaillant, „România sau istoria, limba, literatura, orografia, statistica Românilor. Volumul al II-lea. A treia epocă. De la 1822 la 1844. Domni indigeni, unire, regenerare", în ***, 2007, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul IV*, Editura Academiei Române, București, p. 424.

[11] Însemnările lui James Henry Skene (Skeene), „Ținuturile de graniță dintre creștini și turci, cuprinzând călătorii în regiunile Dunării de Jos în 1850 și 1851. Capitolul IX", în ***, 2009, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul V*, Editura Academiei Române, București, p. 656.

[12] Vezi, spre exemplu, „A doua ridicare topografică militară austriacă", sc. 1/57.600, cca 1855-1857.

[13] Este vorba despre „Harta Căilor de Comunicație din Județul Argeș", executată de Ministerul Lucărilor Publice, Diviziunea I – Poduri și șosele, sc. 1/200.000, 1897.

[14] Năstase I. I., Stătică E. I., 2008, *Comuna Cepari, județul Argeș: trepte în timp*, Editura Ordessos, Pitești, p. 32.

[15] Luțic N. și Gerogescu M., *Monografia comunei Tigveni județul Argeș*, manuscris, donat Primăriei Tigveni în 1992, p. 33.

[16] ***, 2010, *Enciclopedia Argeșului și Muscelului. Volumul IV. S-Z*, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, Golești, p. 185.

[17] ***, 2010, *Enciclopedia Argeșului și Muscelului. Volumul I. A-C*, Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu" Argeș, Pitești, p. 183.

[18] Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 34.

[19] Olărescu I., 2010, *Comuna Șuici de-a lungul vremii (1501-2010)*, Editura Universității din Pitești, Pitești, pp. 92, 113.

[20] *Enciclopedia Argeșului și Muscelului. Volumul I*, p. 14.

[21] Olărescu I., *op. cit.*, p. 111.

[22] Însemnările lui Ludwig Kreuchely von Scherdtberg, „Despre trecerea prin Țara Românească a contelui Friedrich Leopold von Schladen" din 1820, în ***, 2004, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul I*, Editura Academiei Române, București, p. 920.

[23] Însemnările lui Edward Daniel Clarke, „Relația călătoriei de-a lungul coastei dobrogene" din 1800, în *Idem*, p. 66.

[24] Stațiile de poștă erau importante pentru drumeți și pentru că aici puteau să își schimbe caii.

[25] Pripoare este satul în dreptul căruia drumul de pe Topolog se unea cu drumul de pe Olt - pe varianta care ocolea Muntele Cozia. Localitatea era descrisă ca fiind „o stație de poștă, cu câteva bordeie de lut" (Însemnările lui Clauserwitz, „Scurtă trecere prin Transilvania și Țara Românească" din 1824, în ***, 2005, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul II*, Editura Academiei Române, București, p.96). În alte cazuri, stația de poștă este menționată ca fiind în Perișani, localitate existentă și astăzi, în apropiere (Însemnările lui Charles Colville Frankland, „Călătoria prin Banat și Țara Românească" din 1827, în *Idem*, p. 284).

[26] Vezi stațiile de poștă menționate, spre exemplu, la Charles Colville Frankland, „Călătoria prin Banat și Țara Românească" din 1827, *Ibidem*.

avea „un cuptor ce aducea a sobă germană, având o bancă mai ridicată în spate".[27] Alte însemnări arată că aceste case de poștă „nu sunt mai bune decât niște mici case țărănești și casele țărănești sunt doar colibe din pământ acoperite cu paie"[28].

Majoritatea localităților de pe vale au fost sau au ajuns să fie sate de clăcași, pe moșiile diverșilor boieri care au deținut terenuri în zonă. Totuși, au existat și sate de moșneni (țărani liberi) pe vale, acesta fiind cazul, spre exemplu, al localităților Șuici, Rudeni și Văleni (acesta din urmă a făcut parte din Șuici, azi sat în Sălătrucu)[29] sau a satului Cărpeniș din comuna Cepari.[30]

Ungurenii

Denumirea de „Ungureni", asociată unor localități din zona extracarpatică, vorbește despre prezența unor coloniști veniți de dincolo de Carpați și care au contribuit la formarea așezării respective. Acest proces se încadrează în fenomenul mai larg de colonizare la sud de munți, cunoscut mai ales în ipostaza determinată de strămutarea aici a unor comunități de germani (alături de grupuri mai mici de unguri). Susținuți, cel puțin la început, atât de regii Ungariei, cât și de primii domni ai Țării Românești (din motive de natură politică), acești coloniști treceau munții în principal ca urmare a unor interese economico-comerciale și meșteșugărești. În consecință, sașii au preferat să se așeze în localitățile pre-urbane, pentru a-și putea practica activitățile meșteșugărești și comerciale.[31] Prezența lor în Țara Românească este consemnată încă de dinainte de mijlocul secolului al XIII-lea, dovadă stând orașe precum Câmpulung, Târgoviște, Râmnic și Argeș, întemeiate de aceștia în ultima jumătate a veacului amintit sau în prima jumătate a celui următor.[32]

Însă în afara acestor coloniști, au trecut munții și grupuri de români, aceștia părăsind Transilvania în special din motive de natură politică și religioasă. Procesul a fost consemnat încă de la mijlocul secolului al XIII-lea,[33] continuând și de-a lungul veacurilor următoare, până în perioada modernă. Dacă sașii au preferat mediul urban, românii s-au instalat mai ales în zonele rurale din zona subcarpatică, întemeind așezări acolo. Mărturie a acestui proces stau astăzi multele așezări de la sud de Carpați, ce poartă denumirea de „Ungureni" [34] (făcând trimitere la cei veniți din „Țara Ungurească").[35]

Și pe Valea Topologului s-au așezat români transilvăneni, zona aflându-se pe drumul medieval ce ducea la Curtea de Argeș și în proximitatea celui care ducea spre Râmnicul Vâlcea. În general, satele acestea se formau separat de cele ale românilor autohtoni, dublându-le. Dacă satele de români transilvăneni primeau denumirea de „Ungureni", cele locale își adăugau numele de „Pământeni" pentru a se diferenția. Aceasta este situația satelor Cepari Ungureni și Cepari Pământeni de pe Valea Topologului, la care, în trecut, li se adăuga aceeași diferențiere și în cazul satului Șuici.[36] Suplimentar, catagrafii din prima jumătate a secolului al XIX-lea consemnează existența unor familii de ungureni pe vale și în cazul satelor Cărpeniș și Rudeni.[37]

Boierii

În depresiunea Loviștei și de-a lungul Văii superioare a Topologului existau, încă din secolul al XV-lea, mai multe familii boierești înrudite. Printre primele mențiuni despre aceste neamuri sunt cele care vorbesc despre un anume Badea din Șuici, care a moștenit, în 1501 și 1505, satul Șuici, o parte din Sălătrucu, precum și un cătun ce făcea parte din Cepari.[38] El deținea moșii într-o zonă extinsă, între Olt și Argeș[39] și era „boier de vază", dar „fără dregătorii"[40], urmașii săi direcți ajungând însă să se impună și să dețină funcții importante în stat.[41] Familia Șuica/Șuiceanu a deținut moșii în Șuici până târziu, în secolul al XX-lea, când a fost expropriată pe baza legii pentru reforma agrară din 1921.[42] În plus, ei au deținut moșii și în Tigveni, Dragomir (unul dintre fiii lui Badea din Șuici) cumpărând terenuri aici încă din 1536, urmat fiind, apoi, de nepotul său, Șuica mare pârcălab, care, la rândul său cumpără terenuri în același sat în 1575.[43] Un alt descendent al lui Badea din Șuici, Pârvu logofăt, este menționat ca deținând moșie în Morăști (comuna Cepari), el fiind cel

[27] Însemnările lui Robert Walsh, „Descrierea călătoriei prin Țara Românească și Transilvania" din 1824, în *Idem*, p. 107. Autorul continuă: „Am pus să se așeze pe ea [pe bancă, n.n.] niște paie și, după ce mi-am făcut primul pat moale pe care l-am putut înjgheba de când părăsisem palatul (ambasadei) britanice [din Constantinopol], m-am întins pe al și așezându-mi capul [...] pe un alt snop, m-a furat somnul și am dormit ca în puf până dimineață".

[28] Însemnările lui Ludwig von Stürmer, „Călătorie prin Transilvania și Țara Românească, 1816", în ***, 2004, *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul I*, Editura Academiei Române, București, p. 706.

[29] Frujină G. C., f.a., *Cartea comunei Șuici – Argeș. O retrospectivă monografică*, manuscris, donat de autor Bibliotecii Șuici în 1984, p. 71.

[30] Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 34.

[31] Rădvan L., 2011, *Orașele din Țările Române în Evul Mediu (sfârșitul sec. al XIII-lea – începutul sec. al XVI-lea*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași, p. 147.

[32] Ciocîrlan A., *op. cit.*, p. 22.

[33] Chiriță M., 1997, „«Ungurenii» în Țara Românească", în *LITUA. Studii și cercetări*, nr. VII, p. 352.

[34] Rădvan L., *op. cit.*, p. 147.

[35] Pe lângă de denumirea de „ungureni", românii transilvăneni au fost numiți în Țara Românească și „mocani", „țuțuieni", „bârsani" sau „moreni (trocari)". Vezi Chiriță M., *op. cit.*, p. 357.

[36] Giurescu C., 1957, *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*, Editura Științifică, București, p. 112.

[37] *Vezi repartiția familiilor de ungureni în satele din județul Argeș în Chiriță M., op. cit., p. 360.*

[38] *Cîrstina I, 2015, Neamuri boierești și patrimoniul lor funciar în Țara Românească (secolul al XVI-lea), Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, pp. 150, 265; Năstase I. I., Stătică E. I., op. cit., p. 32. Alte surse menționează că Badea din Șuici deținea 15 sate. Vezi Panaitescu P. P., Costăchel V., Cazacu A., 1957, Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII), Editura Științifică, București, p. 186.*

[39] Olărescu I., *op. cit.*, p. 99.

[40] Panaitescu P. P., Costăchel V., Cazacu A., *op. cit.*, p. 185.

[41] Cîrstina I, *op. cit.*, p. 151.

[42] *Enciclopedia Argeșului și Muscelului. Volumul* IV, p. 159.

[43] Olărescu I., *op. cit.*, p. 102.

care „rumânește" satul (ce era inițial de moșneni), țăranii devenind astfel clăcași pe moșia boierului.[44]

Același Dragomir, menționat mai sus, primește ca zestre, în 1519, terenuri în Cepari. Satul fusese cumpărat de socrul său, un anume Albu vistier[45], iar terenurile vor fi lăsate de Dragomir moștenire unicului său copil, Neacșa. Soțul ei (un Radu, fiul stolnicului Badea Baloșin din Bădești) va fi numit „din Cepari", în felul acesta luând naștere neamul boierilor Cepari,[46] în a căror proprietate va ajunge cea mai mare parte a comunei cu același nume, de astăzi.[47] Numele acestor boieri va rămâne până în secolul al XVIII-lea menționat în documente, când, ca urmare a numărului mare de descendenți și a multiplelor judecăți dintre aceștia, proprietățile vor fi fragmentate, ducând la decăderea neamului.[48] Pe vale, boierii Cepari au deținut terenuri și în Tigveni, Bârsești și Rudeni, Ivașcu Ceparul (unul dintre cei doi fii ai logofătului Stanciu Ceparu), primind, de la Matei Basarab, în secolul al XVII-lea, moșii în aceste sate.[49]

La mijlocul aceluiași secol, moșia boierilor Cepari, din satul ce le poartă numele, intră în posesia familiei Balotă Căpitanul, ca urmare a căsătoriei acestuia cu Despa, fiica lui Ivașcu Ceparul. Familia Balotă a avut moșie și în satul Văleni (azi, comuna Sălătrucu), Iliaș Balotă (fiul Despei și al lui Ivașcu) fiind cel care va vinde Chiajnei Grădișteanca[50] locul pe care călugărul Zaharia Grădișteanu va ctitori, probabil cândva înainte de 1665, Schitul Văleni.[51] În secolul al XVIII-lea, aceeași familie a deținut satul Bârsești, care, ulterior a fost stăpânit de Dimitrie Bălteanu, apoi de membri ai familiei Văleanu (din Văleni), iar apoi ai familiei Slăvescu.[52]

Familia Tigveanu ia naștere în secolul al XVI-lea și este cea după care își ia numele satul Tigveni. Primul menționat din acest neam este Matei Tigveanu, care a primit moșia de la domnitorul Radu de la Afumați. Neamul Tigvenilor s-a impus și în continuare, ocupând funcții în stat și este menționat și de-a lungul următoarelor două secole. Printre ultimii Tigveni care au avut moșii în zonă sunt frații Constantin și Dimitrie, primul cu moșie în Tigveni, al doilea în Bârseștii de Sus (pe care însă o vinde lui Dumitru Văleanu din Șuici-Văleni). După aceștia, familia se stinge, deoarece au avut un singur descendent de sex masculin, ce a fost omorât la începutul secolului al XVIII-lea. Însă una dintre fiicele lui Constantin se căsătorește cu Ioniță Bălteanu, venit din zona Gorjului. Împreună ei dețin moșia pe care se va dezvolta satul Bălteni, constituit în jurul curții pe care cei doi soți o construiesc.[53]

O altă fiică a lui Constantin se căsătorește cu un anume Dincă Brătianu, care ajunge, în acest fel, să stăpânească moșie în Tigveni, familia Brătienilor rămânând în aceste locuri și în secolul următor și influențând dezvoltarea comunei.[54] Însă numele Brătienilor nu se leagă numai de prezența lor în satul Tigveni. Ei sunt menționați, în mai multe rânduri, prin înrudiri atât cu descendenți ai lui Badea din Șuici, cât și cu familia Balotă. Legătura cu familia din Șuici se face prin intermediul Stancăi, care a fost fiica lui Oprea logofăt din Rătivoiești (fiul lui Drăghici și nepot al lui Badea din Șuici, care moștenește moșiile tatălui său în 1571). Stanca se căsătorește cu Dima Grecul din Brătieni, punând, astfel, bazele familiei boierilor Brătieni. Câteva generații mai târziu, un Iane (Ene) Brătianu[55] vine în aceste locuri în 1788 și se căsătorea cu o membră a familiei Balotă.[56] Este vorba despre Safta, fiica lui Iordache Balotă (acesta din urmă fiind, la rândul său, nepotul Căpitanului Balotă, cel de la care pornește istoria acestei familii pe vale). Unul dintre fiii lor, Constantin (Dincă) Brătianu, împreună cu Anastasia Tigveanu sunt părinții importanților oameni politici Ion C. Brătianu și Dumitru Brătianu.[57] O altă descendentă a familiei Brătianu, numită „Pipina", este menționată ca a stăpâni majoritatea moșiei Șuici în prima jumătate a secolului al XX-lea, inclusiv satele Ianculești, Paltenul și Păuleni.[58]

O altă familie de pe vale este cea a boierilor Rudeni, al căror arbore genealogic poate fi urmărit pentru circa cinci secole. Primul proprietar de moșie menționat este logofătul Pârvu Rudeanu, care cumpără în 1593 moșia ce îi va prelua numele și va da naștere satului Rudeni. Ulterior, în 1623, este menționat, ca proprietar în Rudeni, Dragomir din Șuici (altul decât cel menționat mai sus, la începutul secolului al XVI-lea), care se căsătorește cu fata lui Dragomir din Ruda, descendent al Rudenilor. Mai târziu, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, satul este al familiei Balotă (obținut prin cumpărare și moștenire), pentru ca, în prima jumătate a secolului al XIX-lea el să fie în proprietatea Brătienilor.[59]

44 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 34.
45 *Idem*, pp. 32-33.
46 Cîrstina I., *op. cit.*, pp. 151-152. Prin Caplea (nepoata de fiică a lui Radu din Cepari), boierii din Cepari se vor înrudi, ulterior, cu neamul puternic al Izvoranilor, ca urmare a căsătoriei ei cu Balea din Cărțuclești, mare spătar, nepotul de frate al doamnei Stanca, soția lui Mihai Viteazu.
47 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 34.
48 Cîrstina I., *op. cit.*, p. 152.
49 Cîrstina I., *op. cit.*, p. 152.
50 *Idem*, pp. 43-44. Unul dintre nepoții Despei și al lui Ivașcu Balotă (fiul lui Preda Balotă) l-a avut ca fiu pe Sandu, care s-a numit Predescu (după numele tatălui său), dând naștere importatei familii cu acest nume din Argeș (*Ibidem*).
51 Sinigalia T., 2002, *Repertoriul arhitecturii în Țara Românească 1600-1680. Volumul I*, București: Editura Vremea, p. 92.
52 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, pp. 96-97.
53 *Idem*, pp. 33-34, 37-40.
54 *Idem*, *op. cit.*, pp. 38-39, 59, 63.
55 Olărescu I., *op. cit.*, p. 104. Au existat mai mulți descendenți cu acest nume de-a lungul a patru generații (*Ibidem*).
56 ***Ibidem.***
57 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, pp. 44-45; vezi și Lecca O. G., f.a., *Familiile boierești române, istorie și genealogie (după izvoare autentice)*, București: Fundația Culturală Libra, Editura Muzeul Literaturii Române (Ediție îngrijită de Alexandru Condeescu, după ediția originară cu același titlu, București: Editura „Minerva", 1899), p. 77.
58 Frujină G. C., *op. cit.*, p. 36.
59 Olărescu I., *op. cit.*, pp. 113-114.

Bisericile, curțile boierești și alte „ctitorii"

Familiile boierești de pe vale și-au lăsat amprenta și asupra fondului construit ce datează din perioada premodernă și de la începutul celei moderne. De ei se leagă, mai ales, construirea de biserici și de reședințe în aceste sate.

În prima jumătate a secolului al XVI-lea, Șuica, fiul lui Badea din Șuici, avea curte în comuna Șuici, transformată în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea.[60] Tot în aceeași perioadă, boierul Dragomir Ceparul a ridicat biserica din centrul satului Ceparii Pământeni (1533).[61]

De numele diverșilor boieri se leagă ridicarea mai multor biserici pe vale, în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. Astfel, în 1752, clucerul Ștefan Balotă zidește biserica Înălțarea Domnului din Ceparii Pământeni, înlocuind-o pe cea de secol XVI, ridicată de Dragomir Ceparul.[62] Ene Brătianu a ctitorit, în 1792, biserica Sf. Nicolae din Șuici (pe care s-a intervenit în secolele al XIX-lea și al XX-lea), pe locul unei biserici mai vechi de piatră, construită de Drăghici portarul, nepotul lui Badea din Șuici.[63] În 1816, pitarul Constantin Tigveanu, împreună cu polcovnicul Ion Bălteanu, ctitoresc biserica din Bălteni,[64] iar în 1820, Panait Balotă, împreună cu soția sa, Mirica, ridică biserica Nașterea Maicii Domnului din Urluiești.[65] La mijlocul secolului, Ioniță Brătianu, împreună cu soția sa, Victoria, ctitoresc biserica cu hramurile „Intrarea în Biserică" și „Sf. Ioan Botezătorul" în parohia Șuici, între 1847 și 1864.[66]

În Șuici a avut case și culă Ștefan Balotă, la mijlocul secolului al XVIII-lea. Cula, construită înainte de 1746, a fost locuită, între circa 1830 și 1868, de Sultana, fiica lui Ene Brătianu (căsătorită cu paharnicul Costache Tigveanu), de aici luându-și cula numele de „Cula Sultanei".[67] La începutul secolului al XX-lea, curtea este în proprietatea profesorului Constantin Miculescu (căsătorit cu o Brătiancă) și rămâne în această familie, până în 1948, la naționalizare.[68] Tot în Șuici a existat și o culă a Brătienilor, construită de Ioniță Brătianu la mijlocul secolului al XVIII-lea, pe proprietatea obținută prin zestre de acești boieri. La mijlocul secolului al XIX-lea a fost construită și biserica, folosită inițial drept capela de curte. În 1913 cula este distrusă de un incendiu, și înlocuită cu un conac realizat în stil neoromânesc.[69]

În Tigveni, pitarul Constantin Tigveanu și-a construit casă pe un mic deal pe malul drept al Topologului. Aceasta a fost înlocuită în secolul al XVIII-lea, când Teodor Brătianu și-a clădit casa pe același loc. Fiica lui Constantin Tigveanu își construiește conac în satul Bălteni și contribuie, cu tatăl său, la ctitoria bisericii din cimitirul din sat. Fratele lui Constantin, Dimitrie Tigveanu, a avut curte în Bârseștii de Sus. Aceasta a fost dărâmată și reconstruită de Dumitru Văleanu din Șuici-Văleni (căruia Dimitrie i-a vândut moșia), dărâmată la rândul ei în 1954.[70]

Dincolo de aceste ctitorii menționate anterior, prezența boierilor pe vale a impulsionat dezvoltarea localităților și prin implicarea lor în diverse acțiuni în folosul comunității. Spre exemplu, din îngrijirea boierilor se deschid școli private în Tigveni (1830)[71] și Șuici (1835-1836)[72], Teodor Brătianu contribuind și la construirea școlii publice din Tigveni, în 1865. Tot din inițiativa boierilor, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se înființează o infirmerie în Tigveni,[73] iar în Cepari, boierul Gheorghe M. Predescu donează, în 1912, terenul pe care s-a construit, un an mai târziu, sediul Preturii Topolog.[74] Nu în ultimul rând, ca urmare a măsurile luate de Brătieni, satul Tigveni a devenit reședința plasei Topolog, în jurul anului 1880.[75]

Merită menționați, în acest context, și alți oameni influenți de pe vale, care au contribuit la dezvoltarea localităților. Printre aceștia poate fi amintit profesorul Ștefan Minovici, care cumpără satele Cărpeniș și Morăști de la proprietarii anteriori, Nicorăscu și Comăneanu și apoi vinde parte din moșie locuitorilor din sat, la prețuri mici. Minovici își construiește vilă în Cărpeniș-Morăști, în 1920-1925, ctitorește biserica din Cărpeniș (1935-1941) și modernizează șoseaua principală pe cheltuială proprie. În casa sa a funcționat școala din Cărpeniș, până la construirea noului local.[76]

În 1938, Marin Marinescu (Prefect al Capitalei) și fratele său, Gabriel Marinescu (Ministrul Sănătății), născuți în Tigveni, pornesc o campanie de modernizare a satului. În acel an a fost construită Uzina Electrică (astăzi, Căminul Cultural), o moară sistematică și câteva locuințe pentru muncitori. De asemenea, au fost realizate lucrări pentru lărgirea și modernizarea șoselei naționale și diverse lucrări edilitare. Construirea uzinei a permis electrificarea centrului satului, asigurând iluminatul electric public în zona centrală, precum și iluminarea bisericii, a școlii și a câtorva case particulare.[77]

Modernizarea și echiparea satelor

Pentru Țara Românească (și, în general, pentru România extracarpatică), anul 1831 este considerat a fi, în mod convențional, intrarea în perioada modernă, ca urmare a promulgării Regulamentelor Organice. Acestea au înlocuit

60 *Idem*, p. 94.
61 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 43.
62 *Idem*, pp. 44, 73.
63 Olărescu I., *op. cit.*, p. 105, 121.
64 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, p. 82.
65 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 78.
66 Olărescu I., *op. cit.*, p. 122.
67 Olărescu I., *op. cit.*, p. 105. Vezi și Mulțescu M. și Mulțescu A., 2004, „Culele din Argeș și Muscel", în *ARGESIS. Studii și comunicări*, *Seria Istorie*, Tom XIII, p. 281.
68 Mulțescu M. și Mulțescu A., *op. cit.*, p. 281
69 *Idem*, pp. 283-284. Vezi și Olărescu I., *op. cit.*, p. 121.
70 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, pp. 36-40.
71 *Idem*, p. 34.
72 Olărescu I., *op. cit.*, p. 146.
73 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, pp. 63, 74-75.
74 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 91.
75 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, p. 61.
76 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, pp. 35, 80, 117.
77 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, pp. 87-90.

normele perioadei anterioare și au marcat trecerea într-o nouă etapă de modernizare, bazată pe principii de dezvoltare venite din lumea occidentală. Acestea au antrenat, în anii sau în deceniile ulterioare, modificări importante, bazate pe măsuri ce au vizat, cel puțin la nivel legislativ, țara în ansamblul ei, cu implicații inclusiv asupra rețelei de așezări rurale.

În ceea ce privește localitățile rurale din Țara Românească, Regulamentele Organice își asumau, pentru prima dată la începutul perioadei moderne, enunțarea unor reguli pentru organizarea țesutului intravilan. Acestea vizau folosirea rațională a teritoriului prin retragerea satelor pe o vatră stabilită - așa-numita „strângere în tarlale și concentrarea laolaltă a locurilor risipite ale sătenilor”- și așezarea caselor la linie în noile vetre formate.[78] Lucrările s-au desfășurat de-a lungul întregului deceniu, o primă fază fiind terminată până la începutul anilor 1840, dar care lăsa deoparte localitățile de munte sau cele aflate pe văi înguste, precum și alte localități în cazul cărora aducerea la linie a caselor au fost amânate, din diverse motive, de către proprietari. Acțiunile au continuat și de-a lungul următoarelor două decenii, inclusiv în anii 1850.[79]

O serie importantă de reforme este și cea din deceniul al șaptelea al secolului al XX-lea, ce a urmat Unirii Principatelor. Pe de o parte, „Legea rurală” din 1864 și împroprietăririle făcute în baza ei au antrenat modificări ale satelor, prin crearea de noi parcele, precum și prin noi norme ce vizau organizarea acestui nou țesut rezultat. Pe de altă parte, reforma din domeniul administrativ punea bazele noii administrații moderne, cu implicații inclusiv la nivelul localităților rurale. Alte reforme au fost aduse în învățământ, precum și în sistemul sanitar.

În ceea ce privește organizarea localităților rurale, merită menționat faptul că, în 1888, a fost promulgat „Regulamentul pentru alinierea satelor și pentru construirea locuințelor țărănești. Igiena și salubritatea lor”, stabilind interdicția de construire fără înștiințarea prealabilă a primarului, precum și reguli unitare care vizau reglementarea țesutului rezidențial și configurarea caselor.[80]

Perioada regulamentară este cea în care statul demarează și procesul de echipare a satelor cu noi dotări, moderne, în general bazate pe instrucțiuni și planuri tip. Ar fi de menționat că, încă de la finalul secolului anterior, a fost demarat un proiect ce a vizat construirea de noi stații de poștă, cu popasuri și hanuri, ca urmare a unor noi reglementări adoptate în funcționarea transporturilor și a serviciilor de poștă. Una dintre cursele principale de poștă din acea vreme pornea din București cu destinația Câineni, trecând pe Valea Topologului, cu stație la Sălătruc.[81] Asupra acestui program s-a revenit și în veacul următor, modernizându-se prin noi proiecte-tip și reglementări. Pe Valea Topologului, un astfel de local modern a fost realizat, la insistența locuitorilor, în 1887, în Șuici, dată la care un alt oficiu PTT funcționa și în Tigveni.[82]

În ceea ce privește alte noi programe în localitățile rurale, la începutul secolului al XIX-lea, putem menționa realizarea de case de sfat, în 1834 fiind trimise cârmuirilor formulare cu planuri și instrucțiuni pentru construirea unor astfel de localuri.[83] În mod similar, au fost realizate și proiecte pentru sediile subocârmuirilor de plasă. În această perioadă, satul Cepari era reședința plasei Topolog[84], mutată la Tigveni în 1880.[85] La finalul secolului al XIX-lea, reședința plasei Loviștei era Sălătrucul.[86] În anii Primului Război Mondial, toate satele de pe Valea Topologului făceau parte din plasa Topolog-Loviștea, care avea reședința la Șuici, mutată apoi la Cepari. Sediul Primăriei din Cepari a fost construit în 1913, cel din Urluiești în 1928, iar cel din Cărpeniș 1930.[87]

Încă de la începutul perioadei regulamentare, s-a pus problema reorganizării învățământului, prevăzându-se înființarea de școli sătești, un prin plan model de clasă fiind elaborat încă din 1832. În anul 1838, a fost impusă realizarea de școli „comunale” la sate, parte a unui sistem impus pentru toate localitățile din țară, care viza și realizarea de școli „preparande” în reședințele de plăși și de școli „normale” în reședințele de județ. Eforia școlilor a întocmit un prim proiect-tip de școală, ce a fost difuzat în toate județele.[88]

Ca urmare a acestui demers, au fost înființate școli în mai multe sate de pe vale, precum Șuici (1838), Sălătrucu (1839) sau Cepari Ungureni (1843). În unele sate, școlile au funcționat pentru o perioadă de timp, mai lungă sau mai scurtă, fără localuri proprii. Spre exemplu, în satul Rudeni școala este înființată încă din 1838, dar a avut local special construit abia din 1910. În Valea Calului, prima școală a funcționat, începând cu 1929, într-o casă de lemn, un prim local de școală fiind construit abia în 1947.[89] În comuna Cepari, au luat naștere școli publice încă din 1838 în satele Cărpeniș, Cepari și Urluiești, dar fără local propriu, ele funcționând pe lângă biserică, în casele de sfat, în casele învățătorilor sau în case private ale locuitorilor. Noile localuri au fost construite în 1842 în toate satele de mai sus.[90] În Tigveni, școala publică este înființată tot în 1838. Ea a funcționat într-o mică clădire din nuiele până în 1865, când a fost construit noul local din cărămidă.[91]

[78] Pănoiu A., 1983, *Arhitectura și sistematizarea rurală în județul Mehedinți (sec. XVIII-XIX)*, Muzeul Național de Istorie, București, p. 20.

[79] Pănoiu A., 2004, *Arhitectura românească veche. Arhitectura și sistematizarea așezărilor din Argeș și Muscel. Sec. XVIII-XIX*, Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național Argeș, f.l., pp. 47, 55.

[80] Regulamentul a fost publicat în *Monitorul Oficial* din 6 septembrie 1888.

[81] Pănoiu A., *op. cit.*, p. 90.

[82] Frujină G. C., *op. cit.*, p. 87.

[83] Pănoiu A., *op. cit.*, p. 94.

[84] Pănoiu A., *op. cit.*, pp. 98-99. Plasa Loviștei, la acel moment, avea subocârmuirea la Jiblea.

[85] Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, p. 61.

[86] Lahovari G. I., 1902, *Marele dicționar geografic al României*, Volumul V, Stabilimentele Grafice J. V. Socec, București, p.332.

[87] Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, pp. 91, 93

[88] Pănoiu A., *op. cit.*, p. 100.

[89] Olărescu I., *op. cit.*, pp. 146, 148, 155-157.

[90] Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, pp. 102-105.

[91] Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, pp. 73-74.

Un nou avânt a fost dat de Legea asupra instrucțiunii publice (5/17 decembrie 1864), care impunea învățământul primar obligatoriu și gratuit în toată țara. Spre finalul secolului a fost construită noua școală din Șuici (1897, cu susținerea familiei Brătianu din Șuici)[92], iar la începutul veacului următor în Bârsești (1908-1911, de către Casa Școalelor) și în Badislava (1908).[93]

În perioada interbelică, sub impulsul măsurilor de modernizare adoptate la nivel național în acea perioadă, au fost construite școli în Ianculești (1923)[94] din comuna Șuici, în Cărpeniș (1924), Cepari Ungureni (1925), Cepari Pământeni (1927), Urluiești (1929)[95] din comuna Cepari, în Bârseștii de Sus (1924), Blaj (1925) din Tigveni etc.[96]

În afara acestui program detaliat mai sus, satele de pe vale au fost echipate și cu alte funcțiuni moderne. Spre exemplu, în comuna Tigveni funcționau bănci populare rurale din 1909,[97] astfel de instituții fiind consemnate și pentru comuna Șuici.[98] Tot în Tigveni a funcționat, încă din secolul al XIX-lea, o infirmerie, care a primit un nou local, modern, în 1938-1939.[99] Primele cămine culturale au fost înființate pe vale în satele Cărpeniș și Morăști în 1930, apoi în Urluiești. În 1943, astfel de instituții au fost înființate și în Șuici și Rudeni.[100] Ele nu au avut localuri proprii, funcționând, în general, în clădirea școlii sau în primărie.[101] Programul de construire a căminelor culturale s-a desfășurat în perioada postbelică, probabil unul dintre primele de pe vale fiind cel construit în Bârseștii de Jos în 1944.[102]

Acest proces de modernizare, succint descris prin exemple mai sus, este comun lumii rurale românești de-a lungul secolului al XIX-lea și în prima jumătatea a celui următor. El a schimbat fața satelor și a creat, în timp, o nouă identitate rurală, în care tradiția se împletea cu primele manifestări ale unei vieți moderne, așezate pe noi coordonate. Această ipostază a satelor pare, în același timp, departe și aproape de momentul prezent. Fiind relativ ușor asimilabilă și inteligibilă, prin prisma unui proces de modernizare în care și astăzi putem găsi coordonate cunoscute, ea apare, totodată, și marcată de un specific de viață pe care cu greu îl mai putem descifra în profunzime. Perioada de după al Doilea Război Mondial a fost, la rândul ei, una de schimbări majore, care a adus noi identități lumii satului. Însă acest scurt studiu nu își propune să discute și acest subiect. El a fost atins în studiile introductive ale volumului, completând astfel incursiunea istorică prezentată în acest capitol.

92 Olărescu I., *op. cit.*, p. 151.
93 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, pp. 108, 119.
94 Olărescu I., *op. cit.*, p. 152.
95 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, p. 103.
96 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, pp. 108, 130.
97 *Idem*, p. 63.
98 Frujină G. C., *op. cit.*, p. 79.
99 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, p. 63.
100 Olărescu I., *op. cit.*, p. 179.
101 Năstase I. I., Stătică E. I., *op. cit.*, pp. 183-184.
102 Luțic N. și Gerogescu M., *op. cit.*, p. 111.

BIBLIOGRAFIE

Chiriță Mihai (1997). „«Ungurenii» în Țara Românească". În *LITUA. Studii și cercetări*, nr. VII, pp. 350-366.

Ciocîrlan Alexandru (2015). *Comunitățile germane la sud de Carpați în Evul Mediu (secolele XIII-XVIII).* Editura Istos, Brăila.

Cîrstina Irina (2015). *Neamuri boierești și patrimoniul lor funciar în Țara Românească (secolul al XVI-lea).* Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște.

Cruceană Ion (1999). „Drumul oii și alte drumuri moarte pe meleagurile argeșene". În *ARGESSIS, Studii și comunicări*, Seria *Istorie*, tom VIII, pp. 177-187.

Frujină Gheorghe C. (f.a.). *Cartea comunei Șuici – Argeș. O retrospectivă monografică*, manuscris, donat de autor Bibliotecii Șuici în 1984.

Giurescu Constantin C. (1957). *Principatele române la începutul secolului XIX. Constatări istorice, geografice economice și statistice pe temeiul hărții ruse din 1835*. Editura Științifică, București.

Lahovari George Ioan (1902). *Marele dicționar geografic al României*, Volumul V. Stabilimentele Grafice J. V. Socec, București.

Lecca Octav-George (f.a.). *Familiile boierești române, istorie și genealogie (după izvoare autentice)*. Fundația Culturală Libra, Editura Muzeul Literaturii Române, București (Ediție îngrijită de Alexandru Condeescu, după ediția originară cu același titlu, Editura „Minerva", București, 1899).

Luțic Nicolae și Gerogescu Maria (f.a.). *Monografia comunei Tigveni județul Argeș*, manuscris, donat Primăriei Tigveni în 1992.

Măndrescu Dragoş (2019). „Drumuri și trecători peste Carpați – primele reprezentări în cartografie". În Croitoru, Costin (ed.), *Miscellanea Historica et Archaeologica in honorem Professoris Ionel Cândea septuagenarii*, Editura Academiei Române – Editura Istros, București-Brăila, pp. 485-521.

Mulțescu Maria și Mulțescu Alexandru (2004). „Culele din Argeș și Muscel". În *ARGESIS. Studii și comunicări*, *Seria Istorie*. Tom XIII, pp. 271-299.

Năstase Ion I. și Stătică Elena I. (2008). *Comuna Cepari, județul Argeș: trepte în timp*. Editura Ordessos, Pitești.

Olărescu Lt. col.(r) Ion (2010). *Comuna Șuici de-a lungul vremii (1501-2010)*. Editura Universității din Pitești, Pitești.

Panaitescu P. P., Costăchel V., Cazacu A. (1957). *Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*. Editura Științifică, București.

Pănoiu Andrei (1983). *Arhitectura și sistematizarea rurală în județul Mehedinți (sec. XVIII-XIX)*. Muzeul Național de Istorie, București.

Pănoiu Andrei (2004). *Arhitectura românească veche. Arhitectura și sistematizarea așezărilor din Argeș și Muscel. Sec. XVIII-XIX*. Direcția Județeană pentru Cultură și Patrimoniu Cultural Național Argeș, f.l.

Rădvan Laurențiu (2011). *Orașele din Țările Române în Evul Mediu (sfârșitul sec. al XIII-lea – începutul sec. al XVI-lea*. Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iași.

Sinigalia Tereza (2002). *Repertoriul arhitecturii în Țara Românească 1600-1680. Volumul I*. Editura Vremea, București.

*** (2004). *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul I*. Editura Academiei Române, București. În special însemnările lui: Edward Daniel Clarke, „Relația călătoriei de-a lungul coastei dobrogene" din 1800, pp. 49-53; Louis Allier de Haueroche, „Balcanii. Itinerar de drum de la București la Paris" din 1805, pp. 190-202; Ludwig von Stürmer, „Călătorie prin Transilvania și Țara Românească, 1816", pp. 698-720; Ludwig Kreuchely von Scherdtberg, „Despre trecerea prin Țara Românească a contelui Friedrich Leopold von Schladen în 1820", pp. 914-950.

*** (2005). *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul II*. Editura Academiei Române, București. În special însemnările lui: Robert Walsh, „Descrierea călătoriei prin Țara Românească și Transilvania", din 1824, pp. 98-138; Clauserwitz, „Scurtă trecere prin Transilvania și Țara Românească" din 1824, pp. 95-97; Charles Colville Frankland, „Călătoria prin Banat și Țara Românească" din 1827, pp. 273-286.

*** (2007). *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul IV*. Editura Academiei Române, București. În special însemnările lui Jean Alexandre Vaillant, „România sau istoria, limba, literatura, orografia, statistica Românilor. Volumul al II-lea. A treia epocă. De la 1822 la 1844. Domni indigeni, unire, regenerare", pp. 353-432.

*** (2009). *Călători străini despre Țările Române în secolul al XIX-lea. Serie nouă. Volumul V*. Editura Academiei Române, București. În special însemnările lui James Henry Skene (Skeene), „Ținuturile de graniță dintre creștini și turci, cuprinzând călătorii în regiunile Dunării de Jos în 1850 și 1851. Capitolul IX", pp. 593-665.

*** (2010). *Enciclopedia Argeșului și Muscelului. Volumul I. A-C*. Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu" Argeș, Pitești.

*** (2014). *Enciclopedia Argeșului și Muscelului. Volumul IV. S-Z*. Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, Golești.

TOPONIMIA VĂII TOPOLOG

Mihaela Avram, geograf

Valea *Topologului* prezintă elemente de favorabilitate pentru stabilirea și dezvoltarea vetrelor. Dispus pe direcţia nord-sud, la baza munţilor *Frunți*, acest sector al *Mușcelelor Argeșului* a oferit oamenilor adăpostul pădurii, resurse de hrană și posibilităţi de comunicare cu văile limitrofe prin înșeuări. Aspectele prielnice dar și factorii limitativi ai mediului - fragmentarea reliefului și rigorile climatului - au determinat specializări ocupaționale, adaptări ale vetrelor, retragerea pădurii în favoare culturilor. Permanenta căutare a confortului și continua adaptare a comunităților la standarde noi de viaţă au fost urmate de modificarea peisajului și de exprimarea în toponimie a unor fenomene.

Toponimele, sau numele de locuri, funcţionează în prezent ca ferestre prin care privim spre trecutul unui spaţiu locuit. Ele s-au imprimat spontan în memoria colectivă în urma producerii unor evenimente, dar mai ales ca efect al utilizării repetate și timp îndelungat al unui spaţiu. Un nume de loc este complet toponimizat când realitatea pe care o exprimă a dispărut, de aceea toponimele sunt privite ca arhiva nescrisă a unui loc, o arhivă care difuzează continuu reprezentarea generaţiilor anterioare a perimetrului locuit.

Topologul - axă de polarizare a vieţii

Prezenţa timpurie a comunităţilor umane în apropierea râului *Topolog* transpare în Tigveni și în Rudeni, pe terasele râului, în *movilele tătarilor,* nume popular pentru tumuli funerari din epoca fierului. În mitologia românească *tătarii* erau sinonimi cu *uriașii* și erau invocaţi pentru a explica provenienţa unor vestigii arheologice.

Pe măsură ce drumul pe vale a devenit tot mai circulat, vetrele trebuie să se fi îndepărtat de albia râului retrăgându-se din calea expedițiilor de jaf ori a armatelor aflate în trecere, întrucât la jumătatea secolului al XIX-lea, se producea *coborâtea la linie* a gospodăriilor prin efectul articolului 140 din Regulamentul Organic. Această mişcare de vetre s-a imprimat în numele unor părți de sat, cum sunt *Linie* în Cepari-Pământeni, *Linia* sau Şuici-Ungureni, *În Linie* în Bârseștii de Sus și Văleni-*Linie.*

Între *movilele tătărăști* și *Linii* a curs o întreagă istorie de locuire a văii pe care toponimia încearcă să o recompună, cel puţin parţial, recurgând la termeni specifici vetrelor. Un asemenea termen este *siliște,* cuvânt polisemantic care a desemnat locul pe care a fost un sat, loc de casă, dar și loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor. Se regăsește în varianta *Săliște* în Rudeni și în Morăști. În acest al doilea exemplu este foarte posibil să fie vorba de vatra unui sat întrucât lângă suprafaţa numită *Săliște* a fost zidită o biserică, rămasă în prezent izolată de actuala vatră. Gospodăriile temporare - *odăi, bordeie, chilii, stâne, saivane* - au lăsat nume de locuri în moșia satelor atestând o economie întemeiată pe păstorit și creșterea vitelor mari. Acest mod de valorificare a pășunilor și fânețelor este consemnat în numele *Chilii* din Paltenu, *La Bordeie* și *La Covergi* din Ianculești și poate *Valea Surlelor* din Văleni, *surlele* fiind adăposturi amenajate pe schelet de pari așezaţi în formă de piramidă.

Deplasările sau recompunerile de vetre se pot recunoaște în determinativele numelor de așezări. În Bârseștii de Sus, părțile de sat care îl compun indicau toponimic în trecut etapele de formare: *Bârsești Vechi* și *Satul Nou,* spre râu. Determinativele *de Sus, de Jos* atrag și ele atenția asupra dispunerii vetrei în hotarul satului și sugerează roirea. O coborâre a gospodăriilor pe vale a existat în *Sălătrucu*, sat format în partea de nord a văii, la contactul dealurilor cu munţii *Frunți* și *Poiana Spinului* și deplasat în timp spre sud, pe luncă, proces care a dus la conturarea a două nuclee, *Sălătrucu Mare* și *Sălătrucu,* numite mai târziu *Sălătrucu de Sus - Sălătrucu de Jos,* distincţie care cu timpul a dispărut și ea.

Amprenta toponimică a luării în stăpânire a mediului înconjurător

Microtoponimia satelor reflectă particularitățile cadrului natural și efortul de adaptare a comunităților și de valorificare a acestora. Densitatea mare de toponime pune în evidență o locuire îndelungată și o utilizare susținută a spațiului, în timp ce diversitatea fondului de numiri compune tabloul vieții rurale din ultimele sute de ani.

Prima intervenţie importantă în mediul natural a fost *lăzuirea -* îndepărtarea arborilor prin diferite tehnici pentru cultivare și pășunat - activitate amintită de toponimele *Lazuri* și dealul *Pleș* din Cărpeniș, pârâul *Lazuri* și *Valea Lăzuleţelor* din Sălătrucu, *Dealul Lazului* din Ianculești, *În Curătură* din Văleni, Şuici, Cepari, *Curături* din Bârseștii de Sus și Bădislava, *Dealul Pârliturii* din Rudeni și poate *Soba* din Ianculești care a însemnat cândva defrișare, prisească, dar și încăpere.[1]

Microtoponimele informează despre locurile bune pentru arat, despre plantele cultivate și amenajările destinate conservării sau prelucrării primare a recoltelor: *Mălaia* și *Grâurari* în Sălătrucu, *Mălaia* și *Dealul Grâului* în Bârseștii de Jos, *Secăriște* în Ianculești, *Măzăriști* în Rudeni și în Cepari-Pământeni, *Aria Popii* și *Preluca Morii* în Sălătrucu, *La Arie* în Valea Măgurii, *Dealul* și *Ulița Morii* în Cepari

[1] ***, 1992, *Dicționarul Limbii Române*, tom X, Editura Academiei Române, București, p. 1153.

Ungureni, *Valea Boștii*[2] în Morăști, *Fața cu Peri* în Păuleni, *Valea Perilor* în Cepari-Pământeni, *Prunii lui Filip* în Tigveni, *La Povarnă* în Rudeni, *Valea Povernei* în Cepari. Pe versanți, viile urcau până la Sălătrucu, spune un hrisoav de la Neagoe Basarab,[3] dar toponimia a reținut doar *Dealul Viei* și *Viișoara* din Cepari. Inul și cânepa s-au cultivat în toate satele subcarpatice, drumul lor spre firul de tort începând în bălți în care apa se încălzea în timpul zilei, de unde provine numele de *toplițe,*[4] bălți în care tulpinile erau puse la *topit*. Se știe sigur că aceste culturi s-au practicat și pe lângă Topolog datorită numelor de locuri *La Topile* din Blaju, *Cânepiște* din Cărpeniș și *Toplița* din Cepari-Ungureni. În Șendrulești, microtoponimul *Coasta lui Meliță* (sau *Melița*) provenind de la un cognomen, atestă utilizarea instrumentului de prelucrare a tulpinilor de in și de cânepă în aceste sate (melița).

Diferitele momente ale anului pastoral necesită locuri adecvate în moșia satului cum sunt fânețele, pășunile, adăposturile temporare. Apelative vechi, unele aflate încă în uz, s-au toponimizat conturând aria de răspândire a unor activități și făcând posibilă observarea restrângerii ori a dispariției lor în ultimele sute de ani: *suhat, livadă, imaș, văcărie, cășerie, obor, înțărcătoare, stână, staur, etc.* În Morăști o pășune și o pădure se numesc *Zăcătoare,* sinonim cu *staiște*, *staniște* sau *stăuină* - loc de odihnă la amiază pentru vitele aflate la pășunat, iar în Rudeni, pe *Plaiul Oii*, un loc din izlaz se numește *Staiște*. În Evul Mediu vitele înnoptau în timpul pășunatului de vară în afara vetrelor, în locuri numite *văcării*, iar laptele era prelucrat pe loc în *cășerii*. Un asemenea loc a fost, probabil, *Văcării* din Sălătrucu și el se înscrie în modul specific de valorificare a pășunilor din satele de sub munte. În acest sat, o altă pășune se numește *Bulzu,* toponim răspândit în depresiunile Hațeg și Loviștei cu populație românească și ocupații pastorale.[5] În Sălătrucu, *Bulzu* denumește un deal acoperit cu pădure și fânețe și parțial folosit ca izlaz pentru vite. Ion Conea a cules în depresiunile amintite apelativul *bulzar-bulzare* cu sensul de lemn care arde toată noaptea la stână sau de jăratec sub spuză, pe locul unei păduri căreia i s-a dat foc.[6] Prin urmare, *Bulzu* ar putea însemna pășune obținută prin incendiere. Informații toponimice despre creșterea altor animale în hotarul satelor aduc numele *Stâna,* deal în Bârsești de Sus și Vlădești, *Stâna Buzii* din Șuici, *Cocini* din Morăști, Rudeni și Bârseștii de Sus, *Pârâul Calului* din Valea Calului, *Valea Iepii* din Păuleni, *Bivolării* din Cepari Pământeni. Albinele erau îngrijite pe dealuri, în afara satelor în *prisăci* care în secolele al XVI-lea - al XVIII-lea asigurau dijma domnească în miere și ceară. Existența acestei preocupări pe lângă Topolog este atestată de *Pârâul Stupinei* din Sălătrucu, de *Dosul Albinei* din Păuleni și de *Stupina* din Bârseștii de Sus.

Un apelativ specific spațiului dintre Olt și Dâmbovița este *mușcel* care denumește suprafețe acoperite cu pășuni, fânețe, livezi pe culmi prelungi cu versanți domoli perpendiculare pe rama montană. Pe lângă Topolog acest apelativ s-a toponimizat în Cărpeniș, unde *Mușcelul* este o suprafață acoperită cu fânețe.

Toponimele care reflectă cultivarea plantelor și cele care informează despre creșterea animalelor coexistă pe valea Topologului fără a lăsa să se observe o specializare ocupațională strictă. Complementaritatea activităților și acoperirea spațiului cu denumiri denotă umanizarea văii și sugerează sensul modificării peisajului.

Practicarea meșteșugurilor reflectată în toponimie

Toponimia minoră rezultată din practicarea meșteșugurilor facilitează înțelegerea specificului economic și realizează o developare a peisajului rezultat în procesul utilizării resurselor locale. Principalele activități reținute de numele topice au fost prelucrarea lemnului (*Dogăria, Valea Rotarilor* și *Ploscării* din Sălătrucu, *La Rotaru* și *Valea Buților* din Tigveni, *La Joagăr* din Sălătrucu), prelucrarea artizanală a lânii și părului de animale (*Trăistari* din Rudeni), producerea ceramicii de construcție și a sticlei (*Poiana Cărămizii* din Rudeni), producerea cărbunelui din lemn (*La Cărbune* din Paltenu, *Cărbunarul* din Sălătrucu). O categorie ocupațională importantă pe lângă râurile cu izvoare în munții Făgăraș a fost cea reprezentată de *rudari,* lucrători la *rude* menționați într-un document din 20 septembrie 1630 pentru munca de strângere a aurului din apa Oltului în folosul mănăstirii Cozia.[7] Termenul rudă a însemnat minereu,[8] dar a denumit și gropile sau *băile* care rămâneau în lunca râului în procesul de culegere a aurului. De la acest microrelief antropic (rudele) s-a format, probabil, cu sufixul *-eni*, numele așezării *Rudeni* - oamenii de la rude. După abandonarea acestei activități, comunitățile de rudari s-au ocupat numai cu prelucrarea artizanală a lemnului formând cătunele *Rudari* în Sălătrucu și *Rudărie* în Tigveni. Fierăria a fost, de asemenea, o activitate importantă în economia medievală, iar valea Topologului necesita contribuția acestor lucrători la înlesnirea circulației pe drumul anevoios al Loviștei. În Tigveni, o parte a dealului Plopul se numește *Făureasa* sugerând existența unei vetre cu activități de fierărie, necesare curții boierești din sat, și călătorilor aflați pe drumul spre Transilvania sau spre Oltenia, *faor* fiind în trecut sinonim cu fierar.

[2] *Boșcă* - pivniță mică de păstrat legume ori stupi, Cf. dexonline.ro/definitie/bocșă Scriban (1939).

[3] ***, 1972, *DRH, B, Țara Românească*, vol. II, Editura Academiei RSR, București, Doc. 175.

[4] *Topliță* - termen românesc de origine slavă care înseamnă izvor cald.

[5] Conea I., 1935, *Țara Loviștei. Geografie istorică*, Editura Monitorul Oficial, București, p. 110

[6] Apud. Popa N., 1998, „Evoluția complexului rural hațegan reflectată în toponimie", în *Geographica Timisiensis*, vol. 7, pp. 110-111.

[7] Șerban C., 1959, „Contribuții la istoria meșteșugurilor din Țara Românească. Țiganii rudari în secolele XVII-XVIII", în *Studii. Revista de Istorie*, an XII, nr. 2, pp. 131-147.

[8] ***, *DEXI Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Arc-Gunivas, p. 1703.

Drumuri vechi ale țării și popasuri pe lângă Topolog

Drumul vechi, preistoric, schițat pe lângă Topolog a fost cândva cea mai scurtă rută între cetatea de scaun a Argeșului și trecătoarea de la *Râul Vadului - Turnu Roșu* din defileul Oltului, care asigura legături comerciale, politice și culturale încă înainte de cucerirea Daciei. El a fost cunoscut ca *Drumul Loviștei, Drumul Oilor* şi *Drumul Poștei*.

Păstoritul transhumant a folosit acest segment de traseu, venind la sud de Carpați generație după generație din sate de oieri transilvănene. Traseele moștenite din bătrâni erau jalonate de cruci de piatră pe culmi și la răspântii, un exemplu cunoscut fiind *Dealul Crucii* din cătunul *Plaiul Oii*. Din Loviștea drumul trecea peste șaua Clocotici și cobora pe firul văii unde era odinioară una din cele mai vestite numărători de oi. Cercetătorul Ion Conea a reținut mărturia unui localnic care relata cu nostalgie faptul că treceau pe drumul Loviștei câte două, trei sute de turme, se întâlneau la Titești sau la Perișani și, după ce urcau în Clocotici, mergeau la Sălătrucu la numărătoare. „Ce viață mai era înainte vreme pe drumul ăsta care iese din Loviște spre Sălătruc. Nu sta deloc de oameni și de care pe el. Era plin de hanuri și de cârciumi ... curgeau carele zi și noapte.”[9] Numărătoarea se făcea într-o lărgire a văii, bună de popas, cunoscută peste timp drept *Puntea Oii.* Spre sud, traseul transhumant mai este astăzi marcat toponimic pe interfluviul Argeș-Topolog, în locul numit *Plaiul Oii,* unde intersectează drumul pe care turmele urcau la munte și coborau la câmpie în apropiere de Pitești, numit și el *Calea Oii*. În secolele al XIV-XVII-lea acest drum care venea de la Câineni spre Curtea de Argeș prin Sălătrucu era numit *Calea Mare*. În a doua jumătate a secolului al XVII-lea a fost organizat serviciul de poștă prin care curierii domnești, călare pe cai puși la dispoziție de satele și orașele prin care treceau, duceau hotărârile voievozilor în Țara Românească. Cu timpul, pe *Drumul de Poștă* au început să circule trăsuri rapide numite *olace* cu care corespondența ajungea în țările vecine, iar drumului i se mai zicea *Drumul Olacului.* Stațiile de poștă aveau clădiri și acareturi în jurul lor, iar caii se schimbau la 15-20 km. Până în 1850, Sălătrucu a avut căpitănie de poștă de la care a rămas numele topic *La Poștă*, dar diligența a urcat la Șuici până în anul 1906.[10]

În Cepari, pe lângă Topolog, există o suprafață cu utilizare pastorală numită în prezent *Ceair*. În ceaire pășunau caii poștalioanelor,[11] iar apariția acestui toponim se poate pune în legătură cu drumul de poștă menționat. Toponimul *Valea Rotarilor* din Sălătrucu poate, de asemenea, indica necesitatea întreținerii poștalioanelor în condițiile unui drum greu. Ca pretutindeni, drumul de pe lângă Topolog a fost străjuit de popasuri de la care astăzi au rămas numele *Dealul Hanului* din Rudeni și *Pârâul Hanului* - hotarul dintre satele Rudeni și Cepari. În acest loc, numit în prezent *La Stejar*, drumul dinspre Curtea de Argeș, peste *Plaiul Oii* ajunge la cel de pe lângă Topolog. Tradiția locală susține că sub stejarul, din care astăzi a rămas o urmă de tulpină, s-a odihnit Mihai Viteazul în trecere cu armata sa spre Transilvania.

Comunicarea cu valea Argeșului s-a făcut din toate satele peste *Plaiul Oii*. Din Sălătrucu de Sus *Drumul Arefului* a avut două variante - *Pe Plopi* și *Pe Șură*, iar din Sălătrucu de Jos, drumul urca pe pârâul *Tisa,* pe *Coasta Crucii* până la *Crucea Blegului* unde se bifurca spre Arefu și spre Corbeni. Un sinonim al plaiului a fost *pravățul* - drum drept pe culme sau direcție a unui hotar.[12] *Pravățul* a denumit până în urmă cu câteva decenii culmea care coboară din Chianț spre sud și un afluent al *Văii Povernei* (*Pârâul Pravățului*). O potecă pleca pe lângă Valea Botei, urca pe culme (pe *Pravăț*) și cobora pe lângă *Vârful Dosului* din Ianculești în Scăueni din comuna Berislăvești, județul Vâlcea. Odată cu părăsirea acestei căi de comunicație a dispărut și numele *Pravăț*. La Rădăcinești sau la târgul de la Călimănești, oamenii mergeau pe jos ori călare pe lângă *Valea cu Calea*, pe o potecă peste dealul Chianț.

Toponimele - oglindire a peisajului din trecut

Toponimia informează despre trecut punându-l pe observator în fața unei neconcordanțe între numele de loc și realitatea din teren. Această situație a fost numită *negativitate relativă* și se observă cel mai bine în peisaj. Un exemplu în această privință este pădurea *Tisa* din Sălătrucu din care coniferul numit *tisă* a dispărut, recoltat excesiv în urmă cu câteva secole lăsând în urmă doar numele.

Topologul se află, într-un fel, în aceeași situație. Atestat documentar spre sfârșitul secolului al XV-lea în forma *Topolov,*[13] hidronimul exprima un peisaj, și anume al unui râu mărginit de plopi, numele fiind format din *topol* - plop[14] și sufixul adjectival de origine slavă *-ovu*[15]care conferă sensul *de plop*, prin urmare, *Râul cu Plopi.* Prezența plopilor pe vale a fost reținută de toponimie de la Sălătrucu în *Valea Plopi*, la Rudeni în *Culmea Plopii Cărunți*[16] până la Tigveni în dealul *Plopul*. *Plopii Cărunți* din vechiul numele se referea probabil, la exemplare de plop alb sau argintiu. În prezent alte elemente din peisaj atrag privirea punând în umbră plopii care mai există. Forma slavă a numelui *Topolog* se datorează folosirii lui în documente medievale redactate în slavonă.

[9] Conea I., 1935, *op. cit.*, p. 84.

[10] Marinescu V., 1999, *Monografia așezării Argeșului*, Editura Europroduct, Pitești, p. 255.

[11] Cruceană Gh., 1998, „Prezențe toponimice de origine agrară în județul Argeș”, în *Caiete folclorice Argeș,* vol. II, p. 141.

[12] ***, 1984, *Dicționarul Limbii Române*, Tom VIII, Editura Academiei RSR, București, pp. 1202-1203.

[13] ***, 1966, *DRH. B.Țara Românească*, Editura Academiei, București, Doc. 220.

[14] *Tóполь* - *plop* în limba rusă, cf. *Dicționar rus-român*, Ediția a II-a, Editura Arc-Gunivas, 2002, p.1454.

[15] Moise I., 1992, *Toponimie și istorie argeșeană*, Editura Calende, Pitești, p. 13.

[16] Informație furnizată în anul 2009 de dl. G. Georgescu din Șuici, cunoscător al hrisoavelor referitoare la satele văii.

Concluzie

Toponimia văii Topologului, prin densitatea mare și originea variată a denumirilor pune în evidență o locuire constantă și îndelungată a acestui spațiu. Toponimele exprimă caracteristicile mediului, consecințele antropizării, evenimentele istorice și relațiile sociale și de aceea reprezintă o sursă de informare cu valoare de patrimoniu care se cere păstrată și promovată.

BIBLIOGRAFIE

Conea, Ion (1935). *Țara Loviștei. Geografie istorică*. Editura Monitorul Oficial, București.

Popa N., 1998, „Evoluția complexului rural hațegan reflectată în toponimie". În *Geographica Timisiensis*, vol. 7.

Șerban, Constantin (1959). „Contribuții la istoria meşteşugurilor din Țara Românească. Ţiganii rudari în secolele XVII-XVIII". În *Studii. Revista de Istorie*, an XII, nr. 2, pp. 131-147;

Marinescu, V. (1999). *Monografia așezării Argeșului*. Editura Europroduct, Pitești.

Moise, Ion (1992). *Toponimie și istorie argeșeană*. Editura Calende, Pitești.

Cruceană, Gheorghe (1998). „Prezențe toponimice de origine agrară în județul Argeș". În *Caiete folclorice Argeș,* vol. II.

*** (1966). *DRH. B.Țara Românească*. Editura Academiei, București.

*** (1972). *DRH, B, Țara Românească*, vol. II. Editura Academiei RSR, București.

*** (1984). *Dicționarul Limbii Române*, Tom VIII. Editura Academiei RSR, București.

*** (1992). *Dicționarul Limbii Române,* tom X. Editura Academiei Române, București.

*** (2002). *Dicționar rus-român*, Ediția a II-a, Editura Arc-Gunivas.

***. *DEXI Dicționar explicativ al limbii române*, Editura Arc-Gunivas.

Dogăria
la Moară
la Pâini
Valea Lăzulețe
Valea cu Plopi
la Joagăr
Malaia
Aria Popii
Dealul Bulzu
Dealul Șura
Grâurari
Dealul Priseaca
Valea cu Calea
Preluca Morii
Dealul Cărbunaru
la Poștă
Dealul Ploscăriei
SĂLĂTRUCU
Valea Rotarilor
Dealul Tisa
la Joagăr
Valea Tisei
Pârâul Lazuri
la Rudari
Dealul Pravățului
Puntea Oii
Puntea Povernei
Curătură
Secăriște
Valea Surlelor
la Covergi
Dosul Albinei
la Bordeie
la Cărbune
Dealul Lazului
Chilii
Linie
Fața cu Peri
Linie
Dealul Soba
Zăcătoare
Cocini
Stâna Buzii
Valea Boștii
Lazuri
ȘUICI
Trăistari
Sălişte
Dealul Pleș
Plopii Cărunți
Valea Măzăriști
Dealul Pârliturii
Sălişte
Cocini
Coasta lui Meliță
la Povarnă
Statiște
Cânepiște
Muscel
Dealul Hanului
Pârâul Hanului
Dealul Vișoara
la Stejar
Valea Perilor
la Han
CEPARI
Curătură
Plaiul Oii
Curătură
Măzăriște
Pleasă
la Povarnă
Ceair
la Arie
Bivolării
Livezi
Linie
Dealul Morii
Ulița Morii
Dealul Viilor
Mălaia
Cocini
Dealul Grâului
Linie
Curături
Stupina
la Topile
Curătură
Dealul Stâna
Curături
Valea Buților
la Rotaru
Prunii lui Filip
Dealul Plopul
TIGVENI
Făureasa

VALEA TOPOLOGULUI. APA, OAMENII ȘI STRADA AUTO

Nicolas Triboi, peisagist

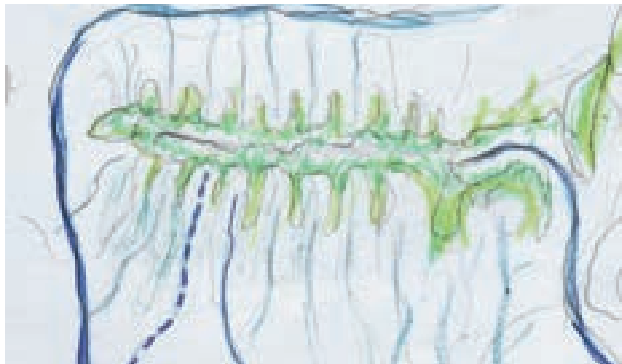
Peisajul - o structură socială cu scopuri economice

A analiza peisajul înseamnă a lua în considerare datele tehnice, obiectivele dar și aspectele subiective ale teritoriului. Peisajul nu este un rezultat științific, ci o relație complexă între emoțiile și istoria oamenilor care modelează teritoriul. Peisajul este o structură socială cu scopuri economice pe un suport care a fost natural.

Suportul natural al râului Topolog este reprezentat de bazinul hidrografic al râului, adică o suprafață de 547 kmp și o lungime de 83,7 km până la confluența cu râul Olt. Izvoarele sale se găsesc sub vârful Negoiu (2535m), Topologul formându-se din confluența a două pâraie sosite din zona circurilor glaciare: Negoiul și pârâul Scara (1880m).

Zona montană este înaltă, cu zăpezi mari și regim de ploi torențiale. Acolo se naște râul Topolog. În timpul verii zona devine un spațiu productiv legat de viața pastorală și silvicultură. Spațiul montan, foarte larg și greu accesibil, este fostă graniță între Țara Românească și Ardeal, dar și loc de refugiu și de coeziune între locuitorii de la Sud și Nord de Carpați.

Oamenii au locuit aceste teritorii de *piemont subcarpatic* din timpuri străvechi și au reușit să dezvolte aici comunități. Mai jos de piemont climatul devine arid și secetos pe timpul verii și natura nu îți mai oferă aceleași locuri primitoare, pline de ascunzători și izvoare curate, de pășuni numeroase și păduri cât orizontul - o natură generoasă, care a permis societății rurale să se dezvolte.

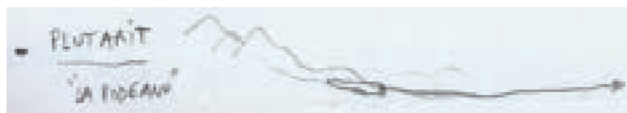

Armonie Major și Minor

Regimul torențial al ploilor montane a definit o zonă de *albie majoră* și una de *albie minoră*. Aceste zone inundabile erau respectate de localnici și amenajate cu scopul de a genera energie hidraulică pentru mori, triole de cereale, mașini de prelucrat lâna, joagăre, poverne etc., existând o strânsă colaborare între apă și oameni.

Între aceste două limite (albia majoră și albia minoră) o muzică naturală efemeră explodează de viață: islaz, pășuni, zăvoaie, plaje de pietriș și de nisip - o *biodiversitate* unică. Mai în aval se găsesc și zone mai largi, cu pământ agricol aluvial, ideal pentru culturile arabile, unde pânza freatică este bogată, fântânile sănătoase,... „Dealu-i deal și valea-i vale! Și mândra e mândră...”

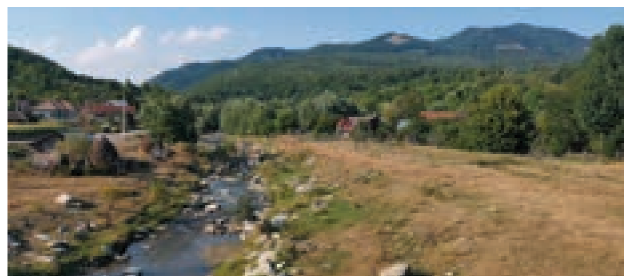
Oamenii știu că apa curge la vale bucolic, așa cum au învățat de la natură, părinți, țărani și pictorii care mergeau la țară. Curge pe lângă pășuni cu vite, livezi, grădini și oameni. Apa curgătoare oferă omului hrană bogată, face pământul roditor și ține pești: păstrăvi, zglăvoci și alte specii, generând un echilibru care pare indestructibil.

Pitoresc *de servitute*

În anul 1965 apa Topologului nu a mai luat-o *la vale*, ci a fost deviată și râul *a încetinit*. La barajul Topolog apa dispare sub munte și se scurge printr-un tub până la barajul Vidraru. În josul râului s-a ridicat întâi un baraj mic, apoi altul mai mare și încă un mic dig de beton. Intenția inițială a fost, pe de o parte protecția oamenilor din vale, pe de altă parte producția de curent electric. Apa râului a rămas la regim minim. Râul a devenit un debit de servitute[1] - un debit minimal, uneori uscat. Fără apă, râul s-a transformat într-un deșert. Peștii de munte au fost cei care au dispărut primii și în locul lor au apărut crapi și carași de baltă. Astfel, apa curgătoare a fost transformată într-o succesiune de lacuri și Topologul s-a înrudit cu lacul de acumulare Vidraru. Peisajul s-a transformat radical.

Proiectul barajului și crearea lacului artificial Vidraru în anul 1965, împreună cu dezvoltarea microhidrocentralelor de pe afluenții Oltului și ai altor râuri mari, au avut ca scop principal dezvoltarea unui pol important de producție de energie electrică. De pe seama construcției urma să beneficieze întreaga regiune. Dincolo de controlul asupra fenomenelor naturale care periclitau viața comunităților de pe vale, barajul urma să contribuie și la dezvoltarea componentei economice și sociale.

Conform datelor furnizate de compania Hidroelectrica[2], „suprafața totală a lacului este de 893 ha, lungimea de 10,3 km,

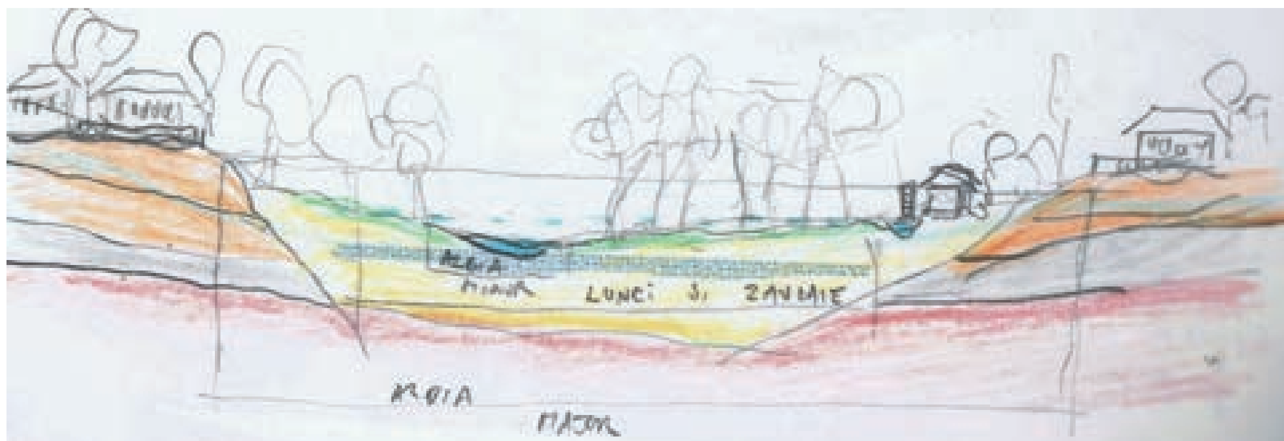

lățimea maximă de 2,2 km în zona Valea Lupului – Călugărița și o circumferință de 28 km. Adâncimea maximă a apei este de 155 m lângă barajul curbat înalt de 166 m, cu o lungime la coronament de 307 metri. Construcția barajului Vidraru a durat cinci ani și jumătate. (...) Nivelul normal de retenție este de 830 metri deasupra mării. Barajul Vidraru se situa la data finalizării, măsurat la înălțime, pe locul 8 în Europa și pe locul al 20-lea în lume”. Aceste date tehnice dau seamă despre importanța națională a proiectului la momentul realizării lui.

Infrastructura creează noi peisaje, dar și noi cifre impresionante. Dorința de energie verde schimbă radical peisajele văilor montane. Înmulțirea microcentralelor hidroelectrice a venit cu aport de energie electrică, însă a provocat simultan multe dezastre ecologice precum și tensiuni sociale legate de albiile secate al râurilor, dar și de turismul generat de noul peisaj artificial. Cum pot fi găsite noi compromisuri între succesele inginerești și nevoile comunităților locale?

Ansamblul istoric umanizat reprezentat de Valea Topologului a fost amenajat de ingineri pentru producția de energia electrică, în urma intervențiilor extinse antrenate de amenajarea lacului Vidraru. Aceste intervenții sunt generatoare ale unui nou peisaj, cel mai adesea răscolit și secat de resurse, cum este cazul luncilor infertile rămase în urma lucrărilor de amenajare precum și a reducerii cantității de apă. Totuși, în cazuri precum barajul Vidraru, acest nou peisaj creat a devenit unul dintre cele mai atractive locuri din zonă. Similar, deși la o cu totul altă scară, barajul din Șuici de pe cursul râului Topolog a prilejuit apariția unui ecosistem bogat împrejurul lacului de acumulare, sporind frumusețea naturală a locului.

[1] debitul minimal de apă care este considerat la un „moment dat" pentru a asigura prezervarea echilibrului ecologic de-a lungul râului
[2] https://www.hidroelectrica.ro/

Să fie acesta un model de dezvoltare echilibrată unde ochiul sensibil al pictorului ar putea întâlni gândirea pragmatică a tehnicianului?

De la uliță la *stradă auto*

În ultimii 20 de ani exodul rural a destabilizat și mai mult ecosistemul. Oamenii au plecat din dealurile lor spre orașe și azi tendința de depopulare este evidentă. Micii cultivatori rurali sunt în regresiune. Natura recâștigă teritoriul și animalele sălbatice recuceresc spațiile abandonate de oameni. Peisajul se schimbă încă o dată.

Casele și culturile agricole, ca parte a unor valori tradiționale, sunt amenințate de dispariție. Pentru prezervarea acestor valori este necesară reinventarea unui nou echilibru în care calitățile peisajului să fie analizate dintr-un punct de vedere multicriterial și aplicat local: habitat/locuire, produse agricole și non-agricole locale, activități culturale, armonie socială, accesibilitate - un ansamblu complex care necesită interconectivitate între domenii.

Proiectul de autostradă, care trece și prin Valea Topologului, este comparabil cu proiectele hidrologice. El reprezintă un nou proiect de infrastructură extrem de important pentru viitorul zonei, căreia îi va permite o accesibilitate sporită. În același timp este necesar să asigure spații utile pentru biodiversitatea legată de zonele umede ale văii. Este vorba despre armonia dintre *albia minoră* și *albia majoră*, cea inundabilă, definită de spații agricole tampon, cu înaltă valoare peisageră și care sunt totodată spații efemere, unde viața se reinventează ciclic, cu tot ce are ea mai fragil și mai subtil.

Poate proiectul de autostradă să permită un coridor ecologic coerent și un echilibru între om și natură? Cum poate autostrada să ajute comunitatea să recreeze un *habitat* demn de ce a reprezentat Valea Topologului de-a lungul istoriei?

Ca instrument de legătură a unor centre de interes la nivel național, autostrada are potențialul de a permite dezvoltarea zonelor pe care le traversează, dacă este integrată armonios în contextul geografic și social. Această infrastructură poate crea noi oportunități economice în zonă, cu noi poli economici și industriali care ar atrage forță de muncă. Economia creează peisajul, dar modul în care valorile peisajului sunt folosite pentru economie trebuie să fie bine analizat și structurat pe valori umane și geografice ale teritoriului.

Care ar fi aceste valori în cazul Văii Topologului?

Întâi de toate, este vorba despre un peisaj cultural[3], completat de un fond construit tradițional bogat, divers și consistent reprezentat, mai cu seamă, către zona de munte și în zonele retrase de la drumul principal. Apoi, valea constituie un coridor ecologic și uman valoros. Ea cumulează o serie de valențe precum: dinamicitatea peisajului montan, prin zone inundabile, bogate în biodiversitate; potențialul productiv, prin resursa hidrologică de energie verde; potențialul turistic al spațiului agricol; pitorescul peisajului, prin relieful și climatul atractiv; accesibilitatea fizică sporită, prin rețeaua de drumuri auto.

Metodele de lucru utile pentru analiza acestui potențial peisager ar putea fi: construirea unei viziuni strategice *umane* pentru un teritoriu lărgit; conlucrarea cu agențiile economice din zonă; imaginarea și reprezentarea viitorului acestor teritorii; analiza la o scară globală a impactului viitoarelor proiecte de infrastructură; reinventarea a noi concepte de locuire și de mobilitate în teritoriu; crearea unei structuri de colaborare intercomunală pentru activarea lumii rurale.

Peisajul nu este un bun valoros moștenit și imuabil. Este o construcție umană și economică în continuă schimbare și cu o evoluție rapidă, de care suntem toți responsabili.

Dreptul la peisaj ar trebui să înceapă în convivialitate, cu acțiuni participative exemplare în care locuitorii din zonă să se poată implica pentru crearea peisajului de mâine, pentru o societate mai responsabilă, mai ecologică și mai apropiată de om. Valea Topologului ar putea fi acest studiu de caz pilot.

[3] Orice peisaj are o valoarea culturală, dar în România, noțiunea de peisaj cultural definește un teritoriu unde valorile patrimoniale materiale și imateriale sunt deja recunoscute și apreciate ca elemente importante care necesită măsuri de protecție.

CASE FĂCUTE FIECARE „DUPĂ TIMPURILE CARE ERA ATUNCI"

Andreea Ogrezeanu, sociolog

Când vine vorba de arhitectură țărănească în România, pentru majoritatea populației din zone de deal și munte, prima reprezentare ar fi aceea a unor case mici, cu temelie de piatră cu mortar de var sau de pământ, iar „în sus din lemne", cu sau fără tencuială de pământ.

În vremurile mai recente, partea de lemn a început să fie înlocuită treptat cu zidărie din cărămidă arsă, făcută de oameni în gospodărie sau de meșteri cărămidari locali. În zonele mai izolate, cum este și Valea Topologului din județul Argeș, tipul acesta de arhitectură este încă destul de bine conservat.

În ultimii ani, coerența stilistică de altă dată s-a spart lăsând nenumărate influențe să apară în noul mod de a construi casele - între emancipare cu aspirații spre urbanism și „modern", pe de o parte, și neo-ruralism[1], pe de altă parte.

Construcția caselor se realiza, până destul de recent, cu meșteri locali și cu participarea nemijlocită a familiei. Fiecare familie avea într-o anumită măsură priceperea de a face măcar o parte din lucrările necesare construirii casei. Relația aceasta atât de organică între locuitori și casă s-a exprimat în timp printr-o mare diversitate stilistică și funcțională. Acest aspect face ca vechile case să fie memorabile. De aceea ecoul caselor meșteșugite de altădată, (re)vine în atenția arhitecților care caută, prin acest proiect, să restabilească repere de patrimoniu și repere în memoria colectivă.

„[...] nu era la noi căsuță așa cu blănuțele sculptate. Era foarte frumos, foarte frumos! Păcat de ea că a lăsat-o să se prăpădească. Era foarte frumoasă, pe doua rânduri, așa. Jos era beci și sus era o cămăruță cu sală. Și era plin de garoafe când eram noi micuți. [...] Dar s-a surpat acuma, numai..." (Filofteia, S., Sălătrucu de Sus, interviu iulie 2021)

Cam așa ar putea fi spusă pe scurt povestea caselor tradiționale din cele mai multe sate. Stilul de arhitectură țărănească consolidată de-a lungul a sute de ani, se transformă accelerat pe parcursul câtorva zeci de ani. Materialele nu mai sunt cele accesibile local, ci vin tot mai de departe până se ajunge treptat la externalizarea acestora și a operațiunilor care țin de construirea casei. Adică o revoluție industrială întârziată ajunge și în satul românesc. Locuitorii pierd cunoașterea, meșteșugul și contactul organic cu casele. Materialele noi ajung în alăturări disfuncționale cu cele naturale, tradiționale. Pe măsură ce casele din zona rurală se îndepărtează de materialele și arhitectura tradiționale, se dezvoltă tot mai mult o subcultură a rusticului[2] care pune o față nouă, internațională peste o gospodărie tradițională profund transformată.

Proiectul a pornit de la observarea acestor transformări prin care trece arhitectura țărănească și de la dorința specialiștilor arhitecți de a surprinde valoarea acestui patrimoniu. Pe măsură ce s-a avansat cu munca de teren, înțelegerea aspectelor sociale a deschis perspectiva către perceperea caselor nu doar ca obiecte de muzeu, ci ca obiecte însuflețite aflate în continuă transformare și care reflectă contextul mai mare, social și politic.

Casele țărănești nu sunt însă doar manifestări stilistice ci și păstrătoarele unui important patrimoniu material și imaterial. Acesta din urmă trebuie explorat pentru a completa demersul de inventariere a caselor reprezentative de pe Valea Topologului. Articolul acesta va relata scurte istorii despre cum au fost construite câteva tipuri de case și despre cum s-a transformat locuirea, cu succinte referințe la contextul social, politic și economic care determină aceste transformări.

[1] Termenul se referă la modificarea semnificațiilor de valoare asociate cu binaritatea rural-urban. Neo-ruralismul vine să chestioneze discursul de secol XIX care poziționează urbanul ca un spațiu social și economic privilegiat si discurs și practici și mai accentuate în secolul XX. Sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI aduc mișcări care chestionează această viziune de valori și perspectivă asupra dezvoltării. Neo-ruralismul este folosit în mai multe contexte pentru a desemna: 1. pe de o parte o viziune nostalgică după degradarea și transformarea spațiului rural și a stilului de viață și valorilor asociate cu acesta; 2. Inegalități sociale și economice generate de economia exploatării de resurse; 3. Practici alternative și mișcări la sistemul agro-industrial motivate de o viziune sustenabilă pentru dezvoltarea rurală și care oferă soluții pentru justiția socială și de mediul generată de actualul sistem de a produce, distribui și consuma hrana. Încercarea de înțelege și descrie această mișcare de "întoarcere la pământ" sau întoarcere la un stil de viață agrar a generat o serie de etichete pentru actorii care generează această mișcare: neo-fermieri (Mailfert 2007), neo-țărani (Brunori et al. 2011), neo-agrarieni (Trauger 2007).

[2] Mihăilescu V., 2011, „From Cow to Cradle. Mutations and Meanings of Rural Household", în *Post-socialism. International Review of Social Research*, 1(2).

Casa construită în perioada interbelică

Pe Maria G. am găsit-o în Sălătrucu de Sus, la o casă albastră, cu prispa verde și învelitoarea de șiță. Maria are 86 de ani și, după o viață care a încercat-o în multe împrejurări, s-a reîntors acum la casa construită de tatăl ei în vremea când ea era copil. Interviul cu ea despre cum a fost construită casa ei ne-a adus date despre două case și trecerea importantă de la casele din perioada interbelică la casele construite imediat după instaurarea comunismului. Maria ne-a povestit despre casa construită de tatăl ei cândva înainte sau în timpul războiului și despre casa ridicată împreună cu soțul ei, prin anii '50.

Maria s-a reîntors la bătrânețe, nu doar la casa tradițională din copilăria ei, dar și-a restrâns locuirea la o singură cameră unde își petrece tot timpul. Cum se mișcă tare greu, are tot ce îi trebuie în bucătărie: cuptorul de lut, un pat minimal din niște blăni de lemn și multe ștergare pe pereți, căci Maria a fost pricepută în lucrul cu războiul de țesut. Un frigider și un televizor completează în cheie mai modernă camera aceasta, altfel demnă de un muzeu al satului unde Maria croșetează și primește vecinii care o vizitează.

Tatăl Mariei a construit casa aceasta când ea avea între opt și zece ani, suficient cât să își amintească detalii despre facerea casei (cum construia toată lumea pe atunci): în partea de jos, temelia, cu zidărie de piatră cu mortar de var și în partea de sus cu structură de lemn cu cercuială și tencuială de pământ văruită.

„Piatră și cu var, cu tencuială, cum zicem noi. Așa, cu piatră și cu var. Și sus a făcut-o din lemne. A cumpărat fag sau nu știu ce, că nu mai țin minte nimica. A cumpărat, a scos bon și a cumpărat și a făcut-o. A ridicat-o și a tencuit-o." (Maria G., Salatrucu de Sus, interviu iulie 2021)

În răspunsul Mariei, construirea casei de către tatăl ei pare cel mai firesc și simplu gest: „a ridicat-o și a tencuit-o." Apoi am povestit despre cum tatăl ei știa să construiască și a lucrat la fiecare detaliu. „Plătea un om și tăticu, că el știa să construiască". Lucra cu câte-un vecin tocmit pe care îl plătea „sau dacă se împrumuta, mai putea să ducă de la unul la altul". Materialele erau luate de pe vale, din resursele proprii sau ale tuturor.

Din felul cum Maria vorbește despre lemn, transpare faptul că exista un mod mai responsabil de relaționare cu lemnul și pădurea.

„[...] din pădure, că era pădurea. O tăia statul ca acum?! Tăia și statul că îți dădea bon, dar nu tăia doar statul... dar nu tăia o bucată de pământ la ras. Poate o tăia, dar la primăvară făcea plantație. Curăța totul, nu era cracă, nu era nimic. Și venea oamenii la plantație. [...] Și venea omul, zicea pentru ce îi trebuie, cât îi trebuie și îi dădea bon." (Maria G., Sălătrucu de Sus, interviu iulie 2021)

În ce privește piatra, aceasta era adunată de familie „după vale, după râu, după ce puteam". Cu căruța cu boi și vreo doi oameni din cei ai casei se mergea după piatră și era „luată cam pe ales". Alți bolovani mai mari au fost găsiți prin grădină, scoși cu o pârghie și cărați cu boii. Unii erau sparți dacă erau prea mari.

„[...] am avut bieții bolovani prin grădină [râde] și i-am scos pe cracă, cum se zice. O cracă mare cu doi craci așa și pusă pe ei și pe urmă îi dădea de-a dura, de-a dura până îi aducea cu boii. [...] am găsit un bolovan maare, maare de tot și l-am spart pe ăla și cu ce am mai adunat din grădina s-a făcut." (Maria G., Salatrucu de Sus, interviu iulie 2021)

Lemnul dat pe cărămidă. Trecerea la zidărie în loc de lemn.

Cam unsprezece ani mai târziu, Maria avea să construiască o casă cu soțul ei, în același sat ceva mai încolo de casa copilăriei, făcută de tatăl ei. Apar deja modificări în materialele folosite: structura de lemn a pereților este înlocuită cu zidărie.

„În '56 [am construit casa nouă], din zid și ciment. Am pus centura de ciment. Și am făcut fundația, am făcut beci [...] din piatră cu var și în sus cu cărămidă și acoperită cu țiglă." (Maria G., Sălătrucu de Sus, interviu 2021)

În 11 ani regimul politic se schimbase, iar lumea era deja diferită. Așa a resimțit Maria în ce privește construcția casei:

„se mai modernizase lumea, mai altfel era".

În timp ce piatra se culegea în continuare de pe vale, pentru a procura alte materiale de construcții apare o entitate nouă adusă de regimul comunist - cooperativa - și un sistem de schimb organizat în anii de după război când producția nu era restabilită. Populația României era în mare pondere rurală, aproape 80%, numărând peste 12 milioane, după cum arată recensământul lui Golopenția și Georgescu din 1948, iar oamenii aveau ca sursă de venit bunurile pe care le produceau în gospodărie. Pentru a face rost de materialele de construcție specifice vremurilor noului regim, Maria și soțul ei trebuiau să ducă la cooperativă păsări în schimbul cărora căpătau un bon cu care puteau lua ciment, de exemplu, sau alte materiale de care aveau nevoie.

„Și trebuia să tai păsări nu știu câte ca să iei ciment. Se dădea pe produse [...] de la cooperativă. Dădeai produse la cooperativă și îți dădea bon să te duci să iei cărămidă sau să te duci să iei ce îți trebuie ... ciment sau ...." (Maria G., Sălătrucu de Sus, interviu 2021)

Totuși, în anii aceia de comunism timpuriu continuă să mai existe pentru o perioadă aceiași meșteșugari care erau și înainte. De exemplu, cărămizile erau în continuare făcute de rudari și fiecare om comanda din timp cărămizile de care avea nevoie. În ce privește celelalte meșteșuguri, găseai tot ce aveai nevoie în sat. La această casă Maria avea și câte 12 muncitori la lucru, pentru care trebuia să pregătească trei mese îmbelșugate în fiecare zi.

„[Ce fel de meseriași erau în sat?] De care aveai nevoie! Erau și zidari de făcea ziduri la case. Erau și tâmplari și tot

felul de muncitori. Dar nu te duceai în saturi în altă parte sau să dai comandă să vie cu lucrarea lor [...] Aveam, când am lucrat acolo de vale, și câte 12 oameni la masă. Și se dădea mâncare de trei ori pe zi: la 9, la 2 și seara. [...] Doamne, da' ce nu le dădeam! Țineam miei. Le dădeam ciorbă, friptură, varză fiartă, sarmale, cartofi, tocană cu carne. [...] Da trebuia să fie mâncare, să muncească." (Maria G., Sălătrucu de Sus, interviu 2021)

Alternativ, meșteșugul era păstrat și în familie. Aproape fiecare familie avea membri care cunoșteau măcar un meșteșug pentru construcția casei sau pentru lucrări de reparații.

Casa cu zidăria cu mortar de ciment la finalul anilor '70

Și vecina de peste drum de Maria ne-a povestit istoria caselor din gospodăria ei. Aici se află, una lângă alta, două case: una cu temelie de piatră și un nivel, construită în anii '70 și alta mai mare, de dată mai recentă. Cele două case au fost construite pe locul unde pe vremuri a fost o casă bătrânească, cu temelia din piatră și structură de lemn tencuit, văruită în alb, cu două camere, o tindă, o sală și un balcon din lemn.

„Așa erau înainte cu piatra și cu var, nu era ciment. Nu era ciment atuncea, înainte ..." (Filofteia, S., Sălătrucu de Sus, interviu iulie 2021)

În casa aceea a stat Filofteia cu soțul ei și soacra o vreme, apoi când au avut un copil au început construcția unei case noi lângă cea bătrânească. S-au chinuit să adune materiale și să o ridice. Erau fabrici de materiale însă nu se găseau tot timpul de cumpărat, așa că au luat cărămida tot de la rudari. După ce casa a fost înălțată, s-au confruntat cu un nou obstacol: autoritățile aveau în acea perioadă o politică de a restricționa construcțiile noi, în special casele. Primarul le oferea alternativa de a declara noua construcție ca grajd și să aibă „acoperiș de grajd". Altfel puteau fi amendați că au construit o casă.

„Da, da' nu îmi dădea atuncea autorizație. Deci primarul care a fost în timpul ăla prin '70, '75, '78, când am făcut noi casa, a zis că nu poate să ne dea autorizație de casă. Numai dacă făceam un grajd cu magazie, ca să putem, ca să ne dea o autorizație de construit ceva. Și după ce am construit-o, zicea să nu îi punem coperiș de casă, zicea să îi punem coperiș de grajd, că de aia ne-a dat autorizație și ne-am rugat că avem și noi copilul și bunica și casa aia veche cade pe noi. Zicea că să ne dea amendă, că să ... în sfârsit ... a trecut așa." (Filofteia, S., Sălătrucu de Sus, interviu iulie 2021)

Ultima casă construită, cea pentru fiul lor, stă nefolosită. Filofteia spune că e mai mică de fapt decât pare și că la etaj este o singură cameră. A fost ridicată într-un an și acoperită „să nu plouă pe ziduri", apoi, pentru finisaje au lucrat cu alte trei echipe de meșteri pentru a fi terminate și încă mai sunt lucruri de făcut. Casa e folosită doar de câteva ori pe an, când îi vizitează fiul lor sau când vin alte rude în vizită, iar Filofteia știe că o casă neîngrijită se prăpădește.

„Eu le-am zis la copii: măi, nu mai puteți să întrețineți, vindeți la altul care întreține, pe puțin, pe degeaba, nu contează, că se ruinește. Casa se prăpădește. Eu așa le zic, că eu nu iau nimic cu mine." (Filofteia, S., Sălătrucu de Sus, interviu iulie 2021)

Casa post-comunistă

Bogdan are 41 de ani și a început construcția casei sale în 2006. În patru ani a fost înălțată o casă mare cu beci, etaj și mansardă. Însă munca la finisaje continua și azi, pentru că unele zone ale casei nu sunt finalizate și nici folosite. Când am ajuns cu discuția la întrebarea „dacă ar face casa din nou azi ce ar face diferit? Cum ar fi o casă ideală?" primul lucru pe care îl spune Bogdan este că ar face o casă mai mică. Doar un nivel, cu dormitoare pentru familie, bucătărie și sufragerie.

În momentul când a fost făcută casa, visul era să fie o casă modernă, cu toate utilitățile necesare pentru a locui comod în ea. Una din viziunile de confort și casă modernă a fost un garaj anexat casei, în care să intri direct din stradă.

La construcția casei lui Bogdan au contribuit și resurse ale familiei extinse, dar și ajutorul comunității. Casa a fost construită pe un teren moștenit de la bunica lui. La construcție a avut echipe de muncitori, însă a avut mereu și sprijinul familiei și al vecinilor din zonă. Bogdan povestește cum, la turnarea plăcii de beton sau la alte lucrări laborioase, a avut odată și 30-40 de oameni care lucrau în același timp la casă. Spune că vremurile acelea s-au dus. Acum nu ar mai fi posibil așa ceva pentru că mulți oameni, în special tinerii, au plecat din sat.

S-au folosit preponderent materiale moderne, dar unele dintre materialele pentru casă au provenit din zonă. Piatra a fost culeasă de pe vale. După ce a fost plătită o taxă la primărie, familia a mers la cules de piatră. Cu o mașină 4x4 au ajuns în zone greu accesibile și într-o vară au adunat piatra necesară. Au folosit-o așa cum era căci, după cum spune Bogdan, e un meșteșug să spargi piatra. Tatăl lui îl mai cunoaște, dar cei tineri nu îl mai știu. De asemenea, o parte din nisip a fost găsit tot local, la fel și lemnul pentru acoperiș care a fost luat de la gaterele de pe vale.

Pentru zidărie Bogan a folosit „calupi roșii" de la o fabrică de la Târgu Jiu, adică un tip de cărămizi „cu goluri pentru căldură". Principalele calități căutate erau rezistența și confortul termic.

„am vorbit si cu proiectantul atuncea și cu ce s-a mai construit prin zona și aceea a fost varianta cea mai ... care s-a putut la momentul acela" (Bogdan S., Văleni, interviu noiembrie 2021)

Pentru ridicarea casei, între 2006 și 2010, au lucrat în total două echipe. Bogdan a tocmit întâi echipa unui meșter mai bătrân care la un moment dat s-a îmbolnăvit și nu a mai putut continua munca, așa că a tocmit o a doua echipă.

Cele mai multe case noi din zonă sunt făcute în special cu bani câștigați la muncă în străinătate. Pentru Bogdan însă,

banii pentru casă au venit din salariile lui și ale soției, din credite, dar și din sprijinul financiar al părinților. Din nou, componenta aceasta a familiei extinse, fie cu sprijin financiar, fie cu muncă, i-au permis lui Bogdan să construiască o casă pe care alții o construiesc muncind în afara țării.

Bogdan lucrează la oraș, dar se ocupă și de gospodărie. O parte din producția acesteia, obținută în special din creșterea animalelor (porci) este comercializată pentru venit suplimentar.

În casa aceasta Bogdan locuiește alături de soție și copii. După 15 ani de la începutul construcției, casa mai are nevoie de finisaje interioare în zona mansardei. Oaspeții care vin în vizită sunt rude și vecini din sat și tot în bucătărie se adună toată lumea. Dacă ar fi să o ia de la capăt, Bogdan ne spune ar face o casă mai mică, cu strictul necesar și doar pe un nivel.

„Dacă ar fi acuma să mai construiesc, aș face o casă mult mai mică. Atâta necesarul, că e foarte greu de întreținut. [...] maxim două dormitoare, bucătărie, baie și living și atât" (Bogdan S., Văleni, interviu noiembrie 2021)

Bogdan vorbește cu o anumită nostalgie despre casele vechi țărănești, dar ca despre ceva imposibil sau foarte greu de atins azi.

„au fost mult mai bune ca astea! [...] căldura, era altfel căldura în ele. Bunică'mea avea o casa de lemn și când eram copii dormeam acolo. Parcă era altfel căldura...mai plăcut" (Bogdan S., Văleni, interviu noiembrie 2021)

Principalul impediment în a construi azi astfel de case ar fi materialele de construcții și meșteșugurile pierdute sau o combinație între cele două.

„Pai, nu mai rezistă! În zonă se mai construiește cu lemn și nu mai rezistă lemnul [...] a rezistat doamnă, da' lemnu' atuncea ... eu am demontat la o casa din'asta grinzi și am tăiat lemn de 300 de ani cu drujba și ieșeau scântei din el, de nu puteam ... am schimbat lanțul la drujbă. Și acum, în câțiva ani de zile a intrat [...] în el, e poluarea [...] lemn se găsește dar nu mai e calitatea care era atunci. [...] și lemnul se tăia înainte, cum povestea bunică'mea, lemnul se tăia iarna când ieșea seva din el. Erau anumite perioade, de la sfârșitul lui august până in februarie. Acuma lemnul care e la gater îl taie și vara, îl taie când prind ... s-a pierdut total! Nu se mai știe. Acum numai banii interesează" (Bogdan S., Văleni, interviu noiembrie 2021)

Meșterul de case. De la case făcute cu *pălmile* la meserie experimentată

„eu am început meseria prima oară cu pălmile, fără scule și cu timpul, în câțiva ani, un an, doi, am făcut meserie mai experimentată" (Vasile T., Meșter de case, sat Cărpeniș, com. Cepari, interviu noiembrie 2021)

Construcția caselor țărănești s-a făcut cu dezvoltarea unei categorii de meșteri de case, specializați în a lucra cu diferite tipuri de materiale. Chiar și astăzi, când construcția de case s-a schimbat foarte mult prin faptul că s-a externalizat procurarea materialelor și abilitatea de a construi casa, echipele de meșteri de case sunt încă principalii agenți în construirea caselor.

Meșterul de case Vasile T. are aproape 80 de ani și construiește case de când se știe într-o tradiție transmisă din tată în fiu, pentru că „asta am apucat eu în viața mea". Istoria experienței lui de meșter traversează toate etapele de la a construi case din lemn și pământ, cu mâinile și fără unelte, până la a face „meserie mai experimentată".

„Am lucrat în viața mea de tânăr, am lucrat cum era pe timpuri de se lipea cu pământ și se cercuia cu cercuieli, lucruri, cum să zic, făcute din sărăcie, cum vine vorba, cum putea omu' să facă. Și cu lucratul s-a ajuns la meserie și noi am făcut meserie înainte și ne-am experimentat în lucru și am făcut de toate. Orice lucru se putea face de la o casă, nu ne dădeam îndărăt și uite așa am făcut și ne-am făcut și pentru noi." (Vasile T., Meșter de case, sat Cărpeniș, com. Cepari, interviu noiembrie 2021)

Meseria lui s-a schimbat pe măsură ce lemnul tencuit cu pământ a fost înlocuit cu zidărie pusă peste aceeași temelie de piatră. Materialele pentru zidărie au continuat să se schimbe din anii '60 încoace, de când el face meseria aceasta. A fost întâi vremea cărămizilor de pământ făcute de fiecare familie, iar familiile care nu se pricepeau tocmeau oameni care se îndeletniceau cu asta.

„Și cine nu se pricepea, stăpânul să facă, băga oameni care se pricepea să facă cărămida, să o ardă, să o facă." (Vasile T., Meșter de case, sat Cărpeniș, com. Cepari, interviu noiembrie 2021)

După cărămidă a urmat o perioadă cu cuburi sau calupuri de dimensiuni mult mai mari decât o cărămidă, făcute din materiale diferite care s-au tot schimbat în timp: „cuburi din'alea cu cretă în ele"[3], apreciate pentru că erau ușoare și pentru conductivitatea termică redusă, la cuburi[3] făcute din ciment de oameni prin sat.

„oamenii și-au făcut tipare de făcut prin sat, de ciment, cuburi cum să zic de ciment cu balastru și așa se făceau după un timp. [...] 25 pe 30 cm. [...] se mai punea izolație pe temelie cu carton și cu smoală pentru igrasie. Bine, zidurile era reci, dacă era de ciment, nu avea cu ce face izolație, vă dați seama, și asta era." (Vasile T., Meșter de case, sat Cărpeniș, com. Cepari, interviu noiembrie 2021)

Odată cu dezvoltarea materialelor de construcții, apare la nivelul autorităților nevoia de a norma domeniul construcțiilor. În perioada comunistă normativele se

[3] *Cuburi* este folosit de interlocutori pentru a desemna un material de construcție elemente cu forma paralelipipedică similar cu cărămizile de argilă, dar care au apărut odată cu materialele mai noi de construcție cum ar fi ciment sau beton. Interlocutorii au folosit termenul cuburi pentru a desemna alternativ bolțari din ciment, cărămizi de tip BCA (beton celular autoclavizat) sau chiar cărămidă cu goluri (de exemplu Porotherm) toate semnificativ mai mari decât dimensiunea unei cărămizi de lut făcută manual.

refereau nu doar la standarde de construcții ci și la anumite deziderate politice, cum ar fi creșterea clasei muncitorești. Regimul comunist venea peste o Românie cu o populație preponderent rurală, iar acesta a exercitat presiune asupra proprietății, identității, locului/locuirii și stilului de viață. Una dintre manifestările acestor măsuri a fost restricționarea accesului la construirea de case pentru că se dorea comasarea populației în zone industriale, în clădiri colective. A fost un prilej ca oamenii să caute și să găsească în unele situații căi ocolitoare la aceste măsuri abuzive.

„De case, cam noi le făceam proiectele că nu băga să facă autorizații, era clandestin. Era și pe timpul comuniștilor cu făcutul de autorizații, da' făceai la mica înțelegere acolo pe teren. Băteai țărușii cu stăpânu' și îi ziceai: băi, aicea facem camera, aicea cutare, aicea cutare. Și conveneai cu stăpânul la modelul de casa. (min 13:28) Și în sus o făcea pe două rânduri, și jos beciul. [...] păi, pe timpul comuniștilor era cu autorizații pe treburi din'ăștia. Și ajunsese timpul ca nu mai puteai să faci o casă pe nicăieri. Că se gândise Ceaușescu să ducă oamenii undeva într-un centru, să facă blocuri, să îi strângă la un loc. Și era cam greu, că făceai casa pe risc, pe lângă o anexa, pe lângă alta. Și se pomenea în sat cu casa făcută așa: da, de unde a ieșit, măh, casa asta? Că îi dădea ocol la aia care o avea, îi dădea ocol cu ailaltă și înlăuntru o scotea și își făcea treaba. [...] Păi, omu' mai făcea și d'ăștia că, ce era să facă! Și se apucase pe timpul comunismului, în ultimul timp, de nu te mai lăsa să iți faci casă. Și dacă îți făceai casă, dădea amendă de te ustura." (Vasile T., Meșter de case, sat Cărpeniș, com. Cepari, interviu noiembrie 2021)

Chiar familia meșterului s-a aflat sub amenințarea de a avea dărâmată casa construită fără autorizație. Cum membrii familiei meșterului erau și una dintre echipele de constructori importanți ai zonei, care au contribuit și la construcția clădirilor de interes public, la intervenția primarului, casa meșterului nu a fost dărâmată. În plus, schimbarea de regim a adus alte vremuri, cu noi provocări. Vasile T. descrie modul cum tranziția de la materiale naturale, locale, la abundență de materiale noi, „la modă" arată trecerea de la un timp de sărăcie la alt timp de sărăcie. Abilitatea de a adapta materialele găsite în gospodărie si de a le transforma în material de construcții pe baza unor abilități consolidate de când e istoria umanității, a lăsat loc abundenței de materiale produse de companii, dar greu accesibile majorității populației datorită monetizării domeniului. În același timp, rețetele ușor de folosit sau amestecurile gata făcute duc la pierderea cunoașterii despre meșteșug și al contactului cu materia primă.

„Le face mai, cum sa zic, cu materiale mai multe. Odată le făcea cu materiale mai de sărăcie, mai puțin, nu ca acum. Acum le face la modă, cum să zic ... și face după proiecte. Adică își face proiect cineva cu inginer, proiectant de construcții și își pune în plan ce are el în plan să facă, cum vrea el să facă casa. Da' mai rar. Nu mai face oamenii case, nu mai face ca nu au bani." (Vasile T., Meșter de case, sat Cărpeniș, com. Cepari, interviu noiembrie 2021)

Încălzirea casei este iar un punct de tensiune între multe tehnologii noi, dar greu accesibile și pierderea meseriașilor care știau să facă sobe. Cu această ocupație s-a îndeletnicit și el în ultima parte a vieții, când a lăsat construcția de case, căci îl lăsau puterile, iar construcția unei sobe era mai la îndemână. Meșterul admite că oricui i-ar plăcea mai mult cu centrală, că e mai comod, însă e scump și nu e accesibil oricui. În același timp nu prea mai sunt mulți meșteri care să facă sobele cu pricepere.

Alte diferențe pe care meșterul le observă în transformarea caselor ar fi ferestrele, acum mult mai mari, așezate pe anumiți pereți care să permită amplasarea mobilierului, mult mai dens și mai mare, în cameră. Casele nu mai sunt pe un singur rând[4], ci construcțiile se extind mai mult pe verticală similar cu cele din mediul urban. Unul din elementele pe care meșterul le enumeră ca fiind reprezentative pentru casa țărănească este sala deschisă. Chiar dacă unele din construcțiile noi au balcoane, acestea nu reproduc aceeași experiență. Sala este un spațiu deschis către exterior aflat sub acoperișul casei. O putem defini ca fiind undeva între un spațiu construit deschis către exterior sau un exterior care aparține spațiului construit, cu rolul de a integra mai bine construcția în mediul său.

Casele țărănești între muzeul satului și emancipare migratorie

Imaginarul simbolic

Casele țărănești vechi rămân un reper la care pare imposibil să ne întoarcem. Există o nostalgie după estetica și experiența locuirii în astfel de case însă, în marea majoritate, casele noi sunt construite cu materiale noi și la dimensiuni și proporții diferite de cele vechi.

Casele de altă dată inspiră nostalgie după un anumit tip de estetică și după unele aspecte de confort care țin în special de materialele naturale: mirosul, căldura focului de sobă într-o casă de lemn și pământ.

Proiecțiile acestea omit însă faptul că acele construcții, cu elemente sustenabile rodate și validate în timp, însemnau de fapt (în raport cu standardele de azi) o locuire precară cel puțin în aspecte precum: suprafață de locuit per persoană, fum de la încălzirea cu lemne, lumina naturală limitată, umiditate, etc. La celălalt pol, casele noi încorporează aspirațiile de confort și modernitate, aspirații care nu reușesc întotdeauna să se materializeze în aceste case uneori prea mari, reci, greu de întreținut și cu proporții trunchiate. Are loc o tranziție către un vis de emancipare care nu reușește să se materializeze pentru toată lumea.

Pe lângă materialele de construcție, o altă modificare importantă este mărimea caselor. Pe măsură ce oamenii restrâng activitățile agricole, casele capătă o importanță mai

[4] *Rând* în limbajul interlocutorilor desemnează etaj sau nivel al casei.

mare și încep să ocupe mai mult spațiu, într-o preocupare egală, și pentru confort, și pentru statut. Oamenii se mută tot mai mult de afară în casă. De unde, în gospodăria în ansamblu, casa avea o importanță mică, deodată raportarea la casă devine mai urbană, iar munca oamenilor tot mai departe de gospodărie. Casele se extind mai mult pe verticală după modele de inspirație urbană. Tot mai multe case construite în perioada recentă au un etaj și eventual mansardă.

Transformarea spațiului de locuit a implicat și trecerea de la locuirea mai multor generații în aceeași casă și uneori în aceeași cameră, la case mari cu multe camere sau la mai multe case în gospodărie, în timp ce familiile încetează să mai trăiască împreună în familie extinsă. Membrii lipsă ai familiei și ai comunității sunt reprezentați simbolic la nivelul spațiului de locuit. Casele au acum camere de locuit și pentru toți cei care nu mai sunt în sate.

Materiale de construcție

Construirea caselor cu materiale naturale și relația atât de apropiată a oamenilor cu ele, prin meșteșugul de a le prelucra, a implicat un mod sustenabil și responsabil de a folosi aceste materiale. Ceea ce s-a tradus prin exprimarea potențialului maxim a unui anumit material. De exemplu, grinzile de lemn sunt încă foarte rezistente și după sute de ani pentru că lemnul a fost recoltat și prelucrat în mod optim. Trecerea de la materiale naturale la cele comerciale a determinat schimbări și în dimensiunile, dar mai mai ales în proporțiile caselor. Casele vechi cu proporții consolidate în timp, erau determinate de materiale naturale. De exemplu, lungimea unui stâlp sau a unei bârne era determinată de lungimea unui copac. Aceste repere se pierd când elasticitatea betonului turnat se poate întinde atât cât crede fiecare de cuviință în lipsa unui model unitar acceptat.

Inputul în muncă, meșteșug și cunoaștere (despre materiale și tehnologiile de construcție) se transformă treptat în input de bani. Munca și timpul locuitorilor de pe Vale se mută tot mai mult în afara gospodăriei, a văii sau chiar în afara țării. Materialele și munca necesare construcției, care erau resurse ale propriei gospodării sau ale comunității, devin mărfuri tot mai greu accesibile. Ele sunt mai degrabă la îndemână pentru cei care vin de la oraș sau care au plecat să lucreze în străinătate. Aceștia construiesc case înapoi în sat, case care rămân nelocuite sau sunt prea puțin locuite.

Fiecare material nou de construcție adoptat este supus unui proces de imitație și improvizație în încercarea oamenilor de a-l face mai accesibil și adaptat nevoilor lor. De exemplu, oamenii își fac propriile șabloane de cărămizi în încercarea de a imita carămizile (sau blocurile ceramice) fabricate industrial din diverse materiale. Similar, adezivii și mortarele sunt folosite în multe alte contexte decât cele pentru care au fost concepute.

Odată cu materialele noi și promisiunea performanței apare tentația de a face construcții care nu mai țin cont neapărat de factorii pedoclimatici. Se ajunge la amplasări de construcții care nu țin cont de orientare, de relief și de forma terenului, iar casele noi reflectă această tranziție și deconectarea oamenilor de mediul natural.

Casa ideală

Cel puțin la nivel declarativ, casa ideală pentru locuitorii de pe vale este o casă modernă, cu toate utilitățile care să asigure confortul, însă de multe ori lipsa de experiență cu materialele noi de construcții sau îmbinarea între materialele naturale și cele noi face ca rezultatul final să nu fie întotdeauna cel dorit. Confortul termic, lumina, aerul nu sunt la fel ca într-o casă de lemn. Și totuși casa de lemn cu tencuială de pământ este văzută de cei mai mulți locuitori de pe vale ca o casă a sărăciei, iar cu privire la casa modernă nu există un reper unic estetic și de confort. Insuficienta cunoaștere și resursele financiare limitate fac dificilă sarcina de a o construi.

Casa cu materiale și tehnologii noi, care să asigure confortul ideal, pare inaccesibilă majorității. Casele mari, construite în noua logică a confortului și modernității, au adesea câte un neajuns de tipul confort termic scăzut, umiditate și punți termice netratate. În plus, materiale noi de construcție folosite în mod nepotrivit contribuie la igrasie sau aer de o calitate neconformă în locuințe. La acest aspect se adaugă și materialele noi pentru mobilă (OSB, PAL, MDF etc.) care emană gaze nocive în spațiul camerelor locuite.

Tranziția aceasta în care se caută o nouă casă ideală pentru locuitorii ruralului românesc e generată nu doar de încercarea de a rezolva neajunsurile locuirii în casele vechii arhitecturi, dar și de o căutare identitară la care oamenii au fost împinși de un discurs peiorativ despre rural și țărani. De aici apare o pierdere pe mai multe planuri: faptul că unele dintre elementele arhitecturii țărănești funcționau și ar fi putut fi păstrate și aduse la zi, însă oamenii au pierdut cunoașterea de a le mai recrea. În același timp apare și o distanțare de aceste elemente pentru că statutul lor ar fi diminuat prin comparație cu casele noi, construite după standarde și modele noi. În aspirația către un model de casă modern, cu toate utilitățile, pare că nu întotdeauna casele nou-construite reușesc să le îndeplinească la nivelul de cost pe care majoritatea oamenilor și l-ar putea permite. De aici apare o tensiune între nostalgia pentru ce era odată și aspirația pentru noul model de casă, ambele părând în anumită măsură intangibile. Casa rurală este azi într-un spațiu anomic, în care modelele și valorile sunt încă de căutat și corespund în același timp și unei căutări identitare pentru populația rurală din România.

Pierderea pe care o resimte privitorul de la oraș sau specialiștii în domeniul construcțiilor, în ce privește transformarea arhitecturii țărănești, este de asemenea legitimă. Dar critica sau încercarea de a îmbunătăți lucrurile ar trebui să vizeze contextul mai mare care generează această transformare și înțelegerea contextului care împinge pe locuitorii acestor case să facă aceste modificări.

Către o arhitectură țărănească făcută cu localnici și cu arhitecți

Aspirația de a conserva o anumită formă a caselor țărănești este un deziderat mai degrabă pentru un muzeu. În spatele formelor arhitecturale emblematice ale caselor țărănești sunt principii și valori pe care le-am putea numi azi sustenabile, dar care la vremea respectivă erau pur și simplu moduri de a opera bazate mult mai mult pe relații mai strânse în interiorul comunității și pe o raportare mai judicioasă la resursele naturale. Diferitele tipologii ale arhitecturii rurale derivă, pe de o parte din experiențele ce țin de locuire și, pe de altă parte, din actul construirii. Acest fapt, modelat de contextul politic și social, determină o anumită relație a oamenilor cu spațiul de locuit, cu materialele de construcție, cu mediul natural și prilejuiește apariția de practici ale unei comunități agregate.

Preocuparea de a păstra valori imuabile ale arhitecturii țărănești poate fi prilejul de a reflecta la viziunea despre dezvoltare și sustenabilitate care să conserve acele elemente dezirabile. Nu în ultimul rând, procesul acesta ar trebui să pornească de la experiența pe care locuitorii acestor case o au sau și-o doresc. Dezvoltarea sustenabilă și echitabilă a caselor depășește sfera unor politici publice în domeniul constructiv, politici care sunt impuse oamenilor pentru a le arăta cum să își ridice casele. Cum am văzut, modele de case sedimentate în timp nu au avut nevoie de autorizație de construcție pentru a conserva elemente comune care au funcționat foarte bine în raport cu resursele avute. În schimb politicile constructive impuse abrupt cu diferite schimbări de regim au fost eludate pentru că erau prea disonante cu realitatea pe care oamenii o experimentau. Așadar, sustenabilitatea caselor include multe alte domenii, inclusiv aspecte de educație și politici sociale și economice care să încurajeze păstrarea abilităților de construire și a relației directe cu casa și spațiul de locuit.

Cu atât mai mult în contextul acestui proiect, preocuparea de a studia și a aduce în atenție anumite expresii ale arhitecturii țărănești ar putea deschide discuția despre rolul arhitecturii ca disciplină și al specialiștilor din domeniu în procesul de conservare a elementelor valoroase care pot alimenta pe mai departe o evoluție sustenabilă a satului românesc.

BIBLIOGRAFIE

Dorondel, Ștefan (2016). *Disrupted Landscapes: State, Peasants and the Politics of Land in Postsocialist Romania.* New York / Oxford, Berghahn Books.

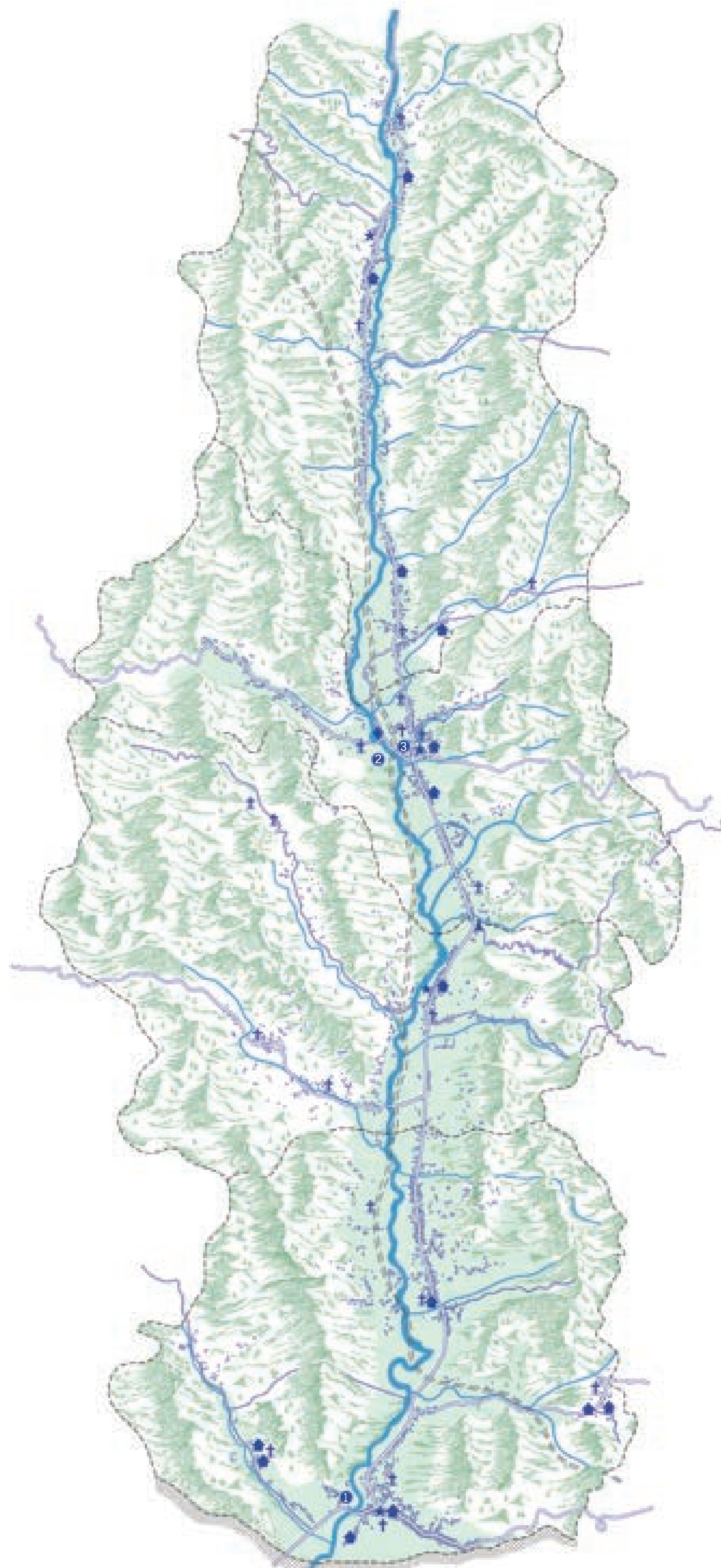
Drazin, Adam (2005). „Architecture Without Architects: Building Home and State in Romania". În Home Cultures, 2(2), pp. 195–220.

Hărmănescu, M.; Enache, C. (2016). *Vernacular and Technology. In Between*. În *Procedia Environmental Sciences 32*, pp. 412-419.

Mihăilescu, Vintilă (2011). „From Cow to Cradle. Mutations and Meanings of Rural Household". În *Post-socialism. International Review of Social Research*, 1(2), pp. 35-63

Mihuț (Bohîlea), Florica (2019). *Building a House in Rural Romania before and after 1989*. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing.

Pollan, M. (1998). *A place of my own: The Education of an Amateur Builder*. New York, Dell.

1 Case studiate · Primărie · 1 Cula-conac Teodor Brătianu, Tigveni · 2 Cula Sultănica · 3 Cula Brătienilor, Șuici - ruină · Biserică · Biserică cu cimitir · Trunchi stejar secular · Barajul Șuici · Autostrada A1

VALEA ȘI CASELE

Paginile ce urmează descriu prin desene de arhitectură, fotografii și povești, paisprezece case de pe Valea Topologului, culese din nouă sate. Aceste case, împreună cu gospodăriile lor, încearcă să surprindă atmosfera și experiența vieții pe vale. Studiul lor a avut loc în zile de vară, când grădinile erau verzi și livezile începeau să dea rod.

Măsurarea caselor și redactarea pieselor de releveu a fost doar unul dintre palierele de documentare. După cum am aflat la fața locului, experiența unui releveu include mai mult decât o evaluare cu ruleta și implică observarea materialității, a proporției spațiului, a mirosului și a sunetelor casei și gospodăriei. Procesul de realizare a releveelor a fost o experiență senzorială. Spațiul *se citește* cu toate simțurile. Ochiul, urechea, nasul, corpul și mâinile compun fiecare câte un nivel de observare ce descoperă dimensiuni ascunse ale locului. Oamenii care locuiesc casele și istoriile lor de viață, au adăugat mai multe straturi acestui studiu arhitectural. Fotografiile și narațiunile care însoțesc fiecare capitol de casă au fost un alt palier de documentare și încearcă să redea această dimensiune senzorială, poveștile și atmosfera fiecărei gospodării.

În primele pagini ale albumului, expuneam motivațiile care au stat la baza selecției caselor ce urmează a fi detaliate în continuare. Pe lângă încercarea de a cuprinde o plajă cât mai largă a expresiilor unice pe care arhitectura tradițională le îmbracă aici, menționam intenția de a face, cu o parte dintre exemple, un pas în afara gamei estetice care pare să se confunde în percepția colectivă cu locuința țărănească tradițională, respectiv casa bicamerală, cu prispă. Am dorit să aducem în prim plan și exemple mai recente, din cea de-a doua jumătate a secolului trecut, pentru a deschide discuția despre fondul construit bogat al acestor decenii, deopotrivă expresii autentice rurale.

Am căutat, așadar, case care surprind prin autenticitate, caracter și valoare estetică și care pun în evidență frumusețea materialelor locale și meșteșugurile tradiționale de pe vale. Selecția cuprinde case care și-au păstrat atât coerența arhitecturală, din punct de vedere funcțional și volumetric, cât și consecvența în utilizarea materialelor de construcții locale.

Nu în ultimul rând, un criteriu de selecție a fost relația dintre casă și curte pentru ilustrarea unor gospodării cât mai variate ca așezare și organizare. Am încercat să urmărim acest fir al influențelor reciproce între casă și gospodărie sau între gospodărie și loc. Cutreierând valea la pas, am înțeles mult mai bine casele relevate, dar și în sens invers, fiecare casă ne-a dezvăluit câte ceva din particularitățile văii. Aducând împreună cele două experiențe avute în cercetarea văii, aflate la capete opuse, respectiv cartarea ei în ansamblu și privirea de aproape asupra caselor, s-au cristalizat o serie de observații cu privire la atributele locuirii de aici. Vom încerca în cele ce urmeză să rezumăm impresiile decantate în urma acestui proces.

Observații despre locuirea pe vale

Drumurile

În parcurgerea văii, o primă observație a fost tocmai aceea a multitudinii de ipostaze diferite ale drumurilor ce irigă satele. Comparând cu experiențele relativ uniformizate pe care le poate oferi un context urban în acest sens, parcurgerea la pas a văii a fost revelatoare din multe puncte de vedere. Bineînțeles, o experientă așteptată a fost cea a drumurilor de pământ lungi, șerpuind printre terenuri agricole și mici grupări de gospodării ce se răsfiră la intervale mari. Dar, dincolo de acestea, am descoperit drumuri în forma lor cea mai rudimentară, simple căi de acces, slab diferențiate de contextul lor natural, marcate uneori doar de urme slabe ale trecerii. În preajma Văii Podenilor, un grup de cinci gospodării, din care una singură mai este locuită, sunt accesate mergând prin apă pe valea unui pârâu. Un alt grup de locuințe din satul Morăști, ridicat pe deal în spatele gospodăriilor de la drumul principal, este conectat cu satul printr-o ravenă abruptă, împădurită, cu maluri de pământ spălate de torenți, având un acces secundar ocolit, dinspre deal, pe drumuri ce deservesc terenuri agricole. În zone precum Valea Podenilor, Cărpeniș sau valea Bădislavei, unde gospodăriile sunt separate de drumul principal prin fire de apă, intrarea în curte se face pe podețe. Succesiunea de podețe peste micile albii umbroase dau caracter locului și aduc intimitate curților.

În zonele de periferie, în capilarele văii, delimitarea dintre spațiul public al drumului și cel privat al gospodăriei devine incertă. Adesea grajdul cu fânar stă de cealaltă parte a drumului față de restul gospodăriei, fără a mai fi protejat de gard, incluzând astfel segmentul de drum în spațiul locuirii familiei. În zonele cu circulația foarte redusă sau în fundături, căile de acces sunt luate în stăpânire ca locuri comune ce prelungesc gospodăriile, având un caracter intim pronunțat. Aici porțile rămân adesea larg deschise.

La polul opus, drumurile mari, în special șoseaua principală, au un caracter public mai puternic conturat. Aici gospodăriile își negociază mai conștient relația cu calea de acces și felul de a se arăta comunității.

În cazul celor mai vechi case, așezarea lor ținea cont, în primul rând, de punctele cardinale, căutând soarele, apoi de alte părți ale gospodăriei cu care se petreceau interacțiunile

mai frecvente și doar terțiar de drum. În numeroase exemple, poziția lor este indiferentă față de drum, fără a se inhiba de la a afișa spatele către acesta. Casele mai noi (a doua jumătate a secolului XX), în special cele în relație cu drumurile mari și dens populate, reafirmă prin configurarea lor importanța spațiului public: preiau în așezarea pe teren direcția drumului, întorc către acesta o fațadă elaborată (fie ea și secundară), și uneori vin în apropierea limitei către spațiul public.

Parcurgerea văii nu se face (deși azi tot mai puțin) doar folosind drumurile uzuale. O rețea de scurtături, traversări și pârleazuri dedicate trecătorului ce merge la pas, se suprapune peste cea a căilor de acces convenționale. Prezența lor discretă, lipsită adesea de semne, este știută de cei ai locului și folosită pentru a reduce distanțele mari între case și terenurile agrare sau alte puncte de interes. Această bunăvoință a dreptului de liberă trecere tinde să dispară, deși beneficiile nu pot fi contestate nici în termeni de eficiență, nici în termeni de bogăție a felurilor de a parcurge valea. Pârleazurile sunt treptat înlăturate, terenurile sunt închise cu gard, porțile se încuie. Închiderea cărărilor alternative se datorează, dincolo de schimbarea unor valori sociale, și dinamicii proprietăților. Case învecinate ale rudelor sunt înstrăinate, iar legăturile între gospodării se închid. Grădinile și suprafețele agricole mari tind să se fragmenteze și numeroase terenuri nerentabile, în acest context economic, sunt vândute nou-veniților ce nu cunosc sau nu îmbrățișează înțelegerile predecesorilor.

În aceeași linie de schimbare se înscriu și refuzarea accesului la fântâni (în puține cazuri, totuși), desființarea băncii de la poartă, opacizarea gardurilor (încă ponderată în această zonă).

Gospodăriile

Gospodăriile mai vechi din zonă sunt ample, cu acareturi așezate aerisit, cu grădini mari, cel mai adesea continuate de fâneață sau livadă de meri, pruni și cireși.

Pentru o parte dintre gospodării am intuit faptul că grădinile nu mai sunt în aceeași măsură sursă esențială de hrană, iar dimensiunile generoase se transformă treptat dintr-un beneficiu, într-o piedică în îngrijirea lor. Oile și vitele și-au redus semnificativ numărul și, odată cu ele, anexele își pierd rostul. Cuptoarele de pâine și fântânile rămân și ele, în unele cazuri, simpli martori ale unui mod de viață învechit.

În zona de luncă, în preajma drumurilor mari, terenul relativ plat și densitatea mai sporită a determinat o așezare mai compactă a gospodăriilor și o ordonare ortogonală mai pronunțată, preluând direcția trasată de drum. În zonele deluroase, geometria curților este amprentată de particularitățile reliefului dar și de o istorie a negocierilor petrecute între vecini. Fâșii de grădină împrejmuite de gard, se îmbină asemeni unor petice, estompând limita de la care o proprietate se termină și alta începe. Casa și anexele se așează răsfirat, într-o geometrie moale, dictată de topografia locului și de scurgerea apelor pluviale.

Gospodăria specifică văii cuprinde o suma de curți și mici incinte îngrădite: grădina cu flori, bătătura cu pământ bătut sau pietruită, curtea animalelor, grădina de legume, livada de meri, pruni sau cireși, fâneața. Toate aceste subîmpărțiri dau adâncime și bogăție spațiului. Gardurile ce separă zone cu rol diferit, pornesc de regulă de lângă corpul casei. Acesta din urmă participă în mare măsură în ordonarea spațiului cuții.

Locuirea în familia extinsă

Poate unul dintre aspectele cele mai frumoase ale locuirii de aici este felul în care se fac simțite structurile familiale extinse. Aminteam în rândurile de mai sus de învecinarea frecventă a caselor rudelor și de legăturile dintre ele, vizibile prin atributele împrejmuirilor, prin configurarea casei sau a curții sau prin utilizarea în comun a anumitor anexe *(Casa dirigintelui de poștă).*

În egală măsură, conlocuirea mai multor generații în perimetrul aceleiași gospodării, pare să fi fost până de curând, un tipar firesc. Majoritatea gospodăriilor păstrează cel puțin două case: cea locuită de bătrâni și cea a tinerilor, ce duc mai departe moștenirea. Sunt și situații în care conviețuiesc mai mult de două generații *(Casa de sub deal).* Așa cum exemplele o arată, unele curți continuă să funcționeze în acest fel, deși plecarea tinerilor din țară sau către mediul urban dezechilibrează acest mod de locuire. Nu de puține ori am întâlnit bătrâni, retrași într-o singură odaie a casei vechi, îngrijind de o gospodărie rămasă mult prea mare.

Casele

Casele și-au schimbat în timp alcătuirea și înfățișarea. Dacă printre cele mai vechi case cartate (anii '30 sau anterior) predominau cele cu una sau două odăi, cu acces direct din prispa deschisă, remarcăm la cele mai recente (anii '60) că alcătuirea lor a devenit mai complexă, având adesea două sau mai multe intrări ierarhizate, volumele au devenit mai mari, mai zvelte și compuse, iar acoperișurile mai elaborate, contribuind la specificul zonei.

Casele studiate au elemente comune precum beciul, podul și spațiile intermediare între casa propriu-zisă și curte, precum și subîmpărțirea prin garduri a spațiului dimprejur. De asemenea, inclusiv casele cu un număr mai mare de încăperi păstrează *odaia bună*. La acestea din urmă putem recunoaște în planul lor un nucleu similar cu planul locuințelor simple anterioare din care au evoluat.

În cazul caselor bicamerale cu prispă, extinderea presupunea de regulă anexarea unui volum, mai coborât, subordonat casei dar tratat similar, numit timnic *(Casa de sub salcâmi).* Timnicul adăpostea fie povarna (locul în care se afla cazanul de țuică), fie bucătăria de vară. Acest model de creștere este preluat uneori și de case cu configurații atipice *(Casa dirigintelui de poștă).*

Dintre particularitățile caselor de aici mai remarcăm folosirea frecventă a spațiului închis de sub sală drept coteț al găinilor, folosirea podului pentru afumarea cărnii sau existența de locuri, în beci sau sub podeaua sălii, accesibile printr-o trapă, unde țuica era păstrată ferit de privirile autorităților.

Materialele de construcție

Casele selectate sunt reprezentative pentru faptul că materialele utilizate la construirea lor sunt, în cea mai mare parte, materiale locale. Prelucrarea lor din formă brută în forma finală depindea de priceperea și sensibilitatea meșterului. Această modelare subiectivă a materialelor era, fără îndoială, una dintre sursele de creativitate și unicitate în conceperea clădirilor.

Resursele văii erau abundente în acest sens. Pe albia râului se găseau bolovani pentru zidirea temeliilor, dar și piatră de calcar ce era arsă și transformată în var. Cuptoarele pentru arderea pietrei se aflau uneori chiar pe malul apei. Lemnul venea de la munte, iar în dealurile din apropiere se găsea pământ bun pentru facerea cărămizilor, pentru lipirea cahlelor de sobă sau pentru tencuirea pereților. De facerea cărămizilor se ocupau de regulă femeile, iar arderea lor se făcea timp de câteva zile, în cuptoare mari, clădite ad-hoc. Pe Valea Vălenilor erau și continuă încă să mai fie, deși în numar mic, meșteri cărămidari, precum și varnițe.

Pentru casele vizate de studiu, soclul a rămas cel din zidărie de bolovani de râu nefasonați, iar structura acoperișului din bile de lemn. Schimbările în alcătuirea constructivă s-au produs în special la nivelul pereților. Primul sistem este cel al pereților structurali din bârne masive de lemn cioplite la bardă *(lobde)*. Peste bârne se bătea cercuiala din șipci, la un unghi care ajuta în susținerea tencuielii de pământ, cu care erau finisați pereții. Structura tavanului relua aceeași alcătuire. În pod se așternea un strat de pământ cu rol de izolare. Intradosul era finisat tot cu cercuială și tencuială de pământ. Ultimul strat al finisajului era varul alb sau pigmentat bleu. Planșeul de peste beci avea de regulă o alcătuire mai complexă, fiind compus din grinzi mari, cu pas rar, peste care rezemau bârnele așezate în suprafață continuă, apoi un strat secundar de grinzi dese cu secțiuni mai mici, pe care era bătută dușumeaua. Este posibil ca și între bârne și dușumea, spațiul să fi fost umplut cu pământ cu rol termic. La trecerea de la sistemul constructiv din bârne de lemn la cel de zidărie de cărămidă plină, s-au păstrat de regulă materielele și alcătuirile anterioare ale planșeelor. Rezolvările de tip boltă sau cu bolțișoare sunt rare.

La un număr mare dintre casele selectate sunt prezenți, concomitent, atât pereți din bârne de lemn cât și pereți din zidărie de cărămidă plină. Intuim faptul că structura mixtă este utilizată fie din necesități practice – rezistența mai bună la foc a peretelui dintre camere, alături de care erau așezate sobele *(Casa cu lalea)*, fie datorită construirii casei în etape diferite, cu materiale specifice momentului *(Casa dirigintelui de poștă)*, fie ca rezultat al intervențiilor de modernizare. Dintre acestea din urmă amintim zidirea parapetului prispei, îmbrăcarea în cărămidă fasonată a stâlpilor de lemn pentru a obține coloane circulare sau construirea de arcade din cărămidă ce mărginesc prispa.

În absența unor informații consistente despre alcătuirile constructive ale fiecărei case în parte, am optat pentru o detaliere generală a structurii și finisajelor. Această temă poate constitui subiectul unui alt studiu aprofundat.

Firescul schimbării

Schimbarea modului de viață și nevoia de adaptare la spiritul și cerințele epocii, se traduc fidel în modul în care casele se remodelează și se reorganizează permanent. Parcursul studiului vădește faptul că locuința este un organism viu și permanent adaptabil, dar rezilient și cu o capacitate remarcabilă de a-și păstra identitatea și caracterul unitar.

Studierea celor paisprezece case, în contextul gospodăriilor lor, evidențiază câteva categorii de schimbări, definite de factori precum: (1) dinamica familiei; (2) procese de întreținere uzuală; (3) procese de întreținere cu rol de modernizare; (4) dorința de „împodobire a casei”.

Din prima categorie de factori, apariția de noi membri în familie determină de cele mai multe ori extinderea spațiului pentru locuit. Atunci când este vorba de căsătoria unuia dintre copii, extinderea gospodăriei se realizează, de cele mai multe ori, prin ridicarea unei noi case, în proximitatea casei „bătrânești”. Sunt însă și situații în care această extindere se petrece prin adăugarea de noi spații la casa existentă. Plecarea din gospodărie a unora dintre membrii familiei sau decesul au ca rezultat, în general și atunci când există mai multe case în bătătură, închiderea sau chiar abandonarea casei celei mai vechi și continuarea locuirii în casa construită mai recent. Am documentat însă și situații atipice în care, la vârsta maturității, unul dintre membri se reîntoarce în casa părintească[1]. Acest lucru este valabil și în cazul *Casei de la șosea*, din satul Tigveni.

A doua categorie de factori, ce constau în procese de întreținere uzuală, se referă la intervenții minore cu rol de întreținere, inevitabile în viața oricărei clădiri, și care au fost observate la majoritatea caselor studiate. Aceste intervenții sunt adesea imperceptibile ochiului neavizat și păstrează caracteristicile principale ale caselor, atât din punct de vedere material, cât și volumetric și stilistic. La unele case de zid a fost remarcată, în câteva situații, prezența de tiranți și ancore metalice sau buiandrugi de beton. Este situația *Casei învățătorului din Blaju* la care, existența unor crăpături verticale sau chiar desprinderi de elemente

[1] În satul Șuici, pe Valea Podenilor, am documentat o gospodărie mai retrasă, așezată la deal și alcătuită din mai multe case, dintre care una ridicată de părinții proprietarului actual, în jurul anului 1950, și alta la sfârșit de secol XIX, ridicată de către bunicii acestuia. Gospodăria este bine îngrijită și are o grădină de legume bogată, deși proprietarul a menționat că deține o casă dotată cu toate utilitățile și în sat, la șosea. Preferă însă gospodăria părintească pentru liniște, aerul curat și peisaj. Și poate (n.a.) pentru componenta afectivă a locului.

constructive, ne determină să apreciem că ancorele și tiranții ar putea fi piese de consolidare apărute ulterior momentului inițial al construcției. La casele de lemn, frecvente sunt reparațiile de sageac, reparații sau înlocuiri ale treptelor exterioare (adesea cu trepte de ciment) sau căptușirea cu scânduri sau chiar cu cărămidă a stâlpilor de lemn ai prispei.

Dintre procesele de întreținere cu rol de modernizare, cel mai des întâlnit este cel al înlocuirii unor materiale de construcție cu altele mai noi. Din discuțiile cu localnicii, acest lucru se datorează fie dispariţiei meşterilor, fie nevoii de a rămâne „în rândul lumii", fie ambelor motive considerate simultan. Înlocuirea învelitorii de șiță cu învelitoare de ţiglă ceramică sau de tablă este frecventă. Adesea finisajul cel nou este montat peste stratul de șiță, fără eliminarea acestuia. Atunci când modificările la acoperiș sunt însoțite de lucrări de extensie a casei, cel mai adesea rezultatul final denotă o tratare unitară a întregului proces, astfel încât diferența dintre etape devine imperceptibilă.

Un alt material introdus în vocabularul local este cimentul. Tencuiala pe bază de ciment, simplă sau amprentată cu modele geometrice, a fost observată atât la acoperirea soclurilor din zidărie de piatră, cât și la reparații locale ale tencuielilor exterioare de perete sau chiar la înlocuirea totală a acestora. În câteva situații am observat utilizarea cimentului și la pardoseli exterioare, prin acoperirea dușumelei de lemn a prispei cu o șapă pe bază de ciment. Este cazul *Casei cu lalea* sau al *Casei Fierarului*.

Alt procedeu de modernizare, înţeles ca proces de îmbunătățire a condițiilor de viață, este închiderea sălilor cu geamlâc, atât la case de zid, cât și la unele case cu structură de lemn. Un altul, se referă la schimbarea funcţiunii anumitor încăperi; în câteva cazuri a fost observată schimbarea cămării în sală de baie, sau extinderea și închiderea prispei și transformarea acesteia în odaie de locuit. În ansamblu, o tendinţă recurentă este aceea de a aduce sub același acoperiș (uneori cu acces chiar din interior) spațiile secundare care, în gospodăriile mai vechi, erau adăpostite în corpuri de clădire distincte (bucătăria de vară, latrina, cămara, cu acces adesea din exterior). Toate acestea ne transmit faptul ca activită-țile se petrec tot mai mult în casă și mai puţin în bătătură sau grădină.

O categorie aparte de schimbări, ultima menționată, se referă la dorința unora dintre proprietari de a-și înfrumuseța casele. Acest proces este însoţit adesea și de o poveste, înscrisă în albumul de amintiri al familiei. Este cazul *Caselor Albastre*, la care ornamentele traforate ale streșinilor au fost adăugate la inițiativa proprietarei actuale, proaspăt căsătorită și mutată în gospodărie la momentul respectiv.

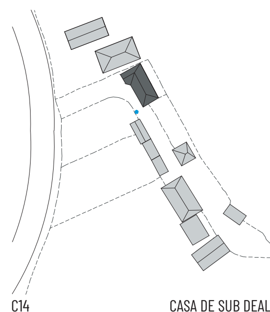
Percepute în ansamblu, toate aceste schimbări se înscriu într-un firesc al vieții satului și evocă, pe de o parte fluctuațiile vieții cotidiene în gospodărie și, pe de altă parte, un ideal modern al locuirii, mereu înnoit în funcție de vremuri și de nevoi - ambele inevitabile în evoluția unei gospodării. Urmărirea acestui fir al schimbărilor pe care o casă le asimilează de-a lungul existenței sale, ne-a revelat un fapt, poate evident, dar adesea trecut cu vederea: acela că o casă nu este un obiect încheiat, ci o succesiune de stadii, de remodelări necesare dictate de locuire.

Structura capitolelor individuale ale caselor

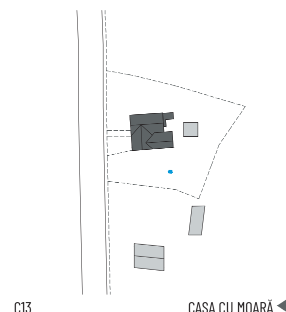
Am considerat edificatoare cunoașterea poveștii casei, împletită cu povestea celui care a construit-o sau o locuiește, pentru a-i înțelege mai bine atributele: așezarea, configurarea, urmele păstrate, starea în care se găsește acum. Aceste fire narative contribuie la definirea identității ei și susțin ideea că o casă ia chipul oamenilor din ea, iar schimbările prin care trece sunt determinate întotdeauna de contextul mai larg în care ea există. Din aceste motive, casele alese sunt în primul rând povestite, apoi descrise grafic.

Fiecăreia dintre cele paisprezece case îi este dedicat un capitol separat. Acesta începe cu un chip simbolic al casei, menit să evoce atmosfera locului. Instrumentele descriptive utilizate ulterior sunt textul, desenul și fotografia. În text, un paragraf special a fost rezervat schimbărilor prin care a trecut casa. Dintre piesele grafice, planul de situație ocupă un loc important și este utilizat ca instrument de lectură a unui mod de viață și a ocupațiilor proprietarilor. Organizarea planului de situație în funcție de punctele cardinale și de drumul principal, precum și partiurile caselor evidenţiază nu numai moduri de locuire, ci și particularități culturale, spiritul unui anumit timp, precum și statutul social al locuitorilor sau ocupațiile lor zilnice.

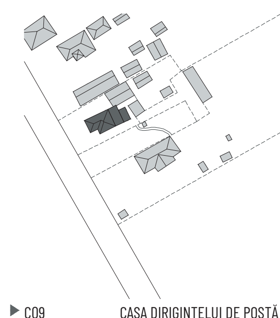
O atenție deosebită este acordată firelor de apă şi fântânilor, care sunt marcate pe planuri, acolo unde există. Acest lucru are rolul de a aminti permanent relația cu râul Topolog, ca sursă de viață și coloană vertebrală a văii.

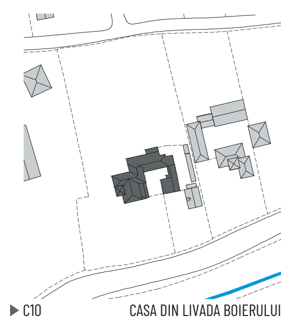
C14 CASA DE SUB DEAL ◀

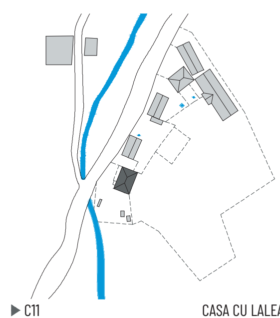
C13 CASA CU MOARĂ ◀

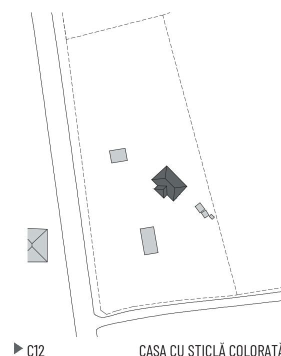
▶ C09 CASA DIRIGINTELUI DE POȘTĂ

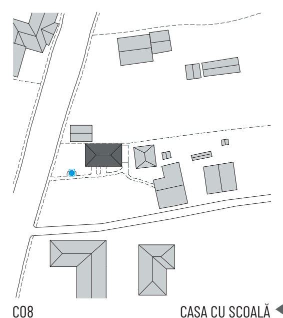
▶ C10 CASA DIN LIVADA BOIERULUI

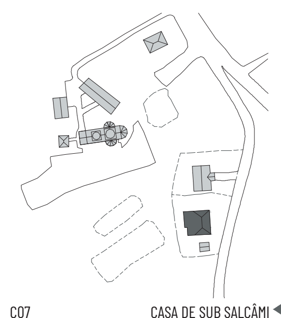
▶ C11 CASA CU LALEA

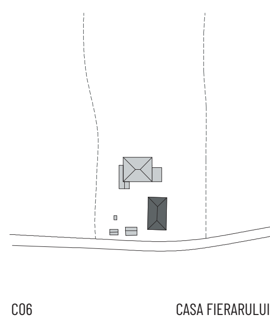
▶ C12 CASA CU STICLĂ COLORATĂ

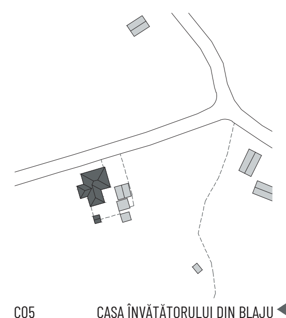
C08 CASA CU ȘCOALĂ ◀

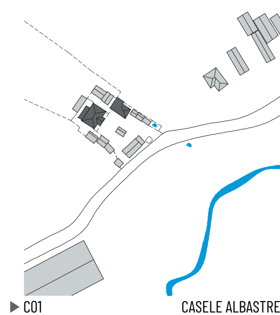
C07 CASA DE SUB SALCÂMI ◀

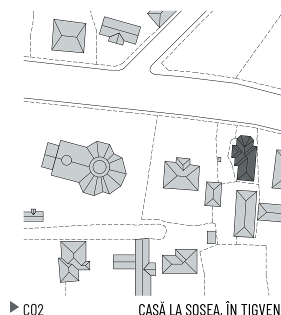
C06 CASA FIERARULUI ◀

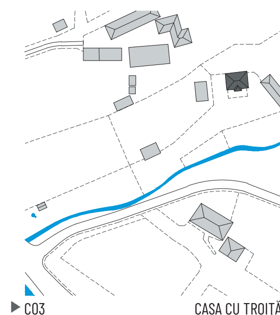
C05 CASA ÎNVĂȚĂTORULUI DIN BLAJU ◀

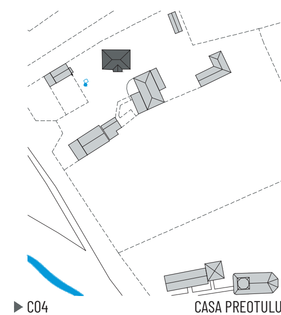
▶ C01 CASELE ALBASTRE

▶ C02 CASĂ LA ȘOSEA, ÎN TIGVENI

▶ C03 CASA CU TROIȚĂ

▶ C04 CASA PREOTULUI

CASELE ALBASTRE

Așezare: comuna Tigveni, sat Tigveni
Așezare față de râul Topolog: 230 m, malul drept
An construire: aproximativ 1920
Clădită de: Niță Manga
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: bună

Așezarea

Gospodăria se află în satul Tigveni, comuna Tigveni, pe o uliță ce se înfundă în apropierea văii râului. Prin fața curții trece un afluent al Topologului, iar prin spatele casei, la nici măcar 300 m, trece râul Topolog. Terenul curții este în pantă ascendentă, aspect care a influențat în mod vizibil poziționarea clădirilor în gospodărie.

Gospodăria

În curte se găsesc două case de locuit (cea mare, amplasată paralel cu ulița și cea mică dispusă, în lungul curții). Ambele case sunt folosite concomitent de către doamna Manga.

Cele două case au fost construite de către Niță Manga pentru familia sa. Cei doi au avut un fiu care, după ce s-a însurat, a continuat să locuiască împreună cu soția alături de părinții săi, în aceeași curte, în casa cea mică.

Când a apărut primul copil al familiei nou-formate, povestește doamna, cei bătrâni (părinții soțului) au lăsat casa cea mare tinerilor și s-au mutat în cealaltă. Socrii au decis să mai adauge o cameră la casa cea mică, în ideea că vor urma și alți copii. Pe lângă această completare au fost construite încă o bucătărie de vară, care să deservească familia nou formată, precum și alte anexe necesare în gospodărie.

În bătătură mai există un grajd de animale, folosit pentru găini, un coteț pentru porci, un fânar și o magazie de lemne, pe lângă alte mici construcții din lemn. În curte, chiar la intrare, exista și o fântână. În prezent moștenitorii mai au doar câteva găini. Anexele sunt dublate, cu excepția fânarului, ilustrând locuirea în paralel a celor două familii.

Grădina casei

În spatele celor două case începe grădina, care se întinde către valea râului. Este destinată culturilor de porumb. În lateralul casei mari, în partea stângă, se află o mică grădina de legume și flori. Chiar în fața casei mari este o mică grădină cu trandafiri, împrejmuită de un gard decupat, din tablă ștanțată. Grădinile de legume și cereale sunt delimitate și ele de garduri și porți improvizate din lemn și sârmă.

Casa

Deși retrase de la uliță, cele două case din gospodărie se remarcă de la distanță prin culoarea vibrantă, elementele decorative ale fațadelor, frumos armonizate în peisaj, precum și printr-o volumetrie specifică.

Prima casă, cea mică, este poziționată paralel cu terenul și orientată sud-vest, cu latura principală către curte. Accesul în casă se face pe o scară cu trepte din piatră, adosată unui soclu tot din piatră. Casa are o prispa cu stâlpi și podea din lemn și pereți portanți din bârne de lemn chertate, îmbrăcați în cercuială și finisați cu tencuială de pământ, văruită în albastru. Panta accentuată a terenului a permis construirea unui beci, cu accesul orientat către intrarea în curte. Beciul este realizat

Doamna Manga așteaptă în portița de acces de lângă fântână, în curte. Această a doua fântână, nu a fost mereu în curtea lor, ci era făcută pentru toate familiile din zonă. Acum o împarte numai cu vecina din dreapta, căci mai există o fântână în uliță.

La capătul unui drumeag retras, aparent, se vede doar o gospodărie cu două case albastre. La o mai atentă analiză însă, se poate observa că sunt de fapt două gospodării în aceeași curte.

Doamna care locuiește în prezent aici povestește cum s-a mutat în casă, odată ce s-a măritat cu soțul, ai cărui părinți o și construiseră. „Nunta s-a ținut chiar în poiana din fața gospodăriei, cu obiceiuri care se respectau la vremea respectivă („prosopul" ș.a.)".

Detaliile de la streașina casei mari surprind prin complexitate. Sunt elemente ornamentale pe care le-am mai întâlnit pe vale, însă niciodată vopsite albastru. Doamna Manga lămurește amuzată: „Astea nu erau așa de la început, dar am vrut să avem o casă după moda vremii, așa că am vândut butoaiele de stejar ca să pot să chem meșterii, să intrăm și noi în rândul lumii. Ce s-a mai supărat socru-miu când o aflat…!"

Cu mândrie (pentru spiritul ei de bun gospodar) și cu necaz (pentru rezultat) povestește și că a plătit recent un meșter ca să reînnoiască vopseaua albastră a exterioarelor, dar acesta s-a grăbit și nu a dat atenție tuturor detaliilor, așa cum și-ar fi dorit.

Odată cu apariția primului copil în tânăra familie, socrii au decis să mai adauge o

din zidărie de piatră, iar în peretele din partea stânga intrării are o gură de aerisire. Casa are două încăperi mici, legate printr-o sală deschisă. Tot din sală se face și accesul către pod. Aceasta este tencuită cu lut și văruită în albastru, ca și exteriorul casei. Între cele două camere există o mică ușa din lemn, cu o înălțime de 1,5 m. Camera cea mică are o ferestruică ce dă către curtea vecină.

În mod vizibil mai modest decorată, prispa și streașina casei sunt vopsite albastru. Parapetul prispei este decorat cu același model ca și a doua casă din gospodărie, iar balustrada are console pe capete, ce susțin o poliță din scândură de lemn, pentru flori.

Casa cea mare este orientată cu latura principală către curte și uliță. Ca și vecina ei mai mică, are un soclu înalt din piatră de râu, iar treptele sunt poziționate pe două laterale ale casei: pe latura sudică, către bucătăria de vară și pe latura nordică, către casa cea mică. Pereții casei sunt compuși din bârne de lemn chertate și cercuială de lemn cu lut și var.

Sala deschisă a casei este decorată cu o frumoasă ornamentație traforată din lemn, atât la baza streșinii și a frontonului, cât și pe linia stâlpilor de susținere. Prispa generoasă, cu privire către uliță, este prevăzută cu portițe de lemn pe ambele laterale cu trepte. Parapetul prispei, împreună cu cele două portițe, sunt atent alcătuite din șipci de lemn, vopsite în albastru. Ca și în cazul casei mici, accesul către pod se face tot din sală. Sobele din încăperi sunt realizate din cahle de teracotă smălțuite.

Schimbări

Ambele case din incintă au fost în mod constant modificate, odată cu evenimentele ce au schimbat modul de viață al familiei extinse. Prima modificare majoră a fost alipirea unei camere la casa cea mică, incluzând și completarea acoperișului, ce a dat forma neobișnuită, pe care o vedem astăzi.

Această extindere a fost urmată de schimbarea învelitorii, inițial realizate din șiță. Aceasta a fost înlocuită cu tablă, deoarece nu s-au mai găsit meșteri care să repare și să completeze acoperișul existent. Unghiurile aproximative și alipirea stângace a volumului nou adăugat au creat o armonie neașteptată în raport cu ansamblul general, ușor strâmb al casei.

A urmat, „după moda vremii”, modificarea prispei de lemn de la casa cea mare și împodobirea cu brâuri și ciucuri de lemn a streșinii. Ultima modificare semnificativă adusă casei a fost alipirea unei bucătării de iarnă în spatele casei mari, odată cu nașterea ultimului nepot al doamnei Manga, pentru a facilita prepararea hranei în timpul iernii.

încăpere la casă, crezând că vor urma mai mulți copii. Rezultatul acestei modificări surprinde atât prin armonia proporțiilor dobândite de noul ansamblu, cât și prin soluțiile geometrice neașteptate de îmbinare, care dau un farmec aparte micii case.

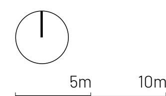
Privind în jur, se observă dinamica multitudinii de construcții din bătătură. Deși curtea pare mare, nu e niciun loc mai tihnit în care să te așezi.
Anexele sunt în starea lor originară, cu mici reparații improvizate. Doamna mărturisește dificultățile pe care le-a întâmpinat pentru a repara tencuiala de chirpici a fațadei: „am început să folosesc bucățile sparte de cărămidă ca să fac lutul să stea.”

Spre finalul vizitei își amintește cu nostalgie de cazanul mare de țuică.

„Femeie, eu dacă mor, tu cazanul să-l vinzi. Că, zice, dacă ții cazanul, vine ți-l fură cineva și mori imediat. El a vrut să mai trăiesc eu (râde). [...] Am zis la vreo doi-trei, au venit de s-au încăierat pe el.”

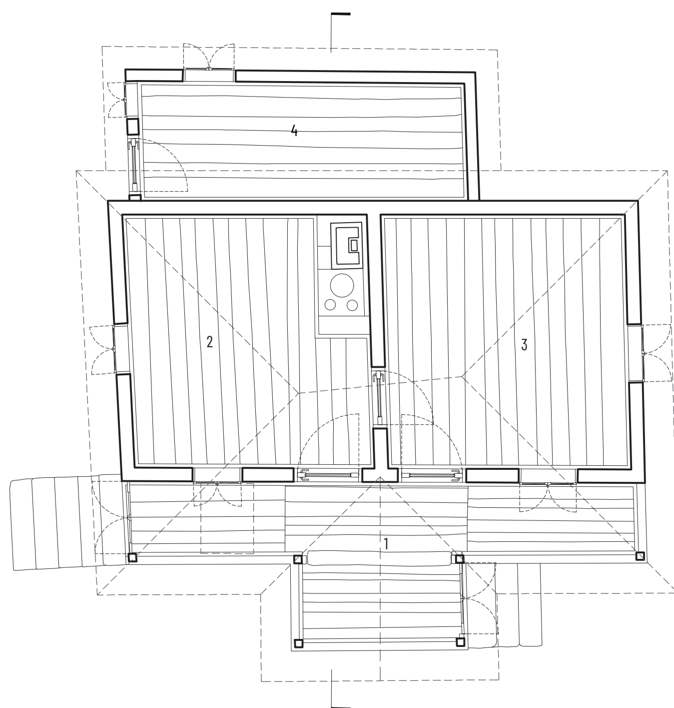
Cazanul era lucrat de căldărari cu materialul clientului - cupru. Se obișnuia ca execuția să fie făcută pe loc: căldărarul venea și se muta în curte cu cortul trei zile și trei nopți și lucra la el până îl termina. Unii plăteau în piei de capră, de oaie, în găini sau curcani.

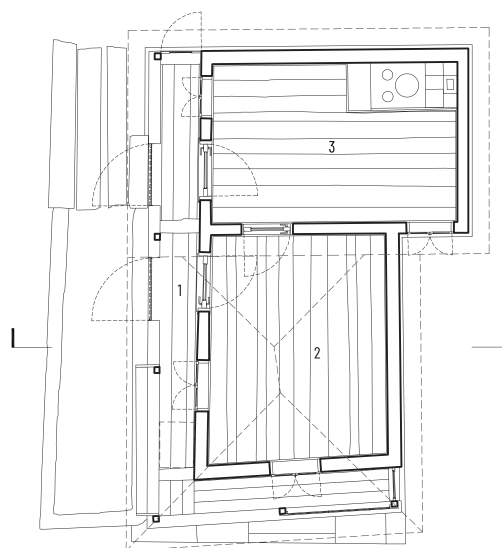
A Bătătura B Incinta fântânii C Grădina de flori D Curtea bucătăriei E Curtea de legume F Curtea de păsări G Grădina mare (de culturi)
1 Casa mare 2 Casa mică 3 Bucătărie de vară pentru casa mare 4 Bucătărie de vară pentru casa mică 5 Șopron 6 Coteț pentru porci 7 Fânar și coteț de găini
8 Anexe 9 Magazie 10 Timnic (bucătărie) 11 Aplecătoare

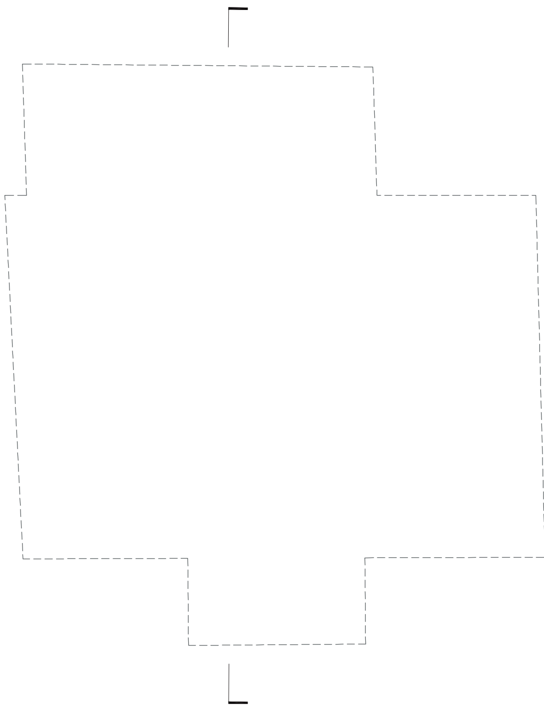

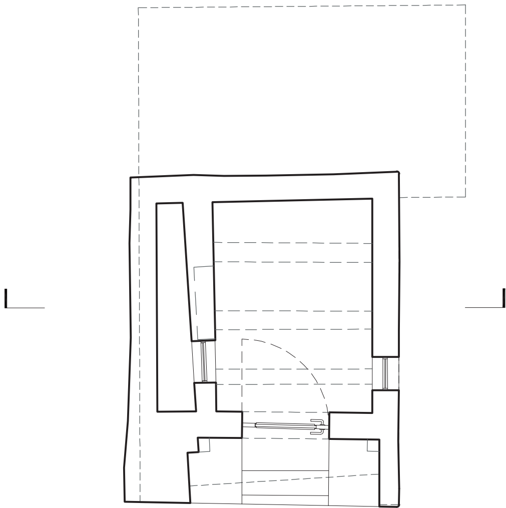

PLAN PARTER

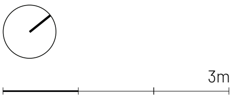
1 Prispă (sală) cu foișor
2 Odaia bună
3 Odaie
4 Timnic (cu rol de bucătărie)

PLAN SUBSOL

FAȚADĂ SUD-EST

3m

FAȚADĂ SUD-VEST

3m

SECȚIUNE
3m

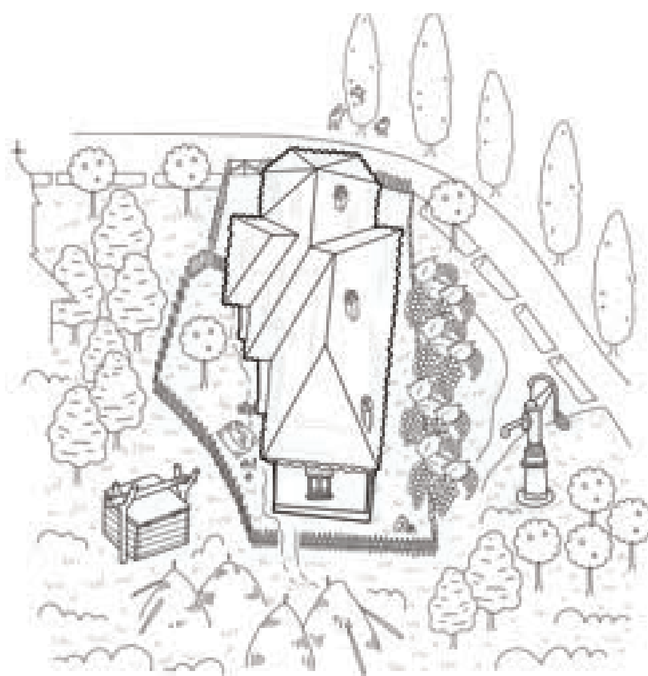

SECȚIUNE

3m

CASĂ LA ȘOSEA, ÎN TIGVENI

Așezare: comuna Tigveni, sat Tigveni
Așezare față de râul Topolog: 500m, malul stâng
An construire: 1939
Clădită de: proiect-tip, la inițiativa ministrului Gabriel Marinescu, cu grija lui Ion și a Mariei Ionescu (proprietari teren)
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: bună

Așezarea

Casa este situată la șosea, în centrul satului Tigveni, comuna Tigveni, pe partea stângă a văii Topologului, la o distanță de 480 de metri față de râu. Către spatele de lot, la miazăzi, se întind terenuri arabile, traversate la mai puţin de o sută de metri față de casă de lunca unui mic pârâu ce se varsă în Topolog. Dincolo de terenurile agricole urmează pădure, până la satul Alunișu și dincolo de el.

Gospodăria

Gospodăria este organizată în anfiladă și adună, pornind de la drum către spatele de lot: grădina principală, cu casa de zid și o mică afumătoare din lemn; grădina de animale, cu un hambar cu grajd și alte două anexe mai mici; în fine, grădina de culturi, care se întinde până la zăvoiul pârâului. Hambarul din spate, de dată mai recentă, este o clădire de zid acoperită cu șarpantă de lemn și învelitoare de ţiglă ceramică, similară ca dimensiuni și patină celei care acoperă locuința, lucru care evidențiază statutul proprietarilor și bunăstarea (ţigla ceramică este un material utilizat în zonă mai mult la învelitorile clădirilor de locuit și mai puţin la anexele din gospodărie).

Gardul de la șosea este din uluci de lemn, pe soclu scund cu stâlpișori de beton. Poarta este metalică, cu bază din tablă profilată plină și șipci metalice deasupra, fiind probabil o intervenţie ulterioară. Are o poartă mică pentru acces pietonal, în stânga, și o poartă mai mare, în două canate egale, pentru acces auto. Banca de la poartă - loc de stat la drum, specific lumii sătești și semn al coeziunii sociale - lipsește.

Grădina casei

Casa e înconjurată de grădină, în straturi. Este așezată cu latura scurtă la drum. Cum intri în curte, pe stânga, te însoțește de-a lungul casei un gard scund de uluci, cu viță de vie deasupra, dincolo de care, printre frunze și ciorchini de struguri, se întrezărește casa.

Acest gard împarte curtea principală în mai multe grădini: la dreapta, bătătura presărată cu pietriș mărunt și spărtură de piatră, în care un pom fructifer face umbră vara; la stânga, într-o teșitură a gardului, o portiță de lemn așezată pieptiș, cât să dai în ea, te duce la curtea de acces în casă; din această curte, o altă portiță face trecerea către o mică grădină de flori, așezată între casă și drum și cu o mică alee pe întreaga lungime a casei, până în spate, de-a lungul gardului cu vecinii din stânga. La dreapta bătăturii, dincolo de un gard scund și cu portiță de trecere, grădina vecină completează vizual verdele. Terenul vecin și casa aparțin tot familiei.

Casa

De la șosea percepi o volumetrie atent proporționată, în care corpul odăii bune avansează către drum și este teșit la colțuri - gest atipic arhitecturii locului, ce denotă o gândire prealabilă a casei și face trimitere la proiectul predefinit, utilizat în procesul de modernizare a satului inițiat de Gabriel Marinescu. Îți atrage

Respectat în sat, neamul Ioneştilor a fost unul înstărit. Petre Ionescu, străbunul proprietarei actuale, era chelar la conacul lui Teodor Brătianu iar fiica sa, Joița (căsătorită cu Ion), era fată în casă la conac. Biserica satului, situată azi la o parcelă distanță de casă, a fost ridicată pe pământul familiei. Parcela existentă între terenul bisericii și terenul casei aparține, de asemenea, familiei - aici a locuit proprietara actuală împreună cu familia ei, înainte de a se retrage în casa bătrânească.

Părinţii proprietarei, Ion şi Maria Ionescu, au fost martorii ridicării casei actuale. În anul 1939, la trei săptămâni după nunta lor, Gabriel Marinescu (ştiut în sat ca Gavriil sau Gavrilă Marinescu) decide, din poziția de Ministru de Interne, modernizarea Tigveniului - satul natal în care tatăl său, Marin Marinescu, fusese învăţător. Gabriel Marinescu inițiază un proces amplu de modernizare, care constă în sistematizarea şi îndreptarea drumului principal (care păstrează şi azi profilul transversal inițial), alimentarea cu apă curentă a satului prin pompe, construirea (pe locul actualului cămin cultural) a unei uzine electrice pentru electrificarea satului. Ridică o şcoală şi o moară. Intenţionează să ridice şi două fabrici, una de cărămidă şi alta pentru confecţii din piele dar, omorât fiind de legionari în data de 27 noiembrie 1940, nu mai apucă.

Schimbările administrative din sat sunt însoțite îndeaproape de tulburările politice ale vremii și aduc schimbări și în familia Ioneștilor. Proaspăt căsătorit, Ion Ionescu este mobilizat în armata lui Armand Călinescu și dus întâi în Ardeal, apoi în Basarabia. Maria rămâne acasă, însărcinată

atenția albul zidului, pe care tencuiala decorativă gri de deasupra ferestrelor îmbogățește din punct de vedere expresiv casa, amintind poate, în mod simplificat, de ancadramentele prezente, în general, în arhitectura cultă.

Casa este așezată în lungul curții, cu latura scurtă spre drum și retrasă față de acesta. Este ridicată de la nivelul terenului, înălţimea soclului putând acomoda trei trepte. Inițial, casa era alcătuită din trei camere, așezate în anfiladă și cu acces independent, de pe prispă: odaia cea bună spre drum, o cameră de locuit la mijloc și o tindă, utilizată inițial ca bucătărie. Prispa este de zid, cu parapet plin, coloane și două portițe de lemn: una către drum, pentru accesul principal, și una către spatele curții, pentru uz gospodăresc. În spatele vechii bucătării, un mic spațiu de depozitare, cu fereastră către camera de locuit și cu acces inițial din exterior, de pe fațada din spate, completa geometria casei. Nevoi funcționale au făcut ca în anii '70 casa să fie extinsă cu încă o cameră, generoasă, așezată către spatele lotului și care azi adăpostește bucătăria.

Accesul principal al casei este prin vechea bucătărie și, din ea, o altă ușă dă în camera de locuit. Accesul în pod se face printr-o mică trapă în tavanul pridvorului, cu ajutorul unei scări de lemn, proptite de zid.

Casa are soclul proeminent, tencuit gri cu mortar de ciment și pereții văruiți alb. Pe alocuri iese la iveală stratul de văruială mai vechi, albăstrui de la scrobeala utilizată pe vremuri pentru pereți. Golurile de uși sunt tratate simplu, fără ancadramente, iar ferestrele sunt prevăzute cu solbanc proeminent de zid și decorație din tencuială gri la partea superioară, imitând un lintou de piatră. Pridvorul este în întregime alb, fără glaf peste parapetul de zid, și pune în valoare vița de vie, care filtrează lumina. Sub sageacul scurt din scânduri ordonate și cu pazie ondulată, o cornișă discretă din tencuială completează fațada. Învelitoarea este din țiglă ceramică portocalie.

Schimbări

Modificările din anii '70 au constat în completarea șirului de spații, către spatele grădinii, cu încă o cameră generoasă, de plan pătrat, pe întreaga lățime și înălțime a casei și perfect înglobată în volumetria inițială. În acest spațiu funcționează astăzi bucătăria. Acoperișul în șarpantă a fost prelungit cu aceeași logică și pe această zonă. Învelitoarea din țiglă ceramică, de aceleași dimensiuni și cu aceeași patină pe întreg acoperișul (atât al locuinței, cât și al hambarului din grădina din spate), este un indiciu că adiția bucătăriei a determinat un proces de îmbunătățiri generale în întreaga gospodărie. În fața noii camere și în completarea pridvorului, o aplecătoare metalică face corp distinct, atât prin geometrie, cât și prin material.

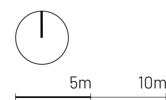

cu copilul care avea să fie Elena (actuala proprietară) și responsabilă cu administrarea bunurilor familiei, în condițiile schimbărilor din sat.

Casa veche a Ioneştilor se afla pe traseul șoselei actuale. În urma unui proces de cedare de terenuri, casele afectate de procesul de sistematizare vor fi refăcute pe noi poziții. S-au ridicat șase case tip, dintre care doar două mai păstrează din forma inițială. Una dintre ele este casa studiată.

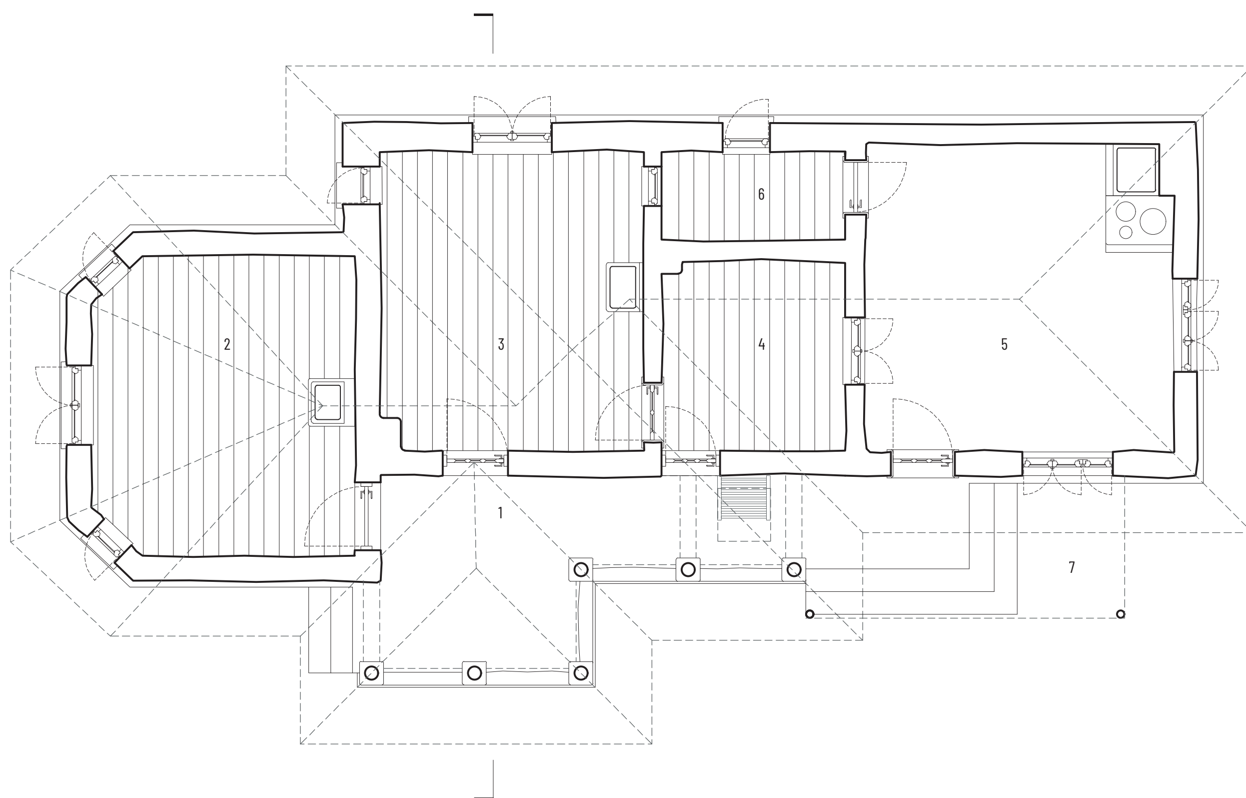
Fostă profesoară de istorie și limba română, proprietara casei deplânge schimbările generale petrecute în viața satului. În particular, înstrăinarea pământului și retrasarea limitelor de proprietate au venit cu schimbări în utilizarea terenurilor și au determinat dispariția pârleazurilor și a portițelor dintre grădinile oamenilor, semne de netăgăduit ale dispariției spiritului comunitar, care înainte ținea legat satul.

A Bătătura B Grădinița cu flori C Grădina de flori D Curtea pentru animale E Grădină de culturi
1 Casă 2 Afumătoare 3 Hambar cu grajd

PLAN PARTER

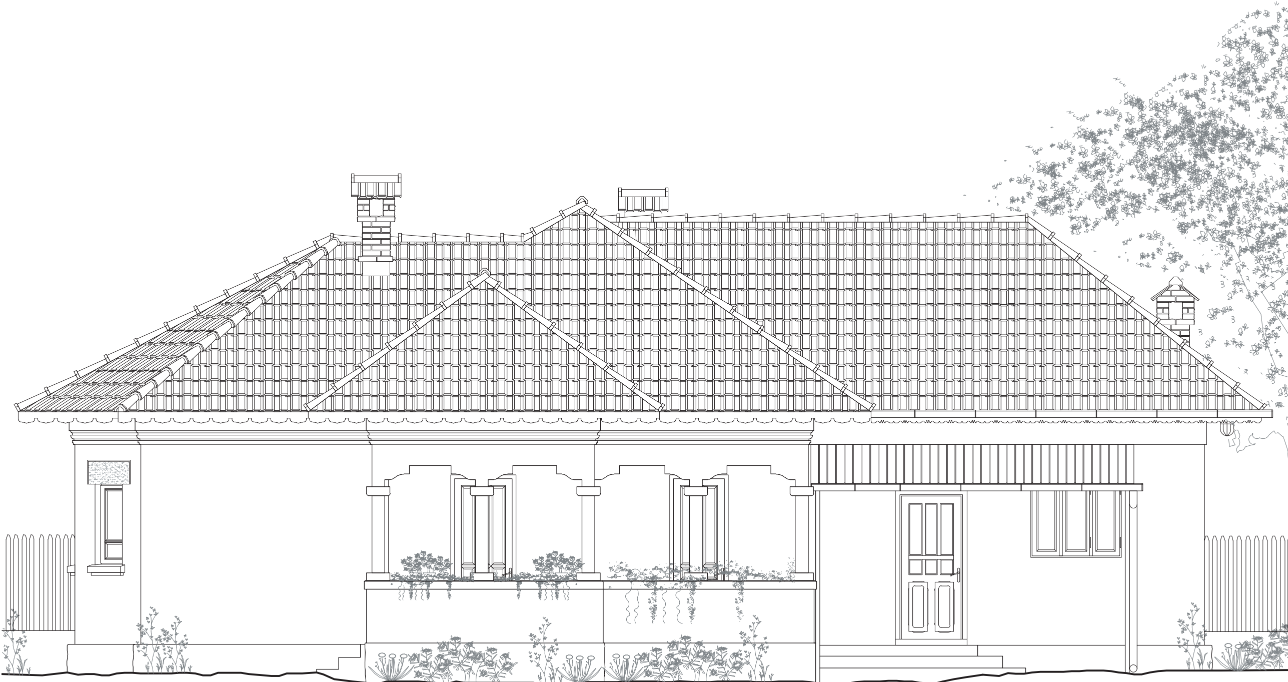
1 Prispă (sală) cu foișor
2 Odaia bună
3 Odaia de locuit
4 Tindă (bucătărie veche)
5 Bucătărie
6 Cămară
7 Polată

FAȚADĂ NORD

FAȚADĂ VEST

SECȚIUNE

3m

CASA CU TROIȚĂ

Așezare: comuna Tigveni, sat Bălilești
Așezare față de râul Topolog: 1,69 km, malul drept
An construire: 1931
Clădită de: Ion și Alexandrina Anghelina
Locuită în prezent: nu
Starea generală a clădirii: stare de degradare avansată

Așezarea

Casa părintească a familiei Anghelina se află în satul Bălilești, la întâlnirea a două fire de apă: cel al Bădislavei, cu albia alăturată drumului pe care îl însoțește spre vale, și un pârâu care mărginește curtea în lungul ei, pe latura de sud.

Deși acum pârâul este secat pe timpul verilor, apa curgea pe când era locuită curtea. Doamna Anghelina povestește cum, în copilăria sa, șuvoaie bogate veneau adesea de la deal.

Gospodăria

Intrarea în gospodărie se face dintr-un tăpșan îngust și adânc, alipit drumului, și este anunțată succesiv mai întâi de fântână, apoi de troiță, urmate de porțile mari, retrase discret de la drum. Aspectul simplu al porților și vegetația umbroasă nu trădează existența casei îndărătul lor. Pentru a ajunge în bătătură, se trece printr-o curte în pantă, de formă alungită și ușor evazată. Prin forma și succesiunea lor aproape scenografică, cele două spații de primire par a fi menite să treacă vizitatorul din lumea aridă și expusă a drumului într-un loc conținut și protejat, din care abia se ghicește un „dincolo". Un desiș de salcâmi înalți mărginește acum gospodăria, ocupând mai ales malurile pârâului de pe latura sudică. Fără a avea o suprafață întinsă, vegetația abundentă estompează limitele gospodăriei și suspendă parcă vizitatorul în loc și în timp.

După porțile de intrare în gospodărie, pe partea stângă, se află fânarul. Mai sus, curtea se lărgește și, în buzunarul din stânga, în luminișul creat în mijlocul salcâmilor, stă casa. În lipsa pașilor celor ce au locuit aici, curtea este acum ocupată de iarbă bogată, cosită vara pentru a împiedica natura să învăluie casa în întregime. Bătătura era delimitată în capăt de șopron și bucătărie. Din anexă nu se mai păstrează decât bucătăria din bârne groase. Pe vremuri, șopronul avea un grajd pentru vaci, magazie și atelierul de tâmplărie al domnului Anghelina. În pod se ținea fânul.

Curtea animalelor (porci și găini) era organizată în lungul pârâului. Tot acolo erau înșirați și stupii albinelor.

Casa a fost construită de domnul Anghelina, încă dinainte de a se însura. Gospodăria aparținea părinților săi, iar casa acestora era așezată în apropiere, la vest de cea actuală și privind către ea. După câțiva ani de conviețuire, bătrânii au clădit o nouă casă mai sus, spre deal, iar curtea a rămas tinerilor.

Grădina casei

Nucleul gospodăriei este înconjurat la est și la nord de grădini mari, cultivate cu legume și porumb. În zona din fața a casei a existat o grădină de zarzavaturi, astăzi dispărută, care continua de-a lungul apei curtea păsărilor. Un gard scund proteja grădina de flori din fața casei de păsările ce umblau liber prin ogradă. Din această grădină se mai păstrează azi vița de vie care ascunde parțial casa.

În satul Bălilești localnicii pomenesc vizitatorilor de nuvela lui Gala Galaction, *Lângă apa Vodislavei*, care pare să fie inspirată de vizitele scriitorului pe vale. Ni se povestește că apa purta acest nume – Vodislava, schimbat în timp în Bodislava, ajungând ca în prezent să aibă forma de Bădislava.

Aici, lângă apa Bădislavei, se află și casa bătrânească a familiei Anghelina. Deși prezența casei nu se ghicește de la drum, fântâna și troița ce o însoțesc au darul de a opri pașii trecătorului.

Fațada troiței pare să reia, la o scară mult mai redusă, imaginea pridvorului bisericilor de lemn, cu stâlpi ciopliți cu simbolul crucii și dublarea grinzii cu un element orizontal, în care trei decupaje semicirculare dau sugestia unor arcade. Structura de lemn atent meșteșugită este ținută laolaltă prin chertări și cuie de lemn.

Pe fronton și la interiorul pălimarului se păstrează urme ale unei picturi ce îmbină motive geometrice și reprezentări iconografice. Pe fronton se citește cu ușurință silueta Sfântului Gheorghe doborând balaurul.

La interior, pe latura de est, se află o cruce elaborată care îmbracă mare parte din perete și este pictată cu icoane pe mai multe registre, asemeni unui iconostas. De o parte și de alta stau rezemate cruci de lemn cioplite și pictate, care și-au găsit aici adăpost după ce mormintele și-au reînnoit crucile. Reunite sub acoperișul protector al troiței, crucile vechi se adună în cerc asemeni unui sfat al bătrânilor.

Casa

Prin simplitatea și delicatețea ei, dar și prin așezare, casa dă sens locului. Acest petec de pământ, pe care îl poți resimți ca pe o evadare din lume, este perceput astfel ca urmare a prezenței casei. Conștientizarea faptului că locul lipsit de casă pierde ceva fundamental din esența sa, este semnul unei arhitecturi care și-a împlinit menirea.

Cele două odăi ale casei sunt orientate către sud și au accesul din prispa cu foișor. Deși este înconjurată de vegetație înaltă, prispa este inundată de soare. Pe timpul verii, cei ai casei dormeau aici, feriți de ploaie. Uneori fânul din podul magaziei servea drept pat. Iarna cei șapte membri ai familiei dormeau în odaia dinspre est, unde patru blăni de lemn formau locul de odihnă. Paturile, încă prezente în casă, au fost făcute de domnul Anghelina mai târziu.

De pe prispă, printr-o trapă, se face accesul în pod. Pentru a proteja peretele casei de urmele lăsate de scară, în tencuială s-a încastrat o scândura de lemn înrămată. În podeaua prispei, printr-o trapă, se deschide un spațiu de mici dimensiuni, unde pe vremuri se ascundea damigeana de țuică de o eventuală privire iscoditoare a autorităților. Intrarea pe prispă se face pe latura de est printr-o portiță și este marcată cu o lespede mare, cu rol de treaptă.

Accesul în beciul semi-îngropat se face pe latura vestică, coborând un prag înalt. Acesta este clădit în întregime din bolovani de râu cu mortar pe bază de nisip și var.

Structura pereților casei este din bârne de lemn, susținute, pe capete sau în preajma golurilor, de stâlpi masivi. Similar, tălpile casei și cosoroabele sunt mai masive decât bârnele din alcătuirea peretelui. Acest fapt constructiv este evidențiat prin separarea zonelor tencuite ale fațadelor în două planuri: unul general, mai retras, și o fâșie perimetrală mai pronunțată prin care este marcată poziția elementelor structurale masive (talpa nu a fost acoperită de cercuială și tencuială). Stâlpii de colț se remarcă printr-o decorație ovală alungită, ce trimite la textura canelată a pilaștrilor. Acest motiv ornamental se regăsește, cu diferite variații, în decorația caselor vechi din zona cartată. Tăbliile ușilor reiau motivul suprafeței canelate.

Pazia este decorată cu un motiv repetitiv traforat, ce pare să aibă o anumită înrudire cu simbolul infinitului. Același simbol, de data aceasta oglindit biaxial, decorează elementul de la partea superioară a prispei, pe linia grinzilor. Motivul apare și în traforul frontonului, însoțit de alte forme ornamentale și de inițialele lui Ion I. Anghelina și anul construcției casei - 1931.

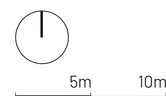
Imaginea caracteristică a casei este dată de ritmul scândurilor verticale ce compun pălimarul, dublat de ritmul șipcilor fine care închid rosturile. Cei patru stâlpi ai cerdacului sunt evidențiați prin consolete traforate.

O parte din ferestrele laterale sunt decorate cu profile din lemn aplicate pe sticlă, în formă de arce trilobate. Este posibil ca acest element decorativ aplicat să fi existat pe toate ferestrele casei. În arhitectura de zidărie din cărămidă de mai târziu, forma de arc trilobat devine o temă recurentă în configurarea golurilor sau a arcelor prispei, fiind în prezent unul dintre elementele emblematice ale văii.

Schimbări

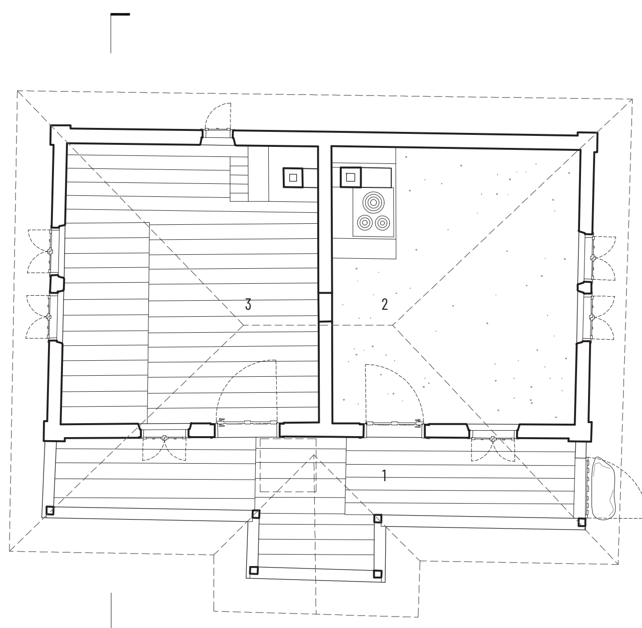
Cu excepția urmelor introducerii curentului electric în casă și reînnoirea firească a pieselor de mobilier, nu se remarcă alte schimbări recente care să altereze autenticitatea acesteia. Principalele schimbări s-au petrecut la nivelul gospodăriei și țin de degradarea anexelor și a împrejmuirilor și de dispariția treptată urmelor locuirii.

A Tăpșan B Curte C Bătătură D Grădina de legume E Curtea păsărilor F Grădină de culturi G Grădina mare H Grădina de flori
1 Casă 2 Bucătărie 3 Fânar 4 Troiță și fântână 5 Locul casei bătrânilor

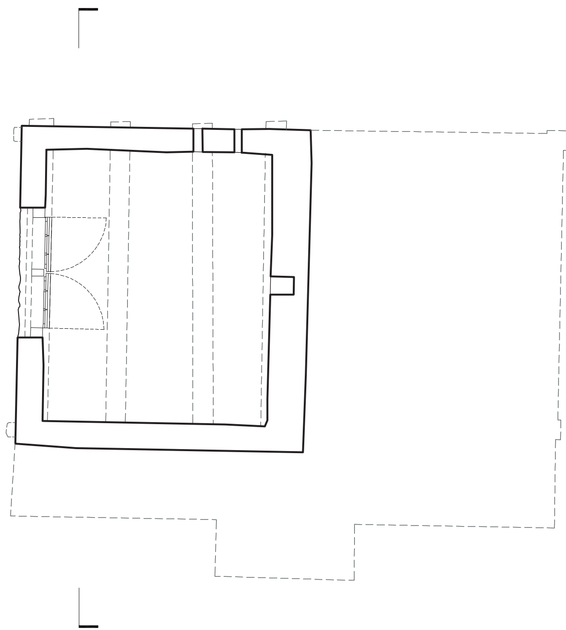

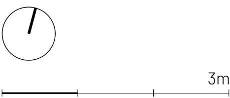
PLAN PARTER

1 Prispă (sală cu foișor)
2 Odaia de locuit
3 Odaia bună

PLAN BECI

FAȚADĂ SUD

FAȚADĂ VEST

SECȚIUNE

3m

CASA PREOTULUI

Așezare: comuna Tigveni, sat Bălilești
Așezare față de râul Topolog: 1,97 km, malul drept
An construire: 1920
Clădită de: Nicolae Diaconu
Locuită în prezent: nu
Starea generală a clădirii: stare de degradare medie

Așezarea

Pârâul Bădislava, afluent de dreapta al Topologului, taie între dealuri o vale adâncă și bine conturată. În lungul văii se înșiruie sate puțin dense, dezvoltate liniar, unde casele se așază în cea mai mare parte pe malul stâng al apei, iar grădinile lungi cu livezi și fânețe, urcă pe dealul ce îi separă de partea superioară a văii Topologului.

Gospodăria se află în satul Bălilești, așezată și ea în apropierea râului și învecinată cu biserica din sat. De la drumul ce însoțește râul, curtea urcă lin în prima parte, ca de la jumătate panta să devină mai accentuată. Un drum de pământ, acum năpădit de vegetație, separă curtea de vecinii de la N-V și se pierde în deal, unde o fâșie îngustă de pădure mărginește grădina.

Gospodăria

Gospodăria este compusă din două fâșii alăturate, orientate NE-SV. O primă fâșie de grădină se interpune între biserică și bătătură. Cea de-a doua, mai îngustă și mai lungă, se împarte în patru secvențe: o primă zonă de anexe (magazie, bucătărie și cotețe pentru păsări și porc), o a doua zonă compusă din cele două case construite în etape diferite, cea de-a treia în care se află pătulul si grajdul și ultima, un petec de grădină. În preajma casei se află o odaie cu rol de bucătărie.

Cotețul păsărilor și pătulul, cele mai vechi dintre anexe, au trecut și ele prin numeroase modificări și adăugiri, care le-au alterat structura inițială. Cercetate mai de aproape, aceste anexe ne dezvăluie însă fragmente ale unei structuri inițiale care impresionează prin robustețe, frumusețea elementelor portante din lemn și ingeniozitatea detaliilor. Structura, atât verticală cât și orizontală, este croită din trunchiuri groase, cioplite la bardă. Elementele structurale își păstrează masivitatea unde descărcarea eforturilor o cere, însă devin zvelte acolo unde masa nu este necesară și își modelează forma pentru a se susține reciproc. Ochiul contemporan, obișnuit cu secțiunile standardizate ale pieselor de lemn și cu ritmul lor riguros, va remarca aerul sculptural al acestei structuri, în care poți încă recompune mental integritatea copacilor.

Atât relieful, cât și suprafața extinsă a curții au permis o așezare laxă a construcțiilor. Spațiul dintre ele este larg și imprecis conturat. Bătătura nu formează locuri clar delimitate destinate anumitor activități exterioare. Este posibil ca o parte dintre aceste activități să fi avut loc în zona mai plată din preajma bucătăriei surpate sau să se fi reașezat, în funcție de nevoie.

Grădina casei

Cele două grădini cultivate se află în spatele și în lateralul caselor și sunt împrejmuite cu gard și poartă. Această separare între nucleul gospodăriei și grădini, specifică zonei, face să se citească cu greu apartenența grădinilor și limitele clare ale unei proprietăți. Pe lângă imbricarea curților, relieful estompează și mai mult granițele, sporind farmecul acestei locuiri întrețesute.

Mergând pe drumul ce însoțește pârâul Bădislava, casa preotului Diaconu se arată trecătorului ca o siluetă intrigantă și impunătoare, nu prin amploare, ci mai degrabă prin așezarea atipică în gospodărie, prin proporții, prin densitatea de detalii a geamlâcului și prin decorația traforată a frontonului. Este o prezență care atrage și, poate mai mult decât oricare dintre casele descoperite pe vale, dă seama distanței în timp dintre momentul actual și un trecut modelat de alte coordonate culturale.

Deoarece casa a fost avariată în anii celui de-al Doilea Război Mondial, familia a construit o a doua casă alături. Nu s-a renunțat totuși la cea veche, ci a fost reparată. A continuat să fie întreținută până în prezent și utilizată în principal pentru beciul încăpător și răcoros, cu ziduri masive din piatră.

Căușurile scândurii de la baza *pălimarului* sunt acum adăpost pentru îngeri ornamentali care par să vegheze asupra casei. Prezența figurinelor, adunate în timp de doamna ce îngrijește gospodăria, amintește involuntar de cel care a clădit acum multă vreme casa: preotul Diaconu.

Casa

Așezată pe o zonă mai înălțată a curții și nesupusă ordinii date de linia drumului, casa este orientată către sud într-o aliniere care miră prin exactitate. Soclul înalt se adâncește în panta dealului și amplifică statura casei și privirea ascendentă către punctele de interes ale volumului: geamlâcul și frontonul traforat.

Planimetria casei este tipică pentru arhitectura tradițională din perioada respectivă și se compune din două încăperi, fiecare cu acces din sala închisă. Sala îmbracă pe două laturi casa. Capetele sunt închise de dulapuri din scânduri de lemn ce par să facă corp comun cu geamlâcul. Pe fațada principală, ușor excentric, se află foișorul. Împreună cu frontonul, acesta trasează un accent vertical al fațadei. Pe fronton stă scris anul (re)facerii: 1920, alături de inițialele celui ce a clădit casa: N.D.

Sub cele două camere se află încăperea mare a beciului. Pe latura nordică acesta este îngropat în deal, iar pe cea sudică, unde cota terenului coboară iar zidăria de piatră este expusă, spațiul de sub sală joacă rolul de tampon termic, ajutând la menținerea unei temperaturi constante. La această configurație se adaugă zidurile masive din piatră de râu care sporesc la rândul lor izolarea termică.

Corpul casei este construit pe structură de lemn. Cele patru colțuri ale volumului plin (format din cele două camere) sunt întărite de stâlpi masivi, ce se remarcă la exterior prin îngroșarea colțurilor. Similar, tălpile de peste temelie și cosoroabele sunt mai masive decât grosimea peretelui. Degradările locale ale peretelui au dezvăluit o structură din bârne mai subțiri decât în cazul altor case studiate. Totuși, îngroșarea peretelui se face prin adăugarea pe ambele fețe a câte două straturi de șipci bătute la unghiuri diferite, având spațiul dintre ele umplut cu tencuială de pământ. Astfel, peretele ajunge la o grosime de 19 cm. Geamlâcul are o structură punctuală din stâlpi și grinzi de lemn și închiderea din tâmplării cu montanți și traverse fine. Deși majoritatea ferestrelor ce compun geamlâcul sunt fixe, două ochiuri de geam sunt mobile, cu deschidere în două foi. Pălimarul și grinda sălii sunt dublate către exterior de scânduri traforate ornamental.

Acoperișul are structura de lemn și învelitoarea din ţigle ceramice. O particularitate a casei este rezolvarea streșinii cu înclinarea săgeacului la un unghi de aproximativ 45°. Peste scândurile săgeacului finisajul inițial a fost realizat similar tencuielii pereților: cercuială, tencuială de pământ amestecat cu var și văruită. În urma degradărilor ulterioare, pe două dintre laturi tencuiala a fost înlocuită cu panouri subțiri din PFL care nu par să fi trecut proba timpului.

Schimbări

Forma actuală a casei pare să se fi conturat într-o fază mai târzie. Nu știm dacă exista sau nu o prispă în forma sa originară, însă anumite detalii constructive ne sugerează că sala de acum este adăugată nucleului compus din cele două odăi. Un prim indiciu îl constituie planul beciului compus din două spații independente: beciul propriu-zis și locul îngust de sub sală. Pe fațadele de nord și de est, la întâlnirea dintre sală și încăperi se pot observa discontinuități în țeserea zidăriei de piatră la nivelul soclului, diferențe de prelucrare a pietrelor, dar și prelungirea tălpilor de lemn de peste soclu și legarea cu scoabe a segmentului adăugat de talpa existentă. Cel mai probabil, la construirea sălii în forma sa actuală s-a intervenit și asupra acoperișului pentru a proteja și noul spațiu creat. Este posibil ca tot atunci să se fi făcut trecerea de la învelitoarea cu șiță la cea de ţiglă ceramică. Nu știm cu precizie dacă anul traforat pe fronton – 1920, este cel al edificării sau al refacerii casei.

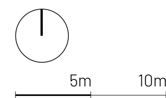
Tencuielile, de asemenea, par să fi suferit reînnoiri: cea mai recentă, cea care acoperă zidăria soclului și treptele, este pe bază de ciment sclivisit și amprentat cu un model geometric des întâlnit pe vale (remarcat mai ales în cazul caselor construite după război). Este plauzibil să presupunem că soclul nu a fost tencuit

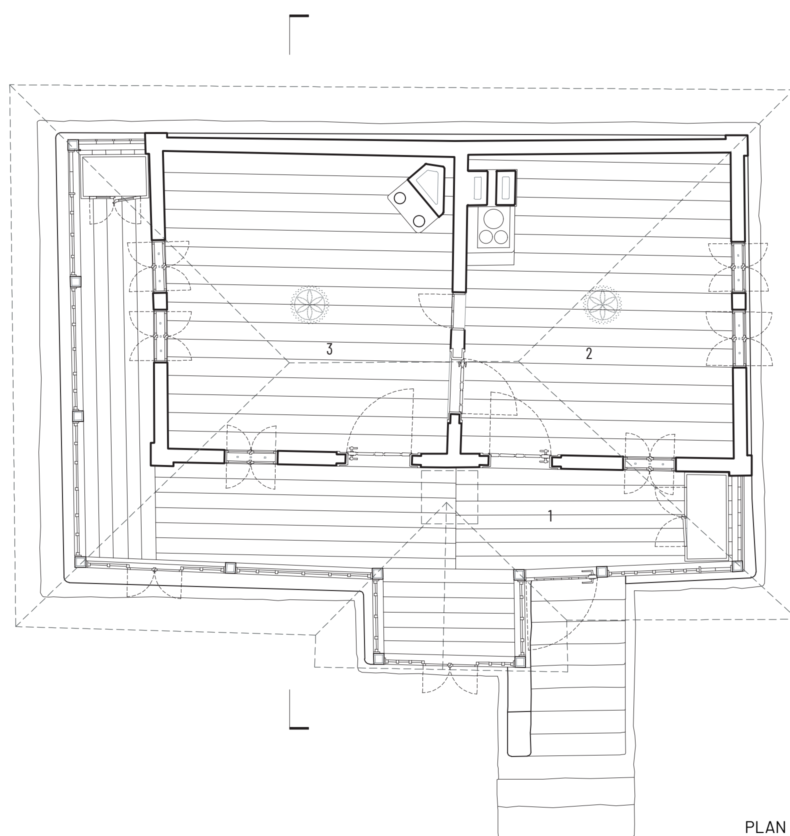
anterior, așa cum este cazul majorității caselor vechi de aici. Tencuiala exterioară a pereților de lemn a rămas pe bază de pământ și var (cu excepția unor zone restrânse de reparații recente). Totuși, reproducerea în tencuială, pe colțurile casei, a unui desen de zidărie de cărămidă ne poate duce cu gândul la o reînnoire la nivel de imagine a materiei structurale odată cu schimbarea modei în privința materialelor de construcție.

A Bătătură B Curtea păsărilor C Grădină de culturi D Grădină de culturi
1 Magazie 2 Bucătărie 3 Coteț 4 Casa veche 5 Casa nouă 6 Pătul 7 Grajd

PLAN PARTER

1 Sală cu foișor
2 Odaie
3 Odaia bună

FAȚADĂ SUD

FAȚADĂ VEST

SECȚIUNE

3m

CASA ÎNVĂȚĂTORULUI DIN BLAJU

Așezare: comuna Tigveni, sat Blaju
Așezare față de râul Topolog: 2,7 km, malul stâng
An construire: anii '40 (estimare)
Clădită de: Petre Gorunescu
Locuită în prezent: nu
Starea generală a clădirii: stare de degradare medie

Așezarea

Casa este situată în satul Blaju, comuna Tigveni, pe partea stângă a văii Topologului, la o distanță de 2,7 kilometri de râu, pe un drumeag secundar ce leagă șoseaua Tigvenilor de Valea Danului și Curtea de Argeș. Gospodăria este a doua de la intrarea drumului în sat și se află pe partea dreaptă a acestuia. Curtea principală se desfășoară pe un teren cu pantă ușoară, grădina din spate coborând la vale, spre sud, cu pantă neregulată, preluând curbele de nivel ale dealului.

Gospodăria

Gospodăria este organizată pavilionar, în jurul curții principale, și este alcătuită din casa cea nouă, de zid, o casa bătrânească, o mică bucătărie de vară și un coteț pentru păsări, toate din lemn. În proximitatea bucătăriei dar dincolo de gard, în grădină, se află o mică anexă pentru adăpostirea animalelor de dimensiuni mici. Nu au fost identificate clădiri distincte pentru depozitarea grânelor sau a fânului.

În imediata vecinătate a porții de acces în bătătură, lângă casă și paralel cu ea, se află un mic ansamblu de mobilier realizat din beton, alcătuit dintr-o masă dreptunghiulară pe două picioare și două bănci lungi, tot pe câte două picioare. În capătul dinspre nord al mesei, un mic scaun pe un picior face loc unui potențial mesean care stă cu spatele la drum și privește gospodăria cum se desfășoară, la vale. Mai în spate, lângă bucătărie, există încă o masă exterioară tot din beton dar mai mică, cu picior central și suport vertical pentru bazin de apă, utilizat probabil pentru spălatul mâinilor. Blatul are forma unui octogon regulat (opțiune atipică pentru lumea satului, unde este utilizat mai degrabă dreptunghiul oarecare), iar piciorul are secțiune pătrată.

O particularitate în organizarea gospodăriei o reprezintă relația gardului ce delimitează bătătura cu casa cea nouă. Aceasta din urmă are două accese, câte unul de fiecare parte a gardului, și este prinsă la mijloc, ca o mărgea, în gard.

Poarta de la drum este din lemn, cu uluci cioplite cu model, și are alcătuirea obișnuită a porților țărănești: o poartă mică pentru acces pietonal, în dreapta, și o poartă mai mare, în două canate egale, pentru căruță. Ansamblul porții este mărginit, pe ambele părți, de două bănci de lemn așezate față în față, semn al unei vieți comunitare active și, totodată, al unei ospitalități trecute.

Grădina casei

Curtea principală a casei, cu acces direct din drum, este nepietruită și invadată astăzi de vegetație, distingându-se cu greu de grădină. Ea strânge pe contur clădirile gospodăriei și este înconjurată, pe toate cele trei laturi, de grădină. Necultivată, aceasta nu mai păstrează semnele micilor culturi specifice gospodăriilor sătești și are mai degrabă aspectul unei livezi, prelungite cu pășuni. Prezența unui brad semeț la drum, lianele de viță de vie și câțiva copaci fructiferi îți rămân în memorie la plecare.

De casa învățătorului dai mergând la deal, pe un drumeag accidentat, de pământ acoperit cu pietriș, care se strecoară printre pășuni, livezi și zăvoaie. El pornește din șoseaua principală a văii, merge către miazăzi și urcă în deal. Risipit printre colinele care se adună între Tigveni și Curtea de Argeș, locul este unul izolat. La dreapta drumului, către sud, pe partea unde este așezată și casa, se întind către vale Tigvenii. Casa răsare dintre copacii din grădină și este a doua gospodărie ce-ți apare în drum, cum intri în sat. Îți reține atenția prin albul simplu, dar elegant, al tencuielii, forma compactă, arcadele trilobate ale pridvorului și o frumoasă cornișă cu brâu compus din trei fire împletite, denticuli mici și mijloc vopsit galben.

Poveștile sătenilor îl pomenesc pe învățător cu un soi de nostalgie amestecată cu respect: le-a fost dascăl și lor, dar și altor generații mai dinapoi. Azi casa școlii e pustie și neîngrijită. Și-a pierdut ferestrele. Nici casa învățătorului nu mai este locuită și peste ea se vede că au trecut mulți ani de singurătate.

Petre Gorunescu, originar de pe Valea Vâlsanului și venetíc în partea locului, a luat de soție o fată din neamul cel mare al Doneștilor și și-a durat casa în Blaju, după război. Țineau o casă înstărită și au avut trei băieți. Mai la deal, tot pe terenul lor și în dreptul primei răscruci, se afla odaia îngrijitorului.

Casa

Casa cea nouă este așezată la sud de drum, retrasă față de limita de proprietate. Se desfășoară pe un singur nivel, ridicat de la cota terenului printr-un soclu zidit cu rânduri succesive de bolovani de râu și cărămidă plină şi are un plan in forma literei „L". Acoperişul, cu şarpantă de lemn, are învelitoare de ţiglă.

O particularitate a casei celei noi este accesul dublu. Dinspre bătătură, cu intrare din spate, de la miazăzi, o prispă de lemn tratată în limbajul caselor bătrânești, cu parapet din uluci cioplite și portiță de lemn, adăpostește un acces mai simplu. Din grădină, pe latura vestică a casei și cu intrare dinspre drum, de la miazănoapte, un foișor de zid cu arcade trilobate adăpostește accesul nobil al casei. Particularitatea acestei intrări vine din faptul că poate fi privită totodată și ca o ieșire din casă, direct în grădină, sau ca un loc de zăbovit în lumina după-amiezii. Casa adăpostește trei camere dintre care una, mai simplu amenajată, este accesibilă direct de afară, din prispa de lemn. Celelalte două, odăi mai bune și cu pereţii pictaţi, au acces indirect, prin intermediul unui hol care leagă totodată cele două intrări ale casei: prispa de lemn dinspre bătătura și foișorul de zid dinspre grădină. Sub camera de la miazăzi se află un beci cu bolțișoare de cărămidă pe grinzi masive de lemn, accesibil de pe latura sudică, unde terenul coboară în pantă și soclul este mai înalt. Din casă, cu intrare printr-o trapă în podeaua camerei de la prispă, se află un al doilea beci, de înălțime mai redusă. Sub prispa de lemn, printr-o portiță aezată pe latura sudică, se adăposteau peste noapte găinile.

Deși nelocuită și acaparată de vița de vie, cu pereți crăpați și tâmplării pe alocuri lăsate, casa încă are soclul și învelitoarea în stare bună și ferestrele intacte. Decorațiile elegante ale fațadelor (pilaștrii angajați, cornișa, ancadramentele și solbancurile), elementele de lemn atent crestate ale sageacului, soclul atent zidit cu rânduri succesive de cărămidă și piatră, precum și uşa de acces decorată cu elemente similare cornișei, sunt semnul unui meșter nu doar priceput, ci și al unui ochi educat și atent la proporții și detalii. Odăile cu pereți vopsiți cu brâu și ancadramente, pânzele simplu înflorate din ferestre, un cufăr cu chipul unei femei pictat în medalion, toate sunt semne ale unor mici gesturi sofisticate legate de nevoi cotidiene și ale interesului pentru frumos.

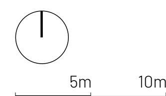
Schimbări

Cele șapte ancore metalice în „X", din fier forjat, vizibile la baza cornișei nucleului principal al casei, par a fi semnul unui proces de consolidare survenit pe parcurs. Trei dintre ele țin peretele de la drum (nord), două - peretele de la sud și alte două - peretele vestic. Din acelaşi proces ar putea face parte tirantul din platbandă ce ține arcul în plin cintru de deasupra accesului nobil din pridvor și tiranții din bara plină ce țin arcele trilobate ale acestuia.

Urmărind crăpăturile verticale ale fațadelor, apreciem că și cele două volume ale acceselor -prispa de lemn pe soclu de cărămidă plină și pridvorul de zid pe soclu de bolovani de râu, ar putea fi adiții ulterioare momentului inițial al zidirii casei. Ambele volume sunt desprinse de nucleul principal. Pridvorul de zid prezintă chiar deformări structurale, stâlpii de colț fiind rupți și înclinați (dar încă pe poziție), iar fisura verticală rezultată din tasare atinge lățimi de până la 10-15 cm la partea superioară. În plus, soclurile acestor două volume au o alcătuire diferită de cea a nucleului casei, atât în ceea ce privește materialul (doar cărămidă, respectiv doar bolovani de râu), cât și în ceea ce privește modul de țesere. Un alt semn al schimbărilor venite peste casă de-a lungul vremii este prezența decorației de tencuială ce marchează cornișa doar pe două din cele trei laturi ale pridvorului.

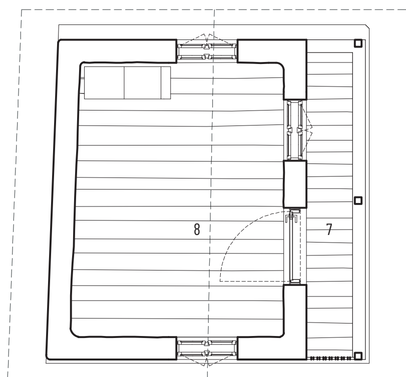
Învelitoarea este tratată unitar, cu ţiglă ceramică de acelaşi tip și cu o patină uniformă, lucru care ne spune că eventualele schimbări volumetrice (dacă au existat) au avut drept consecință reabilitarea întregului acoperiș.

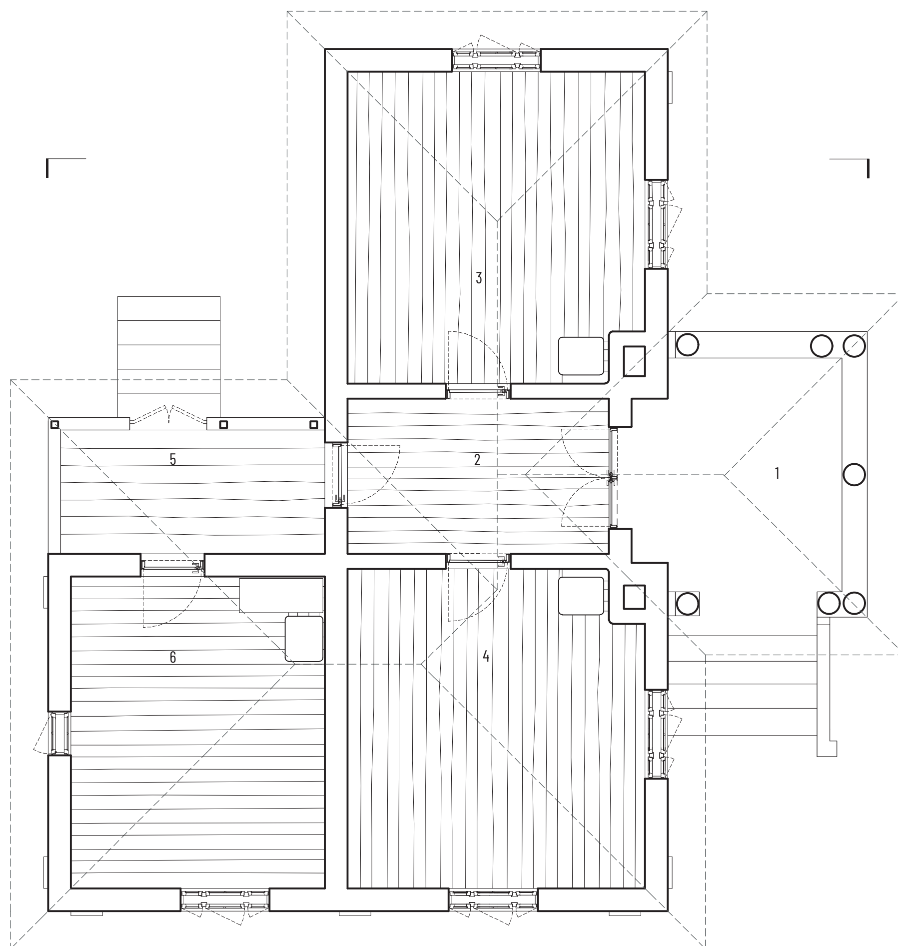
A Bătătură B Grădină
1 Casă 2 Casă bătrânească 3 Bucătărie 4 Coteț păsări 5 Anexă animale 6 Masă mică 7 Masă mare

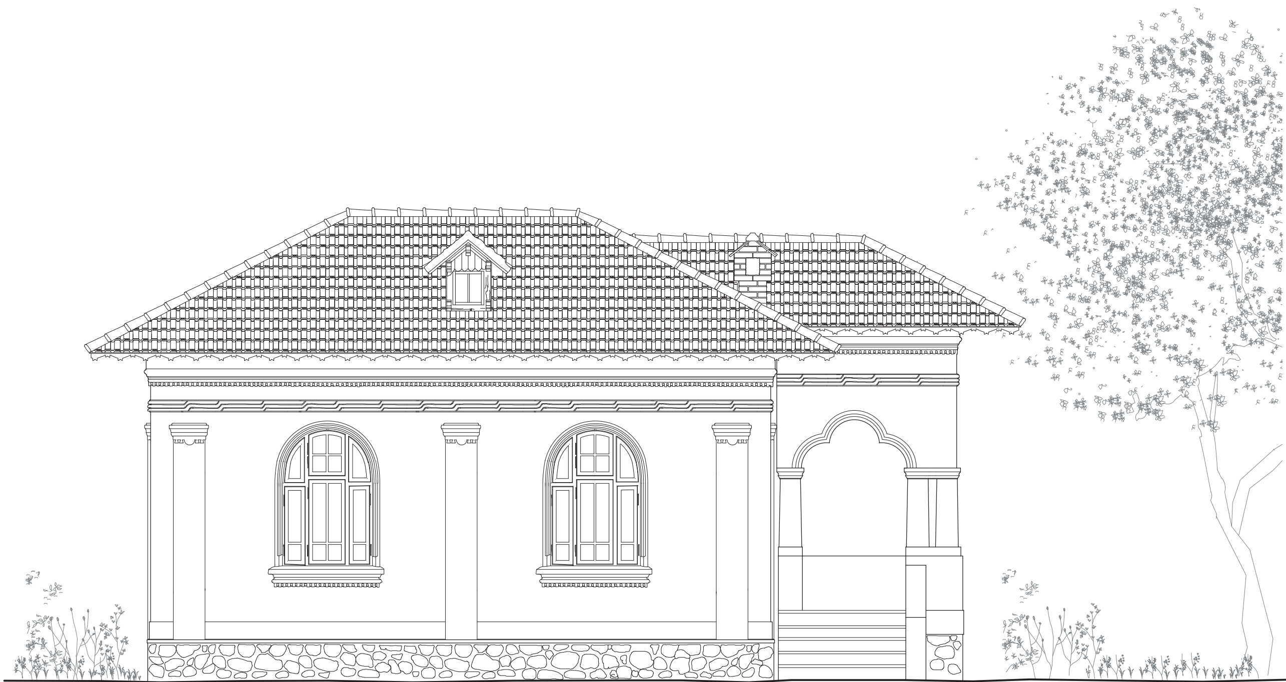

PLAN PARTER

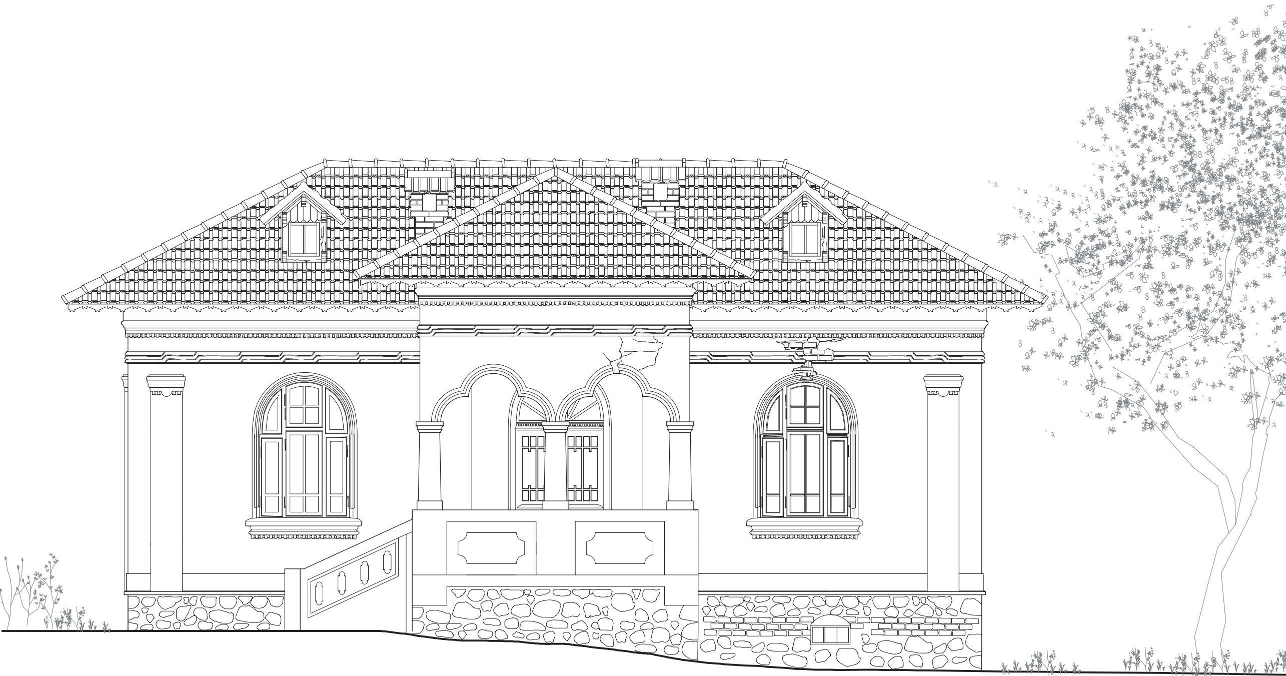
1 Foișor
2 Hol
3 Odaie
4 Odaie
5 Prispă
6 Odaie
7 Prispă
8 Odaie

FAȚADĂ NORD

FAȚADĂ VEST

SECȚIUNE
3m

ANEXĂ

CASA FIERARULUI

Așezare: comuna Tigveni, sat Blaju
Așezare față de râul Topolog: 3 km, malul stâng
An construire: necunoscut
Clădită de: necunoscut
Locuită în prezent: nu
Starea generală a clădirii: proastă

Așezarea

Casa este situată pe malul stâng al râului Topolog, în satul Blaju, comuna Tigveni, pe un drum secundar cu puține gospodării, care se înfundă către pădure. Casa este una dintre ultimele de pe acest drum retras, departe de centrul satului, într-un peisaj natural bogat în vegetație. Blaju este un sat atipic pentru Valea Topologului. El nu s-a format grupat pe vale de râu, ca celelalte așezări, ci s-a dezvoltat risipit, pe coame de deal. Aici a fost o zonă pomicolă extinsă, cu pășuni întinse pentru vite. Casele fiind răsfirate, sunt înconjurate de gospodării mari și terenuri agricole generoase. Izolarea satului de miezul văii și de drumurile mari de legătură cu orașele, imposibilitatea asigurării traiului din agricultură, la care se adaugă alunecările de teren din zonă au contribuit împreună la depopularea satului, cândva înfloritor. Bunăstarea de altădată se poate vedea în frumusețea bisericii și în dimensiunea fostei școli.

Gospodăria

Gospodăria se află departe de râu, spre deal, iar terenul se întinde într-o zonă mai sălbatică. Din gospodărie se mai păstrează casa, un grajd cu fânar, o bucătărie de vară, un coteț de porci și unul de păsări. Aceste construcții creează, prin așezarea lor pe teren, o curte-incintă cu o latură deschisă către drum. Așa cum se întâmplă de cele mai multe ori, grajdul este mai mare decât casa. Este construit pe o structură de lemn cu două niveluri și este capăt de perspectivă cum te uiți dinspre drum spre gospodărie. Pe peretele exterior al grajdului se păstrează unelte de fierărie, probabil reminiscențe ale unui atelier, ceea ce oferă indicii despre ocupația unuia dintre membrii familiei.

Grădina casei

Nu putem ști cum arăta grădina casei în vremurile când aceasta era folosită. Pentru că gospodăria nu mai este locuită în ziua de astăzi, gardul de uluci de lemn de la drum este parțial căzut, iar grădina este invadată de vegetație spontană, care îi conferă casei o atmosferă romantică.

Casa

Casa se află pe partea dreapta a curții, orientată cu latura scurtă către drum și cu prispa către incinta curții. Este formată din trei încăperi principale, o tindă, o prispă (sală), un beci și un pod. Eleganța și simplitatea volumului și a arhitecturii fațadelor te cuceresc din momentul în care urci pe drumul din sat. Faptul că este nelocuită o învăluie și mai mult în mister și te face să te întrebi care e povestea ei. Din păcate informațiile pe care le-am găsit pe teren sunt puține; ne putem doar imagina istoria acestei gospodării.

Volumul văruit în alb este compact, bine proporționat, cu ferestre generoase și cu o prispă pe latura dinspre curte, frumos ritmată de coloane masive și arce trilobate. Se observă două dimensiuni de arce trilobate, care sunt dispuse simetric

Colonada prispei este ordonată după principiul simetriei în ritm 2-1-1-2-2-1-1-2, cu coloane cilindrice, robuste și arce trilobate de două dimensiuni. Se remarcă faptul că la extremități și la arcul central coloanele sunt duble. Prin acest detaliu arhitectural, volumul pare să primească mai mult caracter și să ofere impresia de mai multă soliditate.

Mobilierul este de culoare albastră, același albastru care este întâlnit la tâmplăria ferestrelor și a ușii, ceea ce arată atenția pentru detaliu și pentru coerența estetică a întregii case.

pe fațadă. În spatele acestor arce, se disting ferestrele mari, generoase și ușa de intrare în casă, și ea de dimensiuni mari.

Pentru că este în stare de degradare, iar parte din tencuiala de var a început să cadă, se poate observa mai bine sistemul constructiv. Registrul inferior - soclul - este realizat din zidărie mixtă formată din rânduri succesive de piatră de râu și de cărămidă, legate cu mortar de var, iar registrul superior este din cărămidă și stă pe o talpă de lemn. Accesul pe prispă se face printr-o scară din ciment (cel mai probabil adăugată ulterior) și o poartă joasă de lemn.

Casa are un plan simetric și cuprinde o tindă la intrare, o încăpere în continuarea tindei și două camere dispuse simetric stânga-dreapta. Acestea din urmă sunt camere generoase, iar ferestrele mari care privesc către vest luminează plăcut spațiul. Încăperea din continuarea tindei este considerabil mai mică față de acestea două și are o fereastră orientată către est.

Accesul în beci se realizează din curte, printr-o ușă la nivelul soclului. Beciul se distinge prin detaliile de la nivelul pereților și tavanului: pereții din zidărie de cărămidă au firide arcuite, iar tavanul este pe structură de lemn, cu bolți cilindrice de cărămidă. De asemenea, se observă un sistem de aerisire care pornește din beci și însoțește hornul până în pod.

Șarpanta este pe structură de lemn cu învelitoare de țiglă. Accesul în pod se realizează printr-o trapă decupată în tavanul tencuit al prispei, la care se ajunge printr-o scară de lemn.

Decorațiile volumului sunt minimale și discrete. Se remarcă firidele cu romburi la parapetul prispei, brâul de sub cornișă și glafurile ferestrelor, toate realizate din cărămidă și tencuială văruită în alb. Albastrul patinat al elementelor de lemn (ferestre, uși, mobilier interior și poartă acces prispă) oferă un accent de culoare în contrast cu albul pereților.

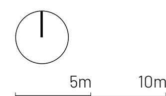
Atât volumul casei și materialele de construcție, cât și detaliile beciului sau dimensiunea grajdului pun în evidență bunăstarea proprietarilor care au construit-o. Putem spune cu siguranță că proprietarii inițiali ai acestei gospodării au avut un statut deosebit în comunitate.

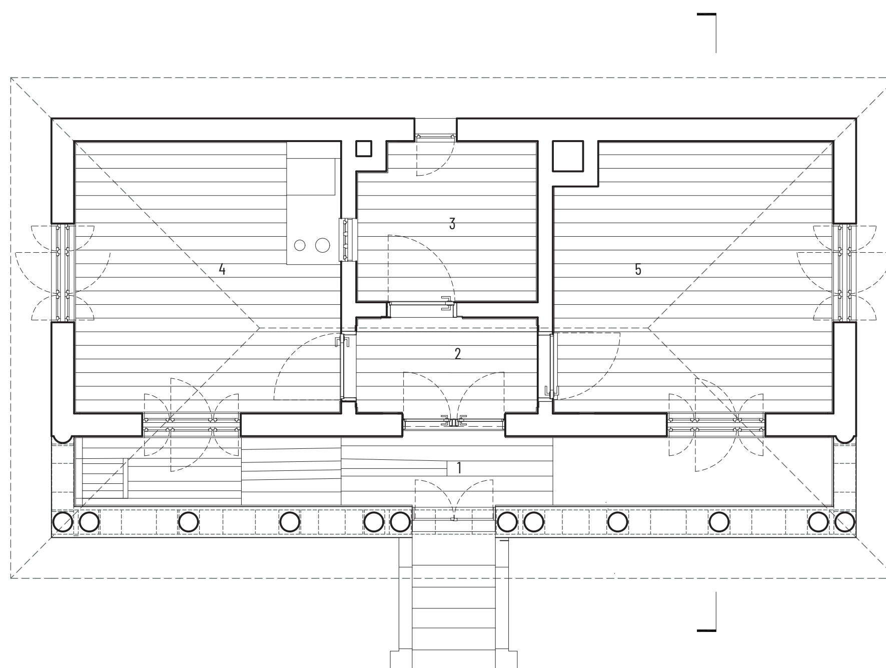
Schimbări

Modificări vizibile pot fi observate la nivelul prispei. Jumătate din pardoseala acesteia este realizată din dușumea de lemn, iar cealaltă jumătate a fost reparată ulterior cu o șapă de ciment. În partea cu dușumeaua de lemn (N) se găsește o trapă prin care se accesează sub-sala (spațiul mic de sub prispă) unde se ținea ascunsă, de obicei, damigeana de țuică. Putem presupune, de asemenea, că scara de acces pe prispă a fost înlocuită la un moment dat cu una din beton. Buiandrugul de beton de deasupra accesului în beci este posibil să fie și el o adiție mai recentă. Este, de asemenea, vizibilă reparația la sageac, care a fost făcută cu un material diferit.

1 Casa 2 Grajd cu magazie și atelier 3 Bucătărie de vară 4 Coteț de porci 5 Coteț de păsări

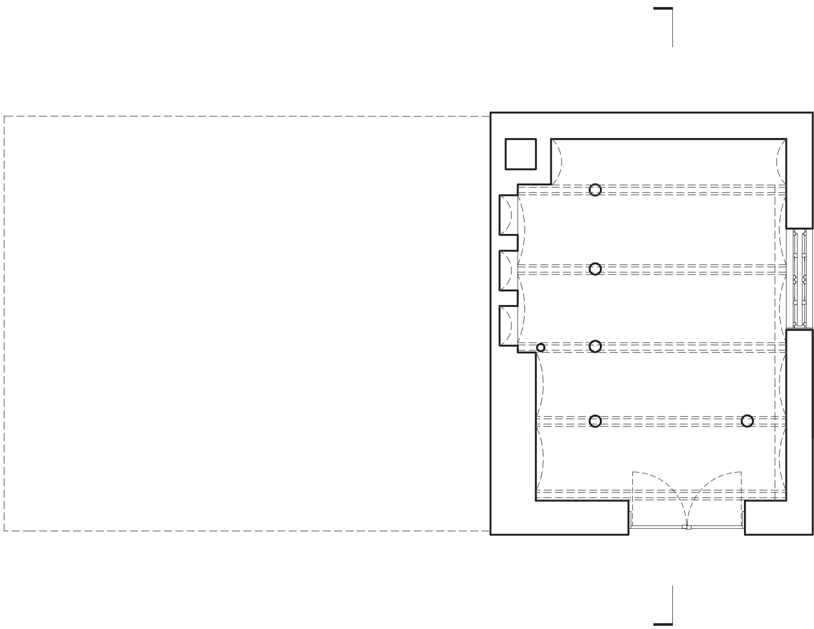

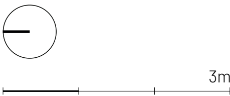
PLAN PARTER

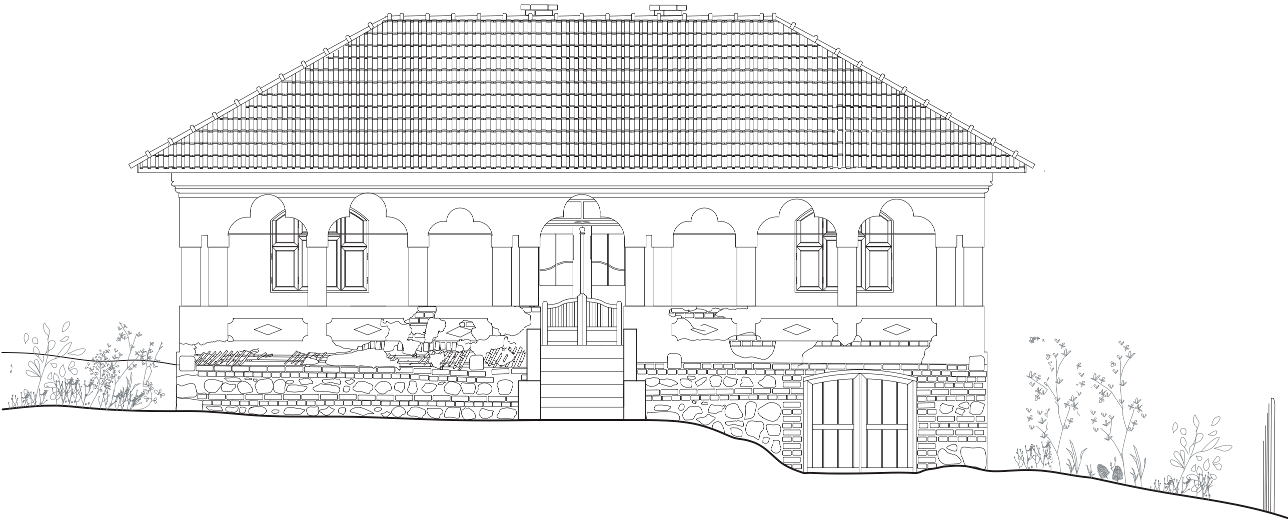
1 Prispă (sală)
2 Tindă
3 Odaie
4 Odaie
5 Odaie

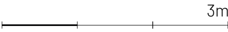

PLAN BECI

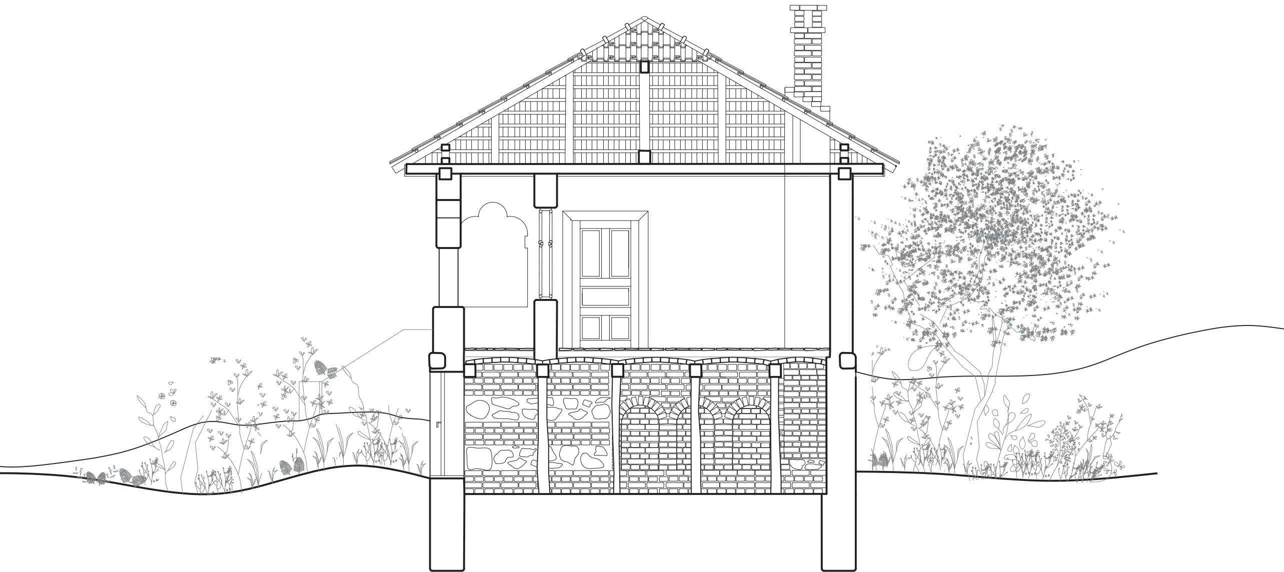
FAȚADĂ VEST

FAȚADĂ SUD

SECȚIUNE
3m

CASA DE SUB SALCÂMI

Așezare: comuna Tigveni, sat Bârseştii de Jos
Așezare față de râul Topolog: 400m, malul stâng
An construire: necunoscut
Clădită de: necunoscut
Locuită în prezent: nelocuită
Starea generală a clădirii: stare de degradare avansată

Așezarea

Casa este aşezată la o distanţă de şaizeci de metri față de șosea, sub nivelul acesteia, pe o uliţă de pământ cu pietriş, care se despică din drumul principal și coboară pieziş, pierzându-se printre copaci. Este așezată la baza unui mic deal, fiind parțial încastrată în acesta și este vizibilă de la șosea. În spate, pe vârful dealului, veghează discret biserica satului cu cele două turle octogonale, îmbrăcate în tablă zincată. Relația vizuală dintre cele două case, cea a omului, la vale, și cea a lui Dumnezeu, pe deal, se înscrie într-un firesc al imaginarului ţărănesc. Odată ce le-ai perceput împreună, nu ţi le mai poţi închipui altminteri. Casa se află pe partea stângă a văii Topologului, la o distanţă de 400 de metri față de râu.

Gospodăria

În prim plan, la uliță, gospodăria cuprinde bătătura, separată în prezent în două părți: cea dinspre şosea, delimitată cu plasă de sârmă așezată între pari de lemn, este curtea casei *celei noi*, aflată în construcţie; la vale, către râu, este curtea casei *celei vechi*. Aceasta din urmă este delimitată pe alocuri cu gard simplu, din uluci de brad. Portița pentru accesul oamenilor încă s-a păstrat, dar cea pentru căruță a dispărut, fiind înlocuită temporar cu nişte panouri din plasă de sârmă. În aceeaşi curte, la stânga casei *vechi*, se mai află o mică anexă cu o singură odaie, pe soclu de piatră și cu prispă de lemn, aflată în stare de degradare mai puțin avansată și încă utilizată. În plan secund, pe dealul din spatele casei, se întinde grădina de culturi.

Grădina casei

Neutilizată de multă vreme, bătătura și-a pierdut aleile, fiind în prezent acoperită cu iarbă crescută neregulat, printre bucățile de pietriș și fragmentele de moloz din șantierul vecin. În curte nu există pomi fructiferi. Doar în spatele casei, pe deal, un mănunchi de salcâmi crescuți în dezordine au acaparat casa veche, revărsându-se deasupra ei.

Casa

De la șosea, casa este o prezenţă inedită în peisaj. Soclul masiv de zid, cu arce în plin cintru și văruit simplu, alb, atrage privirea trecătorului de pe drumul principal. Este un tip de casă singular pe vale, ce o plasează momentul construirii ei probabil înainte de Primul Război Mondial.

Casa are un volum simplu și compact, ce pornește de la un plan dreptunghiular, aşezat în lungul drumului, cu fața către miazăzi. Stă pe un soclu de piatră zidit cu mortar, la o înălțime de opt trepte față de teren. La drum are prispă de lemn pe toata fațada, cu portița de acces la capătul dinspre șosea și scară în prelungirea lui. Această dispunere a accesului eliberează faţada principală, particularizând-o şi înnobilând-o prin ritmurile care se suprapun, în registre. Primul registru, al arcadei, este simplu și frust alcătuit, din cinci arce în plin cintru. Fiecare este imperfect geometric și cel mijlociu are o înălțime uşor mai mare decât cele laterale,

La poalele dealului bisericii, așezată în coasta lui și năpădită de salcâmi, casa familiei Neagoe așteaptă să fie *desfăcută*. Peste ea anii au uitat să se mai adune și poartă semnele singurătății. Șița s-a măcinat, șarpanta a început să se surpe înăuntru și tencuiala stă crăpată. În cele două mici odăi ștergarele încă sunt pe pereți, pânze brodate pe pat și perdele cu ciucuri la ferestre.

La câțiva pași, mai semeață și mai mare, stă ridicată casa cea nouă, încă neterminată. Soclu monolit de beton și soclu de piatră, cărămidă nouă și tencuială de pământ veche, cadre de beton și stâlpișori de lemn, țiglă metalică și șiță de brad stau într-un dialog mut. Accesul frontal și monumental al casei noi privește cu îndrăzneală bunăstarea promisă a viitorului, venită de undeva din afară, în vreme ce prispa de lemn a casei vechi, cu trepte într-o parte și portiță, pe beci scund și cu arce la drum, pare să țină povești despre o viața așezată, simplă și previzibilă, legată de sat și de loc.

Poveștile nu are cine să le mai spună.
Proprietarii actuali ai locului nu le mai știu.

Peste drum, dincolo de șosea, ca un ecou al aceleiași bunăstări dorite, un mănunchi întortocheat de ulițe poartă toate același nume: Valea Bucurii. Dincoace, ulița care pornește din șosea și trece prin fața casei, continuă șerpuită printre livezi, zăvoaie cu luminișuri și poienițe, însoțind albia unui mic pârâu până la vărsarea acestuia în Topolog.

marcând accesul în beci. Registrul următor, al parapetului de lemn ce mărginește prispa, e subtil ritmat de scândurile înșirate puţin strâmb, una după alta și, privit din uliţă, creează un dialog vizual susţinut cu ritmul ulucilor de la gardul curţii. Pe parapet sprijină cinci stâlpi de lemn, de secțiune pătrată. Cele patru travei pe care le definesc se suprapun peste cele cinci travee ale soclului, cu neglijența cochetă a structurii suple de lemn, care se sustrage regulilor implacabile ale structurilor perfect ordonate. În plan secund, cele două uși și cele două ferestre, dispuse simetric față de axul median al fațadei, își au ordinea lor, diferită de a întregului. Sub streașină, o pazie înaltă din uluci dispuse vertical, închide șirul registrelor.

Înșirate potolit, unul după altul, elementele ce compun aceste registre încifrează ritmuri diferite care, strânse laolaltă, dau seamă despre firescul vieții. Deși sunt imperfecte când le iei separat, capătă rost împreună.

Învelitoarea este de șiță și închide marginea streșinii în ritm zimțat. Acoperișul este în patru ape, cu streașină îngustă. Casa are pereți de pământ pe cercuială de lemn și este văruită alb. Adăpostește două odăi de dimensiuni egale, fiecare cu câte o ușă și o fereastră simetric așezate față de un ax median al fațadei. Sub casă, pe toată suprafața ei, se află un beci scund cu tavanul finisat cu tencuială de var și pământ, pe scândură de lemn. El este separat în două spații prin intermediul unui perete care corespunde, ca poziție, celui de deasupra, din casă.

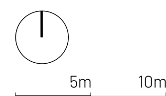
În spate, în coasta dealului, o adiție mai recentă (timnicul) adăpostește o mică bucătărie de vară, lipită de casa cea veche și cu acces separat. Acoperișul învelește uniform volumul rezultat. Primul rând de șiță din spate aproape atinge pământul.

Schimbări

Cu excepția micilor intervenții cu rol de întreținere, inevitabile în viața unei clădiri, volumul principal al casei pare a-și fi păstrat caracteristicile inițiale. Singura modificare vizibilă și importantă ține de extinderea casei în spate. Volumul adosat, situat la o cotă superioară și parțial încastrat în deal, are soclu independent, din piatră de râu. La partea superioară nu depășește prelungirea planului înclinat ce acoperă casa veche, iar spațiul interior rezultat este unul destul de scund.

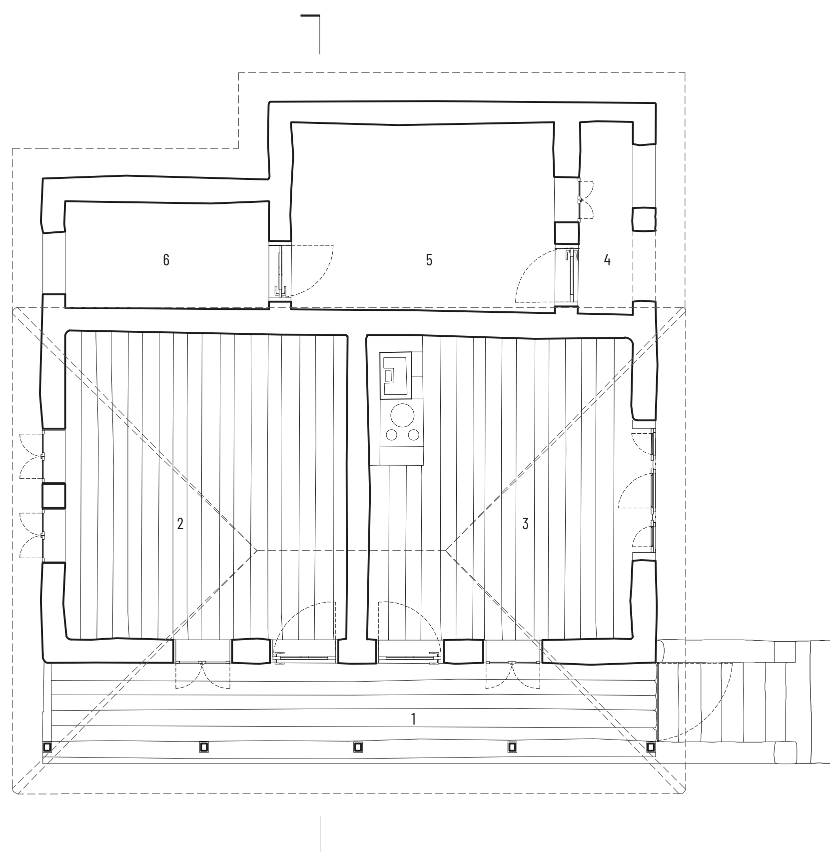

A Bătătură B Curte casă nouă C Grădină de culturi
1 Casa veche 2 Anexă 3 Casa nouă

PLAN PARTER

1 Prispă
2 Odaie
3 Odaie
4 Săliță
5 Bucătărie
6 Cămară

FAȚADĂ NORD

3m

FAȚADĂ EST

SECȚIUNE

3m

CASA CU ȘCOALĂ

Așezare: comuna Cepari, sat Ceparii Pământeni
Așezare față de râul Topolog: 250 m, malul stâng
An construire: 1927
Clădită de: Ioan și Maria Dumitrescu
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: foarte bună

Așezarea

Casa este situată pe malul stâng al râului Topolog, în satul Ceparii Pământeni, comuna Cepari, la drumul principal, în centrul satului, *vis-à-vis* de primăria comunei.

Gospodăria

Aflată în proximitatea râului, gospodăria ocupă o zonă largă de luncă cu livezi. Este formată din trei case: o casă mai veche, cu an de construcție necunoscut care este nelocuită, casa detaliată în continuare, ridicată de Ioan și Maria Dumitrescu și care este locuită, și o casă mai recentă, și aceasta locuită de membrii ai familiei. Pe lângă acestea, gospodăria mai conține un grajd cu fânar, cotețe de păsări și o fântână care se află lângă casă, la intrarea în curte.

Casele și anexele sunt concentrate pe zona de teren dinspre? drumul principal, unde formează o curte, iar în spatele lor se întinde, cât vezi cu ochii, livada, amplasată pe o fâșie lungă de teren. Din poveștile proprietarilor gospodăria nu avea fântână proprie, așa cum este astăzi, și că exista o fântână peste drum, folosită la comun cu alte gospodării.

Grădina casei

La drumul principal ești întâmpinat de o grădină cu vegetație bogată: cu flori, copaci, coacăze roșii și viță-de-vie. Accesul în curte se face pe o poartă metalică, iar apoi se pășește pe o alee betonată care te ghidează spre cele trei case. Ea șerpuiește pe lângă fântână, se oprește la casa construită de soții Dumitrescu, iar apoi urcă ușor, pe terenul în pantă, până la casa veche și apoi până la casa cea mai nouă. Dincolo de construcțiile vizibile de la stradă, se află ascunsă livada - este o surpriză nebănuită din stradă, dar care încântă privirea.

Casa

Casa prezentată în acest album se află aproape de drumul principal, orientată cu latura scurtă către acesta și cu prispa către incinta curții. Proprietarul ne-a povestit că meșterul care a ridicat casa se numea Gigă de la Poieni, cunoscut în zonă și pentru construcția dispensarului și a primăriei din comuna Cepari. Casa este formată din două încăperi principale, o tindă, o prispă (sală), un beci și un pod.

Prispa este prima care îți atrage atenția cum vii pe drum dinspre sud spre nord. Arcadele trilobate din zidărie și coloanele cu decorații o disting în context. În plus, zidăria văruită în alb surprinde privirea în lumina soarelui de vară. Casa are două registre principale. Construcția de zidărie stă pe un soclu înalt, cu textură puternică din piatră de râu, care contrastează cu albul varului de pe fațadele de la registrul superior. Accesul pe prispă se face prin șapte trepte încadrate de o arcadă de viță de vie. Această scară are două parapete de zidărie cu goluri decorative.

Casa are un plan simetric. Tinda este spațiul central. Iar prispa se desfășoară pe întreaga lungime a laturii lungi dinspre curte, orientată către sud. Din prispă se intră în tindă printr-o ușă centrată pe fațadă, iar din tindă se distribuie accesul

Ioan și Maria Dumitrescu, care au construit casa acum mai bine de 100 de ani, erau învățători în sat. Ioan a fost fiu de preot și căpitan în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.
Se spune că preotul din Rudeni, cântat în *Balada popii din Rudeni* de George Topârceanu, era bunicul Mariei.

„De la târg la Vadul-Mare
Taie drumul prin poieni,
Legănându-se călare,
Popa Florea din Rudeni.

Și-n priveliștea bogată
Sus pe culme, jos pe drum,
Iarna palidă-și arată
Plăzmuirile de fum”

(fragment din *Balada popii din Rudeni* de George Topârceanu)

Au avut 5 copii, din care doi locuiesc încă în această gospodărie.
Casa apare în monografia comunei Cepari din anul 2008 ceea ce arată că era o casă recunoscută ca fiind reprezentativă pentru comunitate.

în cele două încăperi situate în stânga și dreapta acesteia. Încăperile sunt mari și înalte, iar mobilierul deosebit, cu influențe urbane, reflectă faptul că această casă a aparținut unor oameni cu statut deosebit în comunitate - în cazul acesta învățători. Accesul în beci se realizează din curte, printr-o ușă amplasată la nivelul soclului, retrasă de la limita fațadei.

Se remarcă decorațiile la ancadramentele ferestrelor și brâul decorativ cu medalioane sub cornișă. Forma coloanei de la prispă este reluată ca motiv decorativ la ancadramentul ferestrelor de la stradă. Materialele de construcție și decorațiile realizate din tencuială pun în valoare casa și arată statutul proprietarilor de atunci. După cel de-al Doilea Război Mondial, casa a găzduit o școală, iar între 1965 și 1970 o bibliotecă.

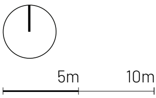
Schimbări

Prin comparație cu fotografia găsită în monografia comunei Cepari,[1] se poate observa că, la nivelul aspectului general, modificările aduse casei sunt minore. Înainte, întreaga construcție era văruită cu alb, inclusiv soclul, pe când astăzi, coloanele prispei sunt văruite cu gri, iar soclul este netencuit, lăsat cu piatra de râu expusă. De asemenea, proprietarii ne-au povestit că în anul 1992 pardoseala prispei a fost înlocuită cu terrazzo de ciment.

[1] Năstase, I. I., Stătică, I. E. 2008, Comuna Cepari, Județul Argeș: trepte în timp, Pitești

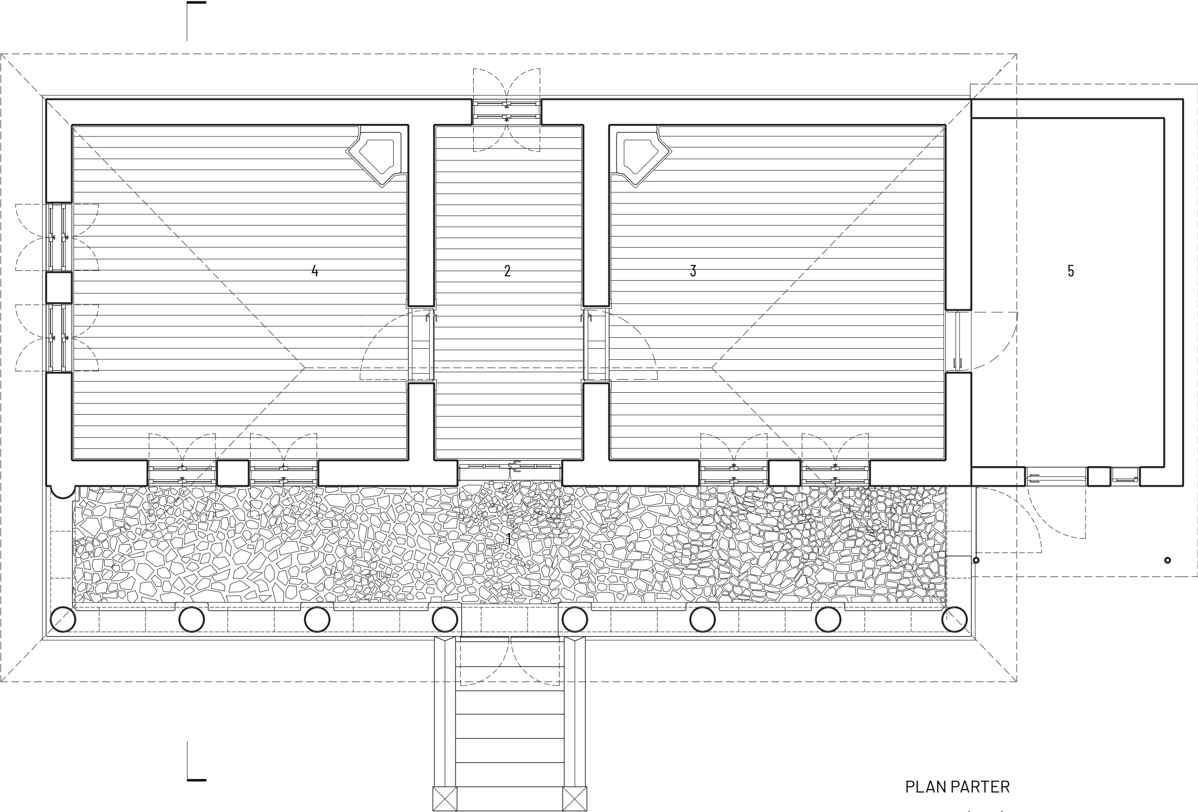

A Grădina cu flori B Curtea de păsări C Grădina mare cu livadă
1 Fântână 2 Casă 3 Casa veche 4 Casa nouă 5 Coteț păsări 6 Coteț 7 Coteț 8 Grajd

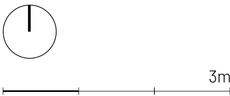

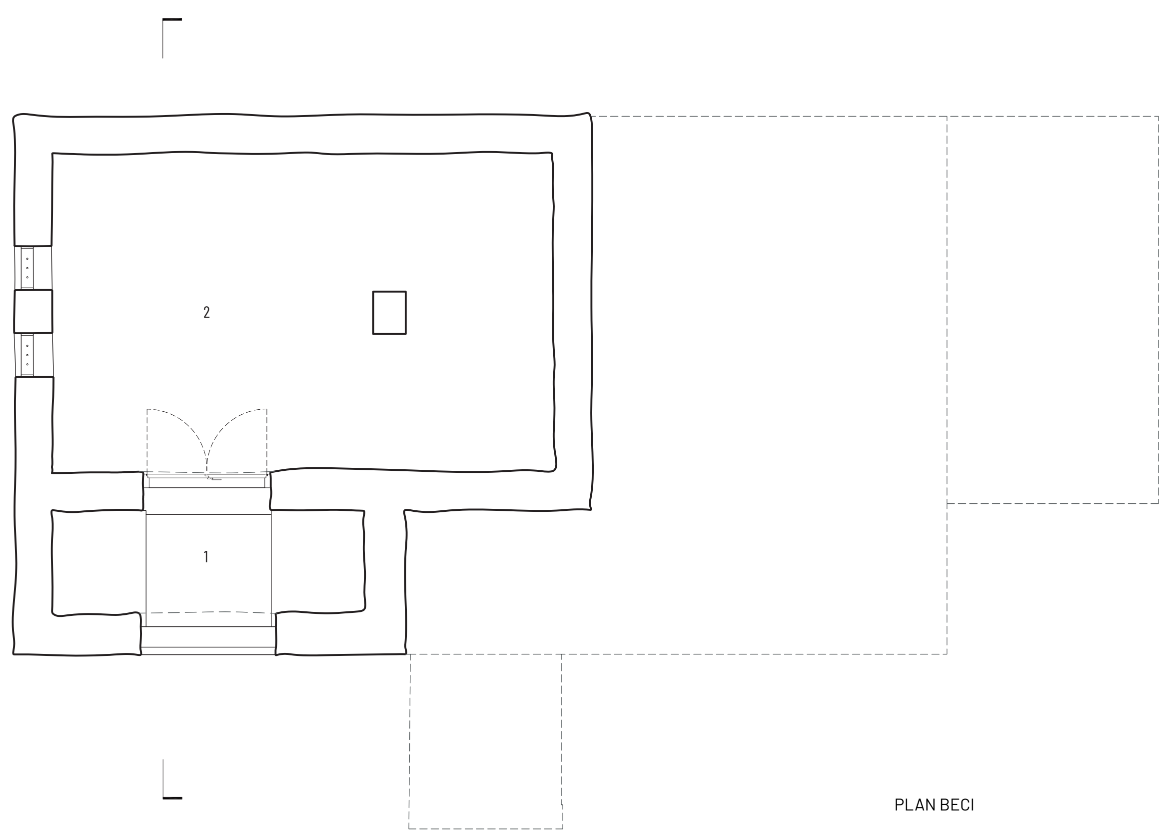

PLAN PARTER

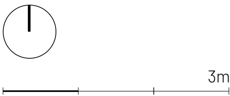
1 Prispă (sală)
2 Hol
3 Odaie
4 Odaie
5 Bucătărie

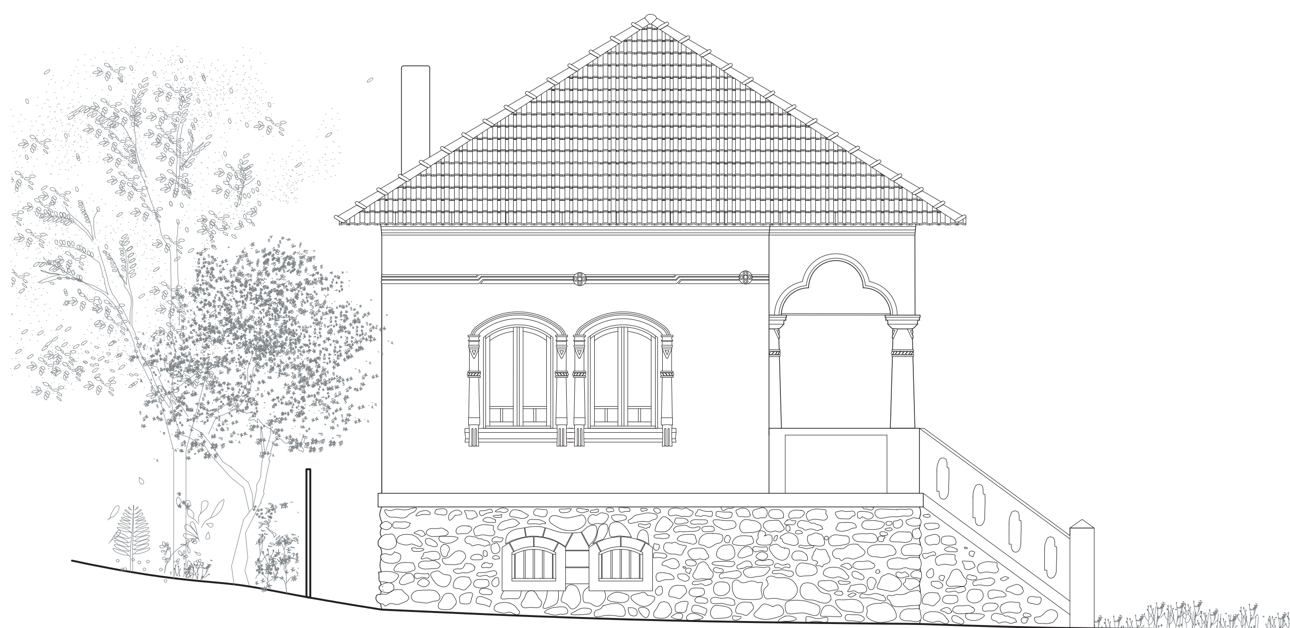

PLAN BECI

1 Intrare beci
2 Beci

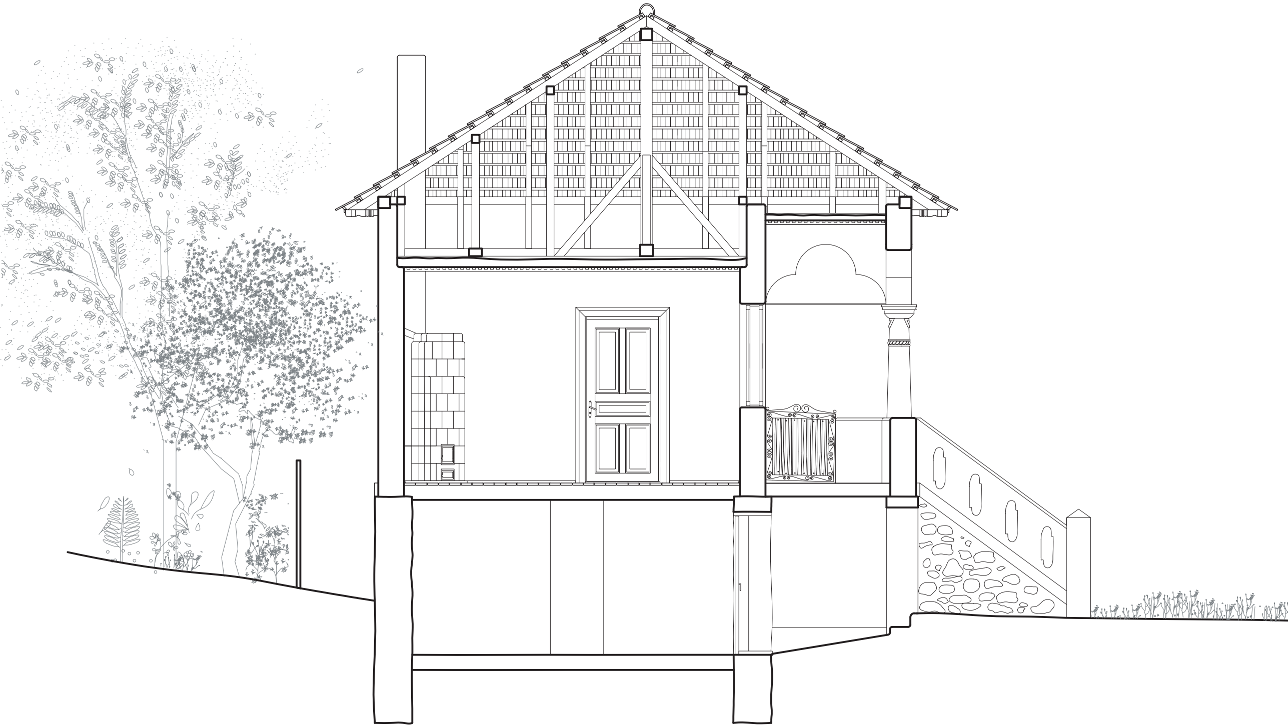
FAȚADĂ VEST

FAȚADĂ SUD

SECȚIUNE

3m

CASA DIRIGINTELUI DE POȘTĂ

Așezare: comuna Șuici, sat Șuici
Așezare față de râul Topolog: 500 m, malul stâng
An construire: 1938
Clădită de: Gheorghe Frujină și Maria Frujină
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: medie

Așezarea

Cum se urcă pe șoseaua principală, lăsând în urmă satul Rudeni, se intră în satul Șuici, din comuna cu același nume. A doua gospodărie pe dreapta este cea a familiei Frujină. Casa stă santinelă între cele două sate. Ea se situează într-o zonă depresionară a luncii, pe partea stângă a râului Topolog.

Gospodăria, orientată SV-NE, perpendicular pe drumul mare al văii, este precedată la sud de gospodăria unui membru al familiei și de o zonă pomicolă extinsă. În colțul sudic al gospodăriei, primul vizibil de la stradă, se află o fântână cu troiță, acoperită de un foișor din lemn cu învelitoare de șiță și înconjurat de flori și pomi fructiferi.

Gospodăria

Construită în anul 1938 de către Gheorghe și Maria Frujină, casa a avut rol dublu: locuință și oficiu poștal. Poșta deservea, la jumătatea secolului trecut, întregii regiuni a Loviștei, nu doar satului. Diriginte de poștă era Gheorghe Frujină, iar mai târziu fiul și nora i s-au alăturat în activitate. Așadar, deși acum casa este dedicată în întregime locuirii, atât ea cât și gospodăria în care se află poartă amprenta caracterului public al funcțiunii anterioare.

Curtea, acum lungă și îngustă, era inițial mai mare. Din ea s-a separat în lungime terenul de la sud, pe care domnul Frujină a construit o a doua casă, pentru nepotul său. Făcând parte din aceeași familie, delimitările dintre cele două curți nu sunt stricte, iar gardurile au deschideri și portițe în mai multe locuri ale curții. Casele împart fântâna din apropierea drumului, clădirea mare a fânarului, livada și grădinile mari. Odată cu trecerea timpului, familia a continuat extinderea gospodăriei pentru alți membri, construind o casa mare, cu etaj, cu structură din zidărie de cărămidă și planșee de beton armat (astăzi încă neterminată și nelocuită). Ea se află în spatele casei bătrânești.

Grădina casei

Casa se retrage de la drum, fiind precedată de o grădină de flori ce avea rol de curte de primire. Portița pentru public era așezată în axul ușii de intrare în vechea poștă. Accesul în curte al familiei se face pe o poartă separată. Trecând pe lângă casă, pe sub bolta de viță de vie, se ajunge în bătătura mărginită de bucătăria de vară spre vest și corpul casei noi către nord. În ziua vizitei noastre, bătătura era animată: gazda a improvizat aici o vatră de foc, iar în ceaunul mare fierbea bulionul.

În spatele bucătăriei se află curtea păsărilor și un șopron cu grajd şi fânar. Acesta din urmă are un plan simetric: un spaţiu central, adăpost pentru atelaje, flancat de grajdul vitelor pe o parte și de coteţul porcilor pe alta. Frontonul bogat ornamentat al podului marchează axul central și locul de încărcare a fânului. Pe latura din dreapta, anexa se încheie cu un balcon. Șopronul, prin amploarea lui, închide vizual curtea către vest, iar în spatele lui se întinde o plantație lungă de pomi fructiferi și terenul arabil.

Numele Frujină este un nume cu rezonanță în comunitatea șuiceană pentru două motive: a fost diriginte de poștă între anii 1934 și 1972, casa lui găzduind instituția pentru o perioadă de timp și este, de asemenea, autor al unei monografii a satului „Cartea comunei Șuici - Argeș. Retrospecție monografică”.
În paginile monografiei găsim o baladă culeasă de pe vale, ce vorbește despre apa râului Topolog și despre prosperitatea pe care ea o aduce.

„Topolog cu apă lină,
Limpede și cristalină
Tu de unde izvorăști
Toată calea o servești.
De la Frunți pân' la Cocoru,
Tu adăpi întreg poporu',
Cu-apă rece de izvor,
De sub munți, de sub pridvor.
Sălătrucu cu Vălenii
Șuici, Cepari și Rudenii,
Au prin tine irigații,
Mori și stâlpi cu constelații.
Din Tigveni la Bărsășți,
Altceva ai să găsești:
Instalații cu turbină
Dătătoare de lumină.
Ciofângeni și Poenari,
Oameni mulți sunt grădinari,
Vara când căldurile
Le zvântă grădinile,
Ei din tine le adapă
Și le ia din nou la sapă,
De se fac bucatele
Cum nu mai sunt altele.
Topolog, vale plăcută,
Cu pomi buni și lume multă,
Pentru noi tu ești cu sporul
Ce menții-ntreg poporul.

Casa

Una dintre puținele case de pe vale cu tencuială închisă la culoare, casa dirigintelui de poştă mai atrage atenția şi prin prezența a două intrări dinspre stradă, cu două rânduri de trepte înalte. Fațada principală are, de asemenea, o alcătuire atipică, fiind aproape în întregime vitrată: două geamuri mari, arcuite, stau de o parte şi de alta a uşilor duble şi sunt separate de acestea prin stâlpi de lemn supli, mascați de profile decorative din ipsos. Intrarea în fosta încăpere a poştei, precedată de scări înalte, foarte late şi amplasate central, dă senzația de mică instituție şi creează o anumită ambiguitate: o atmosferă primitoare din perspectiva vizitatorului şi de expunere din cea a locuitorului. Cea de-a doua intrare, dedicată camerei de locuit, este intermediată de o sală mică, deschisă, aşezată în partea sud-estică. Decupajul umbrit al sălii, completat de portițele de lemn traforat, creează un contrast plăcut cu fațada de la stradă și diferențiază accesul familiei.

O a treia intrare, mai modestă, dar poate cea mai utilizată, este pe latura sudică și leagă bucătăria de iarnă a casei cu spațiul bătăturii. În continuarea treptelor înalte de acces a fost construit un mic volum ataşat casei, ce adăpostea cândva cotețul păsărilor. Această intervenție atipică din beton ne trimite cu gândul la o cutumă locală larg răspândită, aceea de a utiliza spațiul închis de sub prispă cu rol de coteț pentru păsări. Terasa rezultată deasupra cotețului, expusă către soare, este utilizată ca loc de uscare a alimentelor sau ca platformă de lucru. Pe partea vestică a casei este intrarea în beci, acoperită cu o polată. Gârliciul este prevăzut cu trepte de coborâre cu parapeți laterali, zidiți și tencuiți.

Cele două camere mari ale casei sunt completate de o mică bucătarie și de o cămară ce servea, pe vremuri, drept depozit pentru coletele intermediate de poștă. Pe exteriorul geamului cămării se păstrează încă un sistem simplu de încuiere a ferestrei iar între foile de geam sunt gratii groase de fier. După mutarea poştei în afara locuinței, camera din față a revenit fiului și norei familiei, iar bătrânii au continuat să locuiască în cea de-a doua odaie. Planul casei este atipic atât prin relația dintre cele două încăperi, dintre acestea și extindere, cât și prin structura fațadei către stradă.

Casa este aşezată pe o temelie înaltă de piatră. Fosta încăpere a poştei şi odaia de locuit au o structură din bârne de lemn și sunt finisate cu cercuială și tencuială. Bucătăria și cămara, adăugate mai târziu, sunt clădite din zidărie de cărămidă plină tencuită. Beciul, cu ziduri din bolovani de râu, prezintă în preajma golurilor fâșii de zidărie de cărămidă plină. Planşeul peste beci este susținut de grinzi masive. Peste ele stă o podină din bârne cioplite la bardă, apoi o serie de grinzi mai fine și, către interior, duşumeaua. Acoperişul are structură de lemn și învelitoarea din țiglă ceramică. Podul este luminat prin două lucarne orientate spre sud-est. Jgheaburile din tablă zincată sunt ornamentate la colțuri.

Pe cele două fațade expuse către stradă întâlnim diferite ornamentații: din lemn traforat, la cornişă şi la portițele sălii, din ipsos, prefabricate și aplicate pe conturul geamurilor, dar și din tencuială de var și ciment la finisajul soclurilor, ancadramentelor și medalioanelor cu bumb de sub ferestre.

Arhitectura e completată de vegetația bogată - plante ornamentale la strada, vița de vie ce creeaza o boltă umbrită pentru mașini și caruță dar și un spațiu plăcut pentru evenimente cu masa întinsă.

Schimbări

La nivelul gospodăriei, o schimbare importantă o constituie divizarea acesteia în două. Nu avem informații despre cum era organizată gospodăria în forma ei extinsă, însă poziția șopronului care ocupă și leagă ambele curți ne oferă unele indicii.

Odată cu mutarea poştei în centrul comunei, portița de acces către aceasta a fost anulată, gardul a fost schimbat iar, în timp, aleea a fost acaparată de iarbă.

Pentru plante tu ești viața
Ce menții toată verdeața.
Valea ta cu mulți nămeți
E cântată de poeți:
Pe șoseaua din Cepari
Cântată de cărturari.
Și Ciuleandra din Bălcești
Jucată la Murărești.
Cel ce vine-n calea ta
Nu se-ndură-a mai pleca."

Frujină C. Gheorghe, 1978, *Cartea comunei Șuici – Argeș. Retrospecție monografică*, pp. 38-39, exemplar dactilografiat al familiei.

Curtea de intrare s-a transformat în grădiniță de plante ornamentale (bujori, trandafiri, liliac, buxus şi tuia).

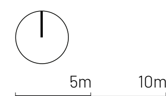
La nivelul casei, remarcăm extinderea nucleului inițial compus din cele două încăperi (spațiul poștei și odaia de locuit) cu o anexă similară timnicului, în care se află bucătăria și cămara. Sub acestea se află beciul, probabil realizat în acelaşi moment. Această etapă distinctă este trădată de diferențele structurale, de felul în care acoperișul extinderii se racordează cu cel preexistent și de ornamentația diferită a ancadramentului ferestrei de la bucătărie. După construirea casei celei noi în apropiere, fereastra dinspre nord a beciului a fost zidită, din pricina infilţratiilor provocate de apele pluviale care se acumulau în faţa ei.

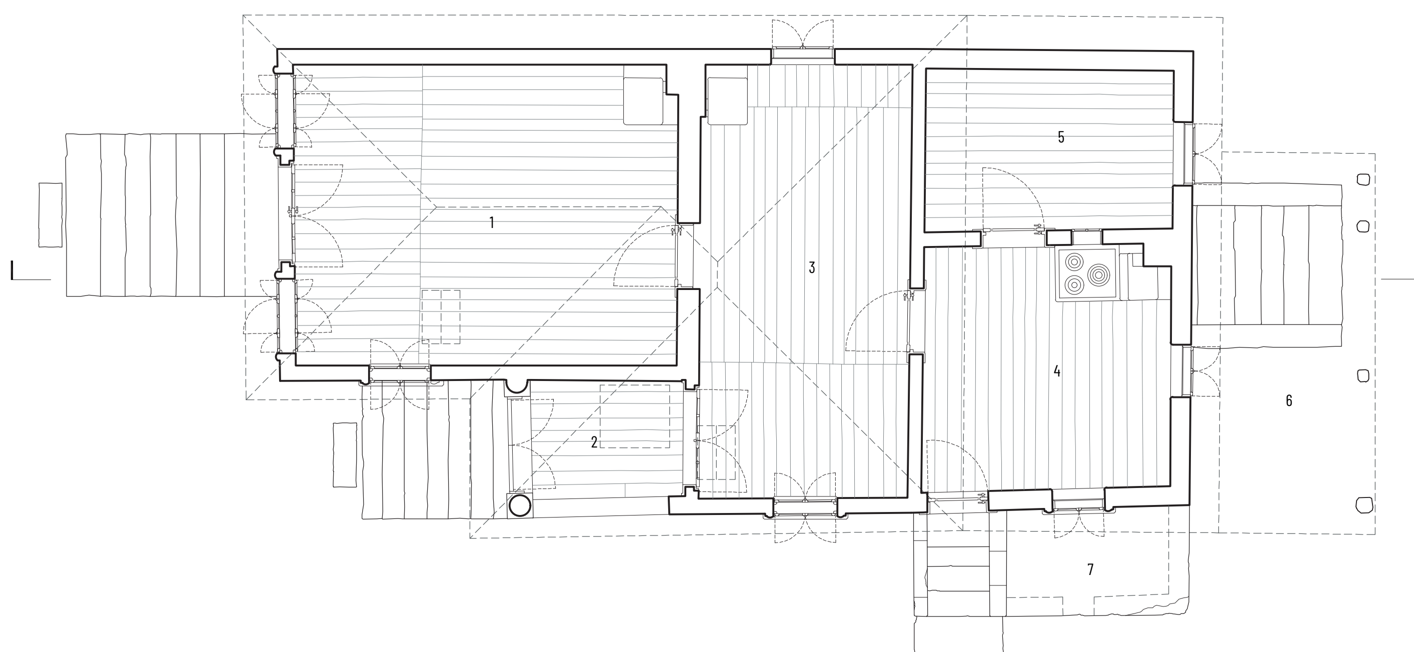
Detaliile prefabricate din ipsos ce compun ancadramentele și tencuiala cu strop de ciment sunt cel mai probabil intervenţii mai târzii, menite să reînnoiască la momentul respectiv aspectul casei conform modei momentului.

A Grădina cu flori B Curte de acces C Bătătură D Curtea păsărilor E Livada și grădina mare
1 Casă 2 Bucătărie 3 Casa nouă 4 Coteț păsări 5 Polată 6 Șopron cu fânar

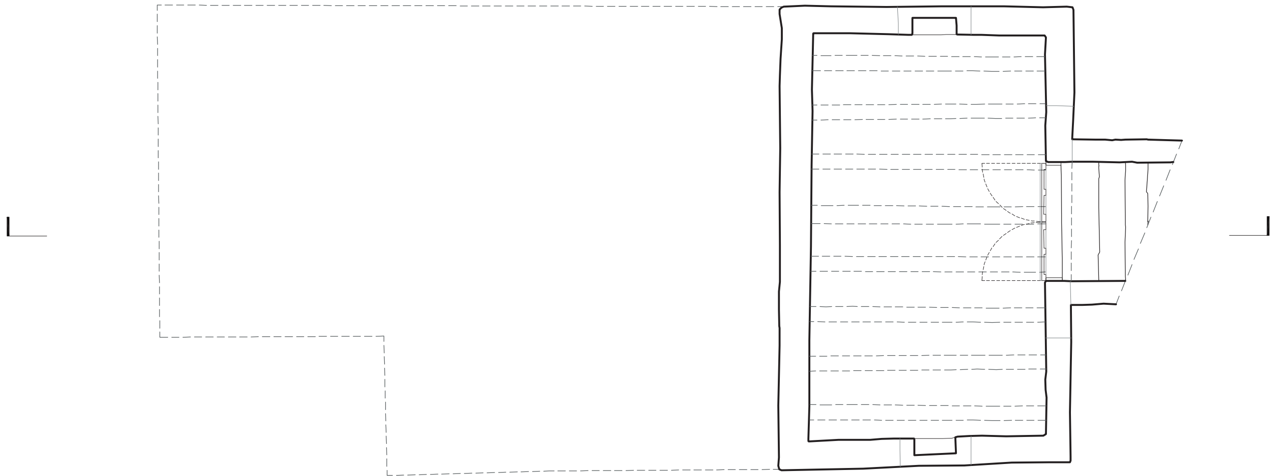

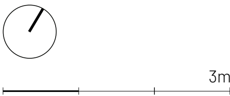
PLAN PARTER

1 Odaie (fosta încăpere a poștei)
2 Sală
3 Odaia de locuit
4 Bucătăria de iarnă
5 Cămară (anterior depozit al poștei)
6 Polată și gârlici
7 Coteţul păsărilor

PLAN BECI

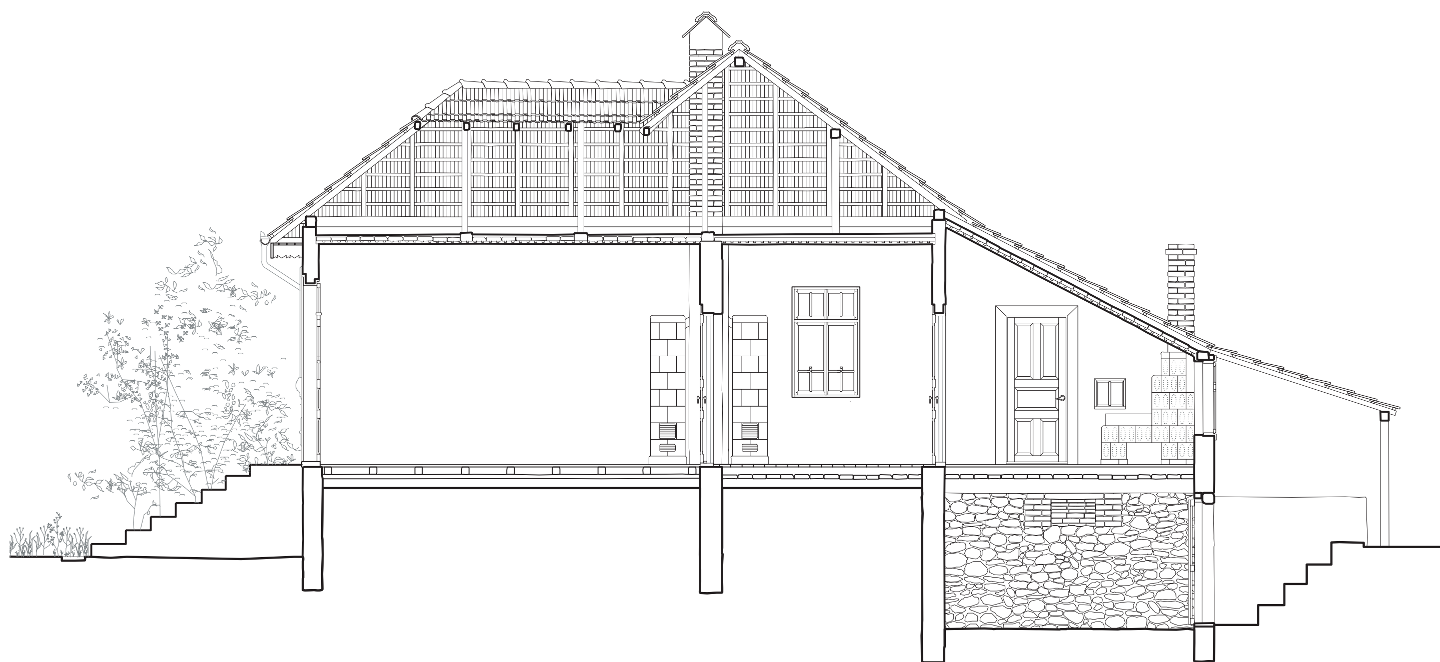
FAȚADĂ SUD-VEST

FAȚADĂ SUD-EST

3m

SECȚIUNE

3m

CASA DIN LIVADA BOIERULUI

Așezare: comuna Șuici, sat Șuici
Așezare față de râul Topolog: 370 m, malul stâng
An construire: 1963
Clădită de: Ilie Balotă
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: foarte bună

Așezarea

Din centrul satului Șuici, pornind din șoseaua principală, urcă Valea Unghiului, drum de pământ croit de-a lungul pârâului cu același nume. Aici se află casa familiei Balotă (din neamul Baloteștilor), nu departe de răscrucea din inima satului. Mai departe, după un lung șir de gospodării, drumul se cufundă între dealuri și păduri, înainte de a ajunge în comuna învecinată, Cicănești, pe valea Argeșului. Acesta era, până nu demult, drum important de legătură între cele trei văi învecinate – valea Argeșului, a Topologului și a Oltului. Acum este parcurs ocazional de săteni sau de iubitorii de drumuri lipsite de ubicuul asfalt.

Casa se află într-o succesiune de gospodării ample, aflate pe fostele pământuri ale boierului Șuiceanu[1]. Câteva dintre acestea au deschidere și către o a doua uliță, cea care deservește zona pe care localnicii o numesc „satul nou", o parcelare din ultimele decenii, compusă din curți înguste și lungi, atipice pentru zonă. Pe locul lor se află înainte terenul de fotbal al comunei.

Gospodăria

Casa se așază pe o zonă relativ plată, dar ridicată cu aproape doi metri față de cota drumului. De la drum, se trece peste podeț și se urcă cele câteva trepte. Apoi o potecă însoțită de meri, tuia, buxus, magnolii și trandafiri conduce către intrarea principală a casei. Dar cum se obișnuiește, intrarea întrebuințată în mod curent nu este cea principală, ci una aflată pe latura estică a casei, unde există o curte încadrată de casă, atelier, bucătărie, magazie și garaj. În acest spațiu clar delimitat se concentrează cea mai mare parte a activităților domestice. Din acest loc, care este inima gospodăriei, se ajunge lesne în curte animalelor, către povarnă, în grădina de flori, spre cea de legume sau în livada de meri, pruni și cireși. Această organizare a casei și a gospodăriei, în jurul unui spațiu exterior central cu legături directe către celelalte curți, este mai rar întâlnită. Se pare că a apărut târziu în gospodăriile din zonă, în special după anii '50 și cu precădere în preajma drumului principal, unde terenul este plat iar locuirea mai densă a obligat la ordonare ortogonală și așezarea grupată a clădirilor.

Grădina casei

Gradina este amplă și oferă un spațiu de respiro de jur împrejurul casei. În funcție de topografia locului și de vecinătăți, curtea își schimbă atributele și folosința: către drumul principal și pe laterala vestică a casei se află grădina de legume și flori, pe partea estică se păstrează curtea găinilor și mai jos, spre drum, curtea vacilor și a porcilor. Pe latura nordică rodește încă livada de pomi fructiferi printre care se mai găsesc meri bătrâni din soiul Ionatan care au aparținut plantației boierului Șuiceanu.

În preajma bradului înalt, pe latura de s-v a grădinii, se observă o denivelare a terenului, mărturie a extragerii pământului din care s-au făcut cărămizile necesare construirii. Prin consubstanțialitatea casei cu pământul pe care se așază, casa este parte din loc.

Pe domnul Balotă l-am cunoscut în urmă cu trei ani. Tocmai lăsa un buchet de flori la mormântul soției. Noi, la cel al bunicilor. În timpul ce a urmat, fără intenție, ne-a oferit două daruri: cel de a privi prin ochii dumnealui pe bunicii noștri și de a recupera ceva din amintirea lor (s-au învecinat aproape o viață), iar cel de-al doilea, de a simți prin felul său de a fi și de a vorbi, prin amintiri din Șuiciul de demult, prin cântece și poeme, o lume a satului la care nu am fi avut altfel acces. Am găsit o lume elevată peste așteptări, rafinată, a lucrului făcut cu simțul răspunderii, o lume a justei măsuri, a onoarei și a iubirii pentru familie și sat. La cei nouăzeci și cinci de ani ai săi, îmbogățiți de o perfectă luciditate, domnul Balotă poartă în sine aproape un secol de istorie, cu toate schimbările aduse de trecerea vremii. Ne-a povestit cum a păscut vitele pe pământul boierului Șuiceanu (plătind cu clacă fiecare zi de pășunat) și cum s-a prins în horele ținute la sărbători în fostul han al boierului. A învățat rotărie, apoi s-a ocupat cu măsurătorile topometrice ca brigadier silvic, ajungând să cunoască ținutul în detaliu. Mai târziu a coordonat ateliere de tâmplărie ale școlii de meserii din comună, unde ținea și contabilitatea. Pentru un timp, a fost viceprimar al comunei Șuici. Pământul casei a făcut parte din moșia întinsă a boierului și l-a cumpărat de la acesta când schimbările politice l-au constrâns să vândă. Ani mai târziu, în 1977, în perioada regimului comunist, a fost elaborat un plan de sistematizare a comunei, care prevedea reparcelarea curților pentru comasarea gospodăriilor aproape de vatra satului. Curtea casei sale urma sa fie divizată în parcele mici, ce permiteau o locuire mai degrabă urbană. Planul nu s-a implementat.

Casa

Așadar, zidurile groase clădite din cărămida arsă la fața locului se așază peste temelia din bolovani de râu. Podina este din *lobde* lipite cu pământ *lucrat* pe deasupra, iar pe intrados finisate cu cercuială tencuită cu amestec de pământ și var și văruită. Structura acoperișului este din *bile* de lemn și învelitoarea din țiglă. Tencuiala exterioară este de tip Terasit cu praf de mică, utilizată pentru mai multe case din zonă la momentul respectiv.

Un hol generos străbate miezul casei și leagă cele două intrări, precum și încăperile dispuse la nord și la sud. Pe capete, ușile duble vitrate lasă să pătrundă lumina de răsărit și de apus. Parcurs dinspre intrarea secundară către cea *din față*, holul se deschide către sala închisă, inundată de lumină, animată de culoarea bleu a tâmplăriilor și de mozaicul cu model din marmură colorată. Cu excepția unei încăperi înguste în care se află un grup sanitar amenajat relativ recent, celelalte încăperi ale casei sunt camere de locuit. Odaia bună se păstrează în proximitatea intrării principale.

Spre deosebire de tipicul zonei, în care casa și anexele sunt izolate, în cazul de față acestea sunt alipite, formând un întreg. Latura nordică a casei este parțial protejată de magazie. Aici, pentru a împiedica pământul fin din pod sa curgă în interior, podina clasică a fost înlocuită cu *lobde* cioplite cu lambă și uluc, asemeni hambarelor pentru făină. În continuarea ei se așază baia veche cu latrina, atelierul de tâmplărie și bucătăria de vară. Povarna, magaziile de lemne și garajul completează ansamblul.

Casa, împreună cu alte câteva gospodării învecinate, are sistem propriu de alimentare cu apă și canalizare, preluând printr-o conductă subterană apa dintr-un izvor de pe dealul aflat către N-E. Aducerea apei curente a fost realizată cu mult înainte ca un sistem de alimentare cu apă comunal să fie implementat. În vremurile mai de demult, apa era adusă de la unul dintre cele trei puțuri comunale existente în sat, în lungul drumului principal.

Schimbări

După ridicarea ei, casa a rămas pentru o scurtă vreme netencuită, așa cum se întâmplă cu unele case de zidărie din zonă, din lipsa resurselor financiare.

Încăperea din stânga intrării secundare, inițial cu rol de grup sanitar, a fost mărită prin înglobarea spațiului prispei și a devenit cameră de locuit. Tot pe latura estică a fost construită o nouă prispă, de data aceasta pe structură de beton și metal. Atât forma acoperișului cât și materialitatea prispei actuale dau seama de această modificare.

Sala intrării principale a fost închisă cu tâmplării din lemn și a devenit spațiu de primire. Holul lung era inițial împărțit în două segmente prin uși duble care, fiind nepractice în utilizarea curentă, au fost înlăturate.

Bucătaria de vară, construită pe structură de lemn și închisă cu scândură, a fost refăcută din zidărie. Anterior, aceasta era dublată de bucătăria aflată în casă, în camera din dreapta intrării secundare, în legătură cu cămara. Deși nu mai este folosită cu rol de bucătărie, camera păstrează cele necesare funcționării: sobă cu plită și alimentare cu apă. În locul cămării astăzi se află un nou grup sanitar. Deși conformarea generală a casei a suferit modificări minore, încăperile și-au schimbat în timp înfățișarea și rolul.

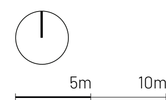
S-a făcut apoi trecerea la capitalism, cu toate transformările pe care le-a adus în zona rurală.

În lunga sa locuire pe vale, domnul Balotă a prins trei feluri de a fi ale satului. Satul copilăriei a fost cel aflat sub ocârmuirea boierilor locului, cu moșii întinse și bordeie risipite în marginile lor, alături de sate de moșneni. Despre satul tinereții răzbat în poveștile sale amintiri despre infuzarea vieții rurale cu o ordine instituțională adusă de regimul comunist, cu părțile ei benefice dar și mai puțin benefice. În acest Șuici a fost clădită casa sa. Satul senectuții sale, cel de după 1989, este cel din care tinerii au emigrat masiv către oraș sau către țări străine în căutarea unui venit. Ordinea de altădată a lucrurilor îi pare să se fi pierdut, la fel și comunitatea de atunci și așezarea în loc a celor rămași.

Casa domnului Balotă a fost cea dintâi pe care am cercetat-o, încă dinainte ca acest proiect să se contureze. Am fost primiți cu o mare bucurie de a împărtăși, de a lăsa cuiva măcar puțin dintr-un preaplin sufletesc, într-un timp când puțini își iau răgazul să asculte. Am descoperit astfel, ținute cu grijă, schițele de început și planurile casei, întocmite chiar de domnul Balotă. Se păstrează încă șabloane de trasare a profilelor și matrițe pentru detalii. Fiecare amănunt al acestei case este o mărturie a nevoii de ordine, a atenției pentru detaliu și denotă plăcerea de a lucra cu mâinile și de a rafina obiectul modelat. Sclivisirea betonului pentru trepte, detaliul mușcat din colțurile casei, care i-a pus pe meșteri în dificultate, podina de peste magazie închisă în lambă și uluc (asemeni hambarelor, pentru a împiedica praful să treacă), pragul cu canal pentru scurgerea apei, care protejează intrarea în beci, nișele arcuite din zidul beciului care se supun ordinii grinzilor, aerisirea acestuia în pod, etc. sunt semne ale răbdării și priceperii oamenilor altor timpuri.

De la dumnealui am învățat să privim atent și să respectăm aceste case și oamenii ce le-au clădit „cât mai suntem și cât mai sunt". La nouăzeci și cinci de ani, trăiești în lumina faptului că revederea nu este o certitudine, ci o șansă.

A Grădina B Bătătură C Curtea păsărilor D Curtea păsărilor E Livadă

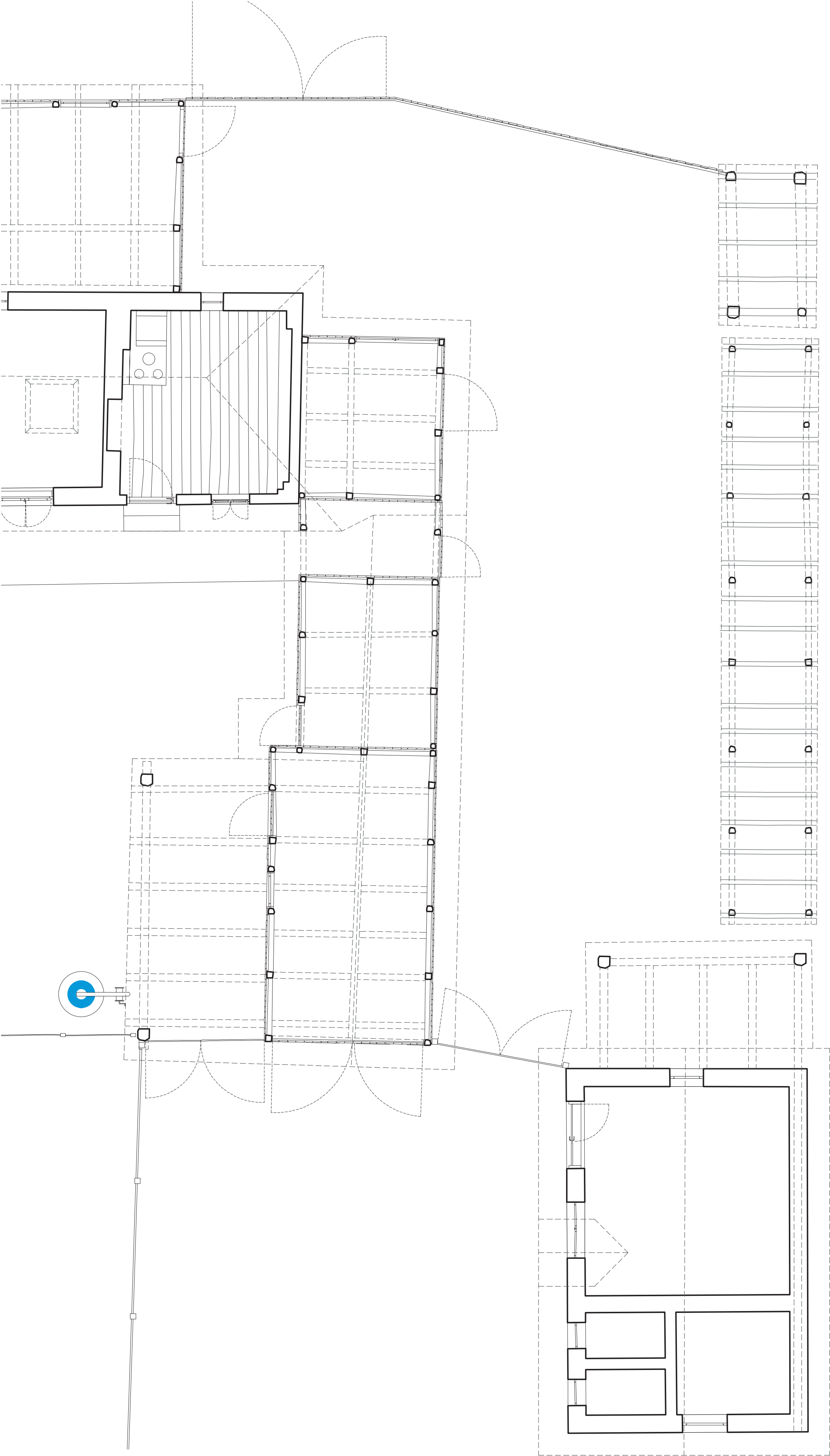

PLAN PARTER

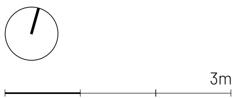
1 Sală închisă
2 Hol
3 Sala deschisă
4 Terasă
5 Odaie (fostă baie)
6 Odaie
7 Odaia bună
8 Grup sanitar (fostă cămară)
9 Odaie (bucătărie)
10 Magazie
11 Atelier de tâmplărie
12 Bucătărie
13 Magazie
14 Magazie
15 Garaj
16 Latrină
17 Baie
18 Povarnă
19 Polată
20 Grajd
21 Coteț păsări
22 Coteț porci

3m

PLAN BECI

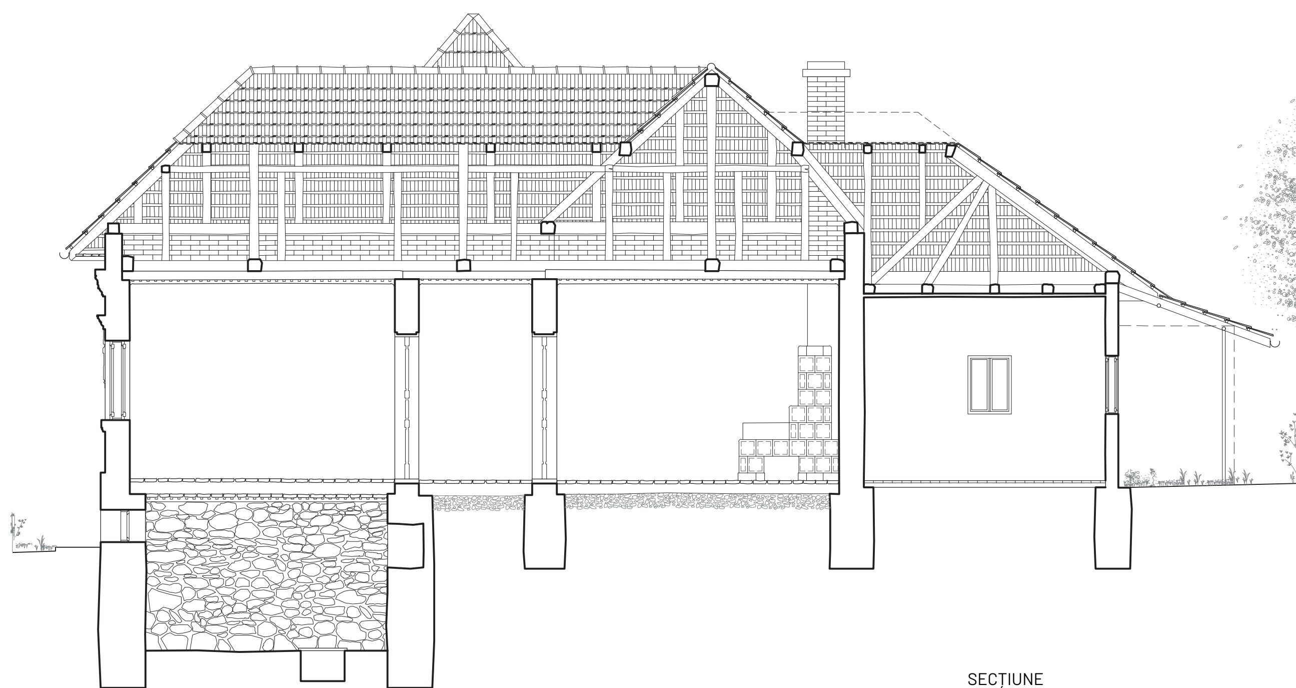
FAȚADĂ EST

FAȚADĂ SUD

SECȚIUNE
3m

CASA CU LALEA

Așezare: comuna Sălătrucu, sat Văleni
Așezare față de râul Topolog: 1,2 km, malul stâng
An construire: 1956
Clădită de: Nicolae și Maria Oprea
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: foarte bună

Așezarea

Casa este situată în satul Văleni, comuna Sălătrucu, pe partea stângă a văii Topologului, la o distanta de 1,2 km de râu, pe drumul care unește vatra satului cu Mănăstirea Văleni. Ulița este croită în lungul văii pârâului Văleni. În dreptul gospodăriei, pârâul se întretaie cu drumul și trece de pe partea dreaptă a drumului pe cea stângă, apropiindu-se de casă. Gospodăria se situează pe un teren cu pantă ușoară, drumul și casele fiind așezate către vale (N-V) iar grădina urcând domol către limba de pădure ce acoperă coama dealului (S-E).

Gospodăria

Construită de Nicolae și Maria (Mani) Oprea în anul 1956, casa a rămas moștenire nepotului, Vasile Vetrilă, căsătorit cu Elena. Acesta primise anterior moștenire și gospodăria învecinată, care a aparținut lui Dumitru Oprea, fratele lui Nicolae. În acest fel cele două gospodării s-au unit.

Soții Vetrilă au păstrat cu grijă ambele case, cu mare parte din anexele lor. Casa lui Dumitru Oprea este datată de către actualii proprietari ca fiind de sfârșit de secol XIX. A trecut prin mai multe intervenții semnificative, dar păstrează încă amintirea altor timpuri și a trecerii bătrânilor pe acolo.

Din gospodăria lui Nicolae și a Mariei Oprea se păstrează încă grajdul cu magazie și fânar, curtea păsărilor și fântâna. Atelierul de fierărie al lui Nicolae și bucătăria de vară s-au surpat.

În anul 1973 Vasile și Elena Vetrilă au construit propria casă, în apropierea celei a lui Dumitru Oprea. La această salbă de case, în anul 2011, fiul lor cel mare a început clădirea unei a patra case în preajma celei părintești, pe locul în care Nicolae și Mani (Oprea) aveau cândva bucătăria de vară. Dar aceasta nu a fost până la urmă terminată și a rămas la nivel de fundație până în momentul relevării. Fiul cel mic, Ionuț, s-a mutat în casa lui Nicolae și a Mariei, ocupând odaia bună pe care a înnoit-o în spiritul vremurilor de azi.

Grădina casei

De lângă corpul casei pornesc garduri de lemn care, împreună cu aceasta, subîmpart curtea în mai multe grădini cu utilizări diferite: o grădină mică spre drum, grădina de animale, bătătura dintre anexe și casă și grădina mare.

Aceasta din urmă este așezată pe un teren în pantă, care urcă ușor către S-E. În apropierea casei, grădina este folosită pentru a cultiva legume, urmând, spre deal, culturi de porumb și cartofi, apoi o zonă de fâneață și de livadă cu meri, pruni și vișini.

Casa

Casa este așezată la sud de drum, retrasă de la acesta. Ea se întoarce către soare și grădină, lăsând drumul în spate. Este formată din două odăi numite de doamna Vetrilă „a de dela deal" și „a de d-ălea bune", nume ce orientează casa în funcție

De Moșii de vară, dis de dimineață, Nicolae s-a spălat, și-a pus straiele populare, așa cum se purta de obicei, și-a spus rugăciunea după carte, ca de fiecare dată înainte de a ieși din casă, a rugat-o pe Mani să îi facă o mămăliguță și a urcat în grădina mare, sub pădure, să întoarcă fânul. A murit așa, cu furca pe piept.

Și-a lucrat toată casa singur, ajutat de un vecin (zis Dovlecel), cu lemnul luat din pădure (pe atunci a statului). Nicolae era fierar. Mai lucra topoare, potcoave, uneori roți de car dar și nasturi sau broșe pentru doamne. Își avea atelierul din sus de fântână. Pe prispa casei încă se păstrează o proptă de lemn folosită de Nicolae în rindeluirea pieselor de tâmplărie pe care le lucra.

În război fusese caporal. Și-a petrecut 7 ani pe front. Un alt frate al său, Gheoghe Oprea, 9 ani.

În casa cu două odăi, bătrânii stăteau în „a de dela deal". Cealaltă era „de d'ălea bune". Erau acolo două paturi. La capăt de pat se țineau macaturile și straiele țărănești. Era și un cuier cu hainele țărănești ale lui tanti Mani, haine pentru Sfânta Biserică și pentru horă, unde se ducea cu drag.

Pe timp de iarnă în odaia „de dela deal" mutau și gătitul. Pe timp de vară, bucătăria era, după obiceiul locului, într-o mică baracă, acum dispărută.

Iubitor de muzică, Nicolae își luase pick-up la curent și comanda prin poștă plăci noi. În atelierul său de fierărie proiecta uneori diafilme pentru copiii din sat.

de topografia curții dar și în funcție de folosirea încăperilor. Acestea se accesează direct din prispă. Casa mai are două beciuri și pod.

Prispa ocupă două laturi: latura lungă către S-E, care privește către grădină și pădure, și latura scurtă către S-V, care este capăt de perspectivă din stradă, din sensul de urcare către mănăstire.

Soclul casei este realizat din zidărie de bolovani de râu cu mortar pe bază de var, are pereți portanți din bârne de lemn chertate, finisate cu cercuială și tencuială de pământ văruită alb. Peretele ce desparte cele două odăi este din zidărie de cărămidă, având câte o firidă pe fiecare față și o ferestruică pentru a împărți lumina lămpii în ambele odăi. Casa are un beci mai amplu, cu acces de pe latura de S-V, din zona mai coborâtă a terenului, și un al doilea beci de amploare și înălțime reduse, pardosit cu cărămidă, inițial accesibil printr-o trapă în podeaua camerei bune, acum închisă. Acoperișul, pe structură de lemn, este acoperit cu țiglă. Podina este alcătuită similar pereților, din bârne groase de lemn, la intrados având cercuială și tencuială de pământ văruită. Între beci și casă planșeul este pe structură de grinzi din lemn masiv peste care se așeză bârne groase, podite pe ambele fețe.

Ornamentația bogată din scânduri de lemn traforate se regăsește atât la exterior (stâlpi, streașină, ramele ferestrelor, pălimarul prispei și portița de intrare pe prispă), cât și la interior, în camera bătrânească (tăblia patului, galeriile perdelelor, lavița pentru găleată cu apă de băut, un mic dulap suspendat, cuierul). Traforul este realizat cu modele vegetale și caracterul unitar al ornamentației vădește grija pentru detalii și apetitul pentru frumos. Un element distinctiv al casei este detaliul floral realizat din tencuială, care apare pe fațadele scurte ale casei.

Schimbări

De-a lungul timpului casa a trecut prin modificări minore, specifice procesului firesc de locuire și întreținere a unei clădiri. În ce privește ansamblul, după unirea celor două gospodării într-una singură, poarta de intrare în curte a rămas cea de lângă casa lui Dumitru Oprea. Astfel, bătătura și casa lui Nicolae au devenit un buzunar al curții mari. În capătul acestui buzunar dă astăzi portița dantelată a prispei.

Până la momentul măsurării, volumul și aspectul exterior general al casei par a-și fi păstrat caracteristicile principale inițiale. La interior, doar una dintre cele două camere mai păstra finisajele, țesăturile și mobilierul inițial (camera cea bună, dinspre accesul pe prispă). A doua cameră, cea locuită, purta semnele unei reamenajări mai recente, care a implicat schimbarea mobilierului bătrânesc, din lemn masiv cioplit cu model, cu unul mai nou și impersonal dar modern, din PAL melaminat. Ștergarele din colțuri și de la icoane, macatele din lână de pe pereți, perdelele albe - au dispărut și ele, făcând loc unor textilele mai noi, produse industrial.

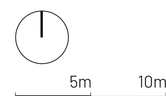
Două luni mai târziu, cu ocazia unei vizite suplimentare de lucru, și camera bătrânească era complet schimbată. Trecuse, conform spuselor proprietarului, printr-un proces de modernizare. Podeaua din dușumea fusese refăcută, cu închiderea trapei de acces către beciul mic, pereții erau proaspăt văruiți, iar camera goală părea în așteptarea unui nou mobilier. La exterior, podeaua de lemn a prispei a fost reparată și nivelată cu o șapă de ciment și pe latura de S-V a casei, spațiul prispei urma să primească un grup sanitar.

Înainte de a ajunge la casă, drumul șerpuiește ușor pentru a trece peste apele pârâului Văleni. De pe uliță, imaginea casei este strâns legată de această croială a locului. Podișca din dreptul casei, care trece peste pârâu, a facut-o Nicolae din lemn și a meșteșugit-o timp de un an de zile. La scurt timp după terminarea ei, un camion încărcat a rupt-o, spre supărarea bătrânului. A fost refăcută mai apoi din beton.

Alături de ei își avea casa Dumitru Oprea, fratele lui Nicolae. Casa lui este din anul 1872, după spusele doamnei Vetrilă.

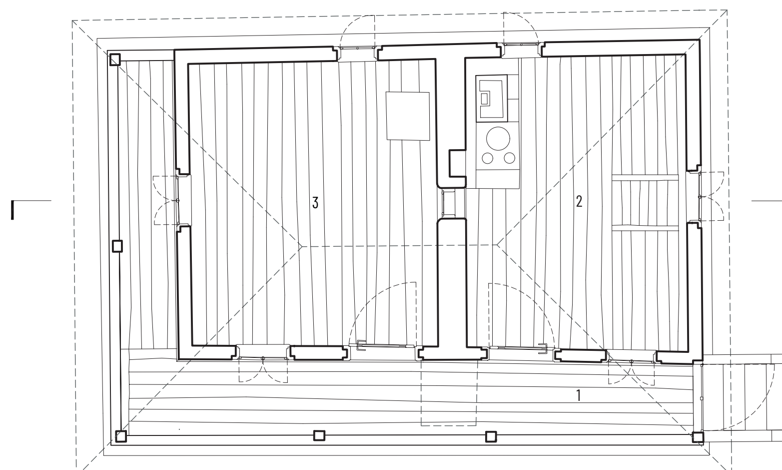
Nicolae și Mani n-au avut urmași, așa că au lăsat casa și gospodăria nepotului lor, Vasile Vetrilă și soției Elena, cei care au îngrijit de ei la bătrânețe.

A Curtea de primire B Bătătură C Curtea de păsări D Bătătura casei lui Dumitru Oprea E Curtea de păsări F Grădina mare G Livadă
1 Casa 2 Fânar și atelier de fierărie 3 Fântână 4 Grajd 5 Casa veche a lui Dumitru Oprea 6 Fântână 7 Robinet 8 Coteț de porci și atelier de tâmplărie
9 Casa nouă 10 Fundație pentru o casă nouă 11 Amprenta unei foste bucătării de vară

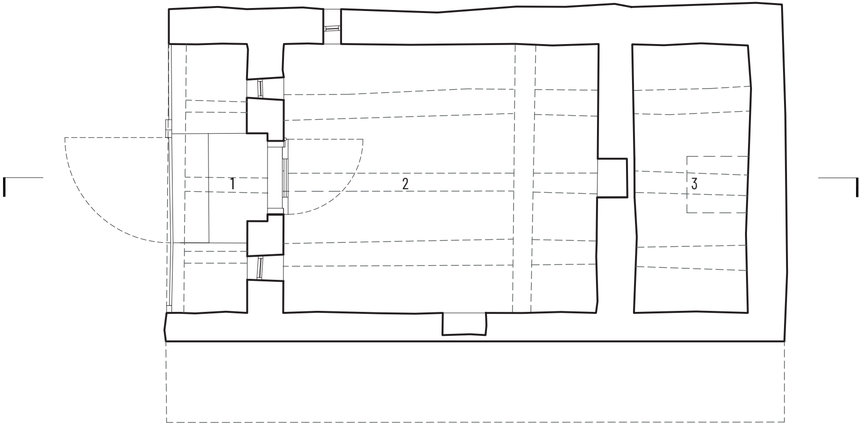

PLAN PARTER

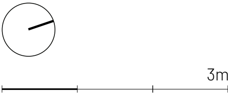
1 Prispă
2 Odaia din deal
3 Odaia bună

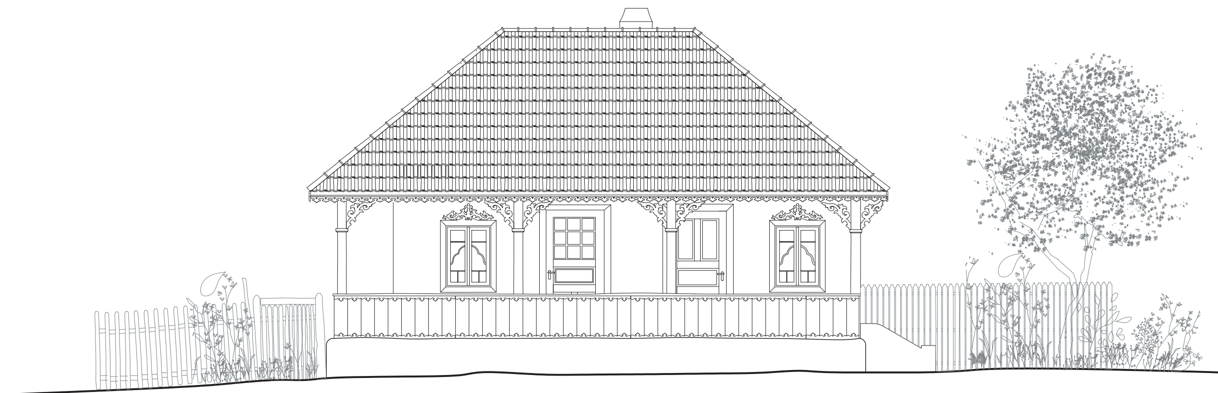

PLAN BECI

1 Intrare beci
2 Beci
3 Beci

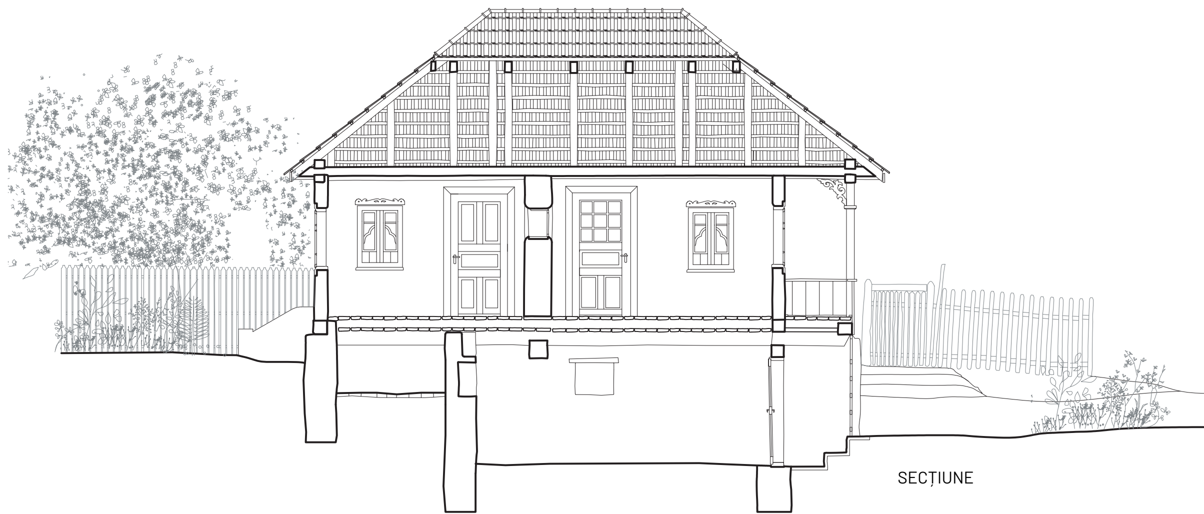
FAȚADA SUD-EST

FAȚADA NORD-EST

3m

N.V. OPREA
ANU 1956

CASA CU STICLĂ COLORATĂ

Așezare: comuna Sălătrucu, sat Valeni
Așezare față de râul Topolog: 270 m, malul drept
An construire: nu se știe
Clădită de: Ion Ilie Ilie
Locuită în prezent: da/nu permanent
Starea generală a clădirii: bună

Așezarea

Casa studiată se află pe drumul principal, în satul Văleni, comuna Sălătrucu, de partea stângă a văii, în apropierea râului. Poziția sa retrasă și ridicată față de cota drumului dar și vegetația bogată feresc casa de ochii curioși ai trecătorilor.

Terenul este ridicat pe un taluz și ascuns vara de copaci înalți. La șosea prezintă o zonă bogată vegetal, cu arbori bătrâni și variați, de la piersici și pruni, la nuci și o pergolă cu vița de vie, chiar în apropierea casei. Astfel, mica construcție este aproape insesizabilă din stradă. În partea din spate a terenului, parcela se luminează și se deschide către dealuri împădurite.

Gospodăria

Inițial, gospodăria cuprindea mai multe clădiri, dovadă fiind urmele temeliilor solide, formate din bolovani de râu, rămase pe teren până în prezent.

Despre toate aceste urme ale locuirii anterioare a curții, domnul Sîmoiu ne dă unele indicii: în apropierea porții de intrare se află o altă casă a proprietarilor de atunci, în dreapta curții, în vecinătatea casei studiate și privind către ea se află o casă a slugilor. Cotețele și alte anexe erau distribuite în diferite zone ale gospodăriei. Lângă una dintre temelii există o varniță.

Subîmpărțirile de altădată ale curții nu se mai păstrează acum. Casa se așează liber în mijlocul unei curți largi în care petece de vegetație amintesc de folosiri anterioare: straturi de flori, pomi fructiferi, nuci și viță de vie.

Grădina casei

Curtea este împânzită de arbori bătrâni, ce acoperă cu umbra lor o parte mare din grădină. Terenul este înconjurat de un gard din lemn la șosea.

Pe latura de nord se păstrează încă o portiță către curtea vecinilor, semn de bună înțelegere cu aceștia. La final de vară apar în curte căpițele de fân, semn al unui sezon roditor.

Casa

Clădirea care ne-a atras privirile este ultima rămasă în picioare, din întreaga gospodărie. Este retrasă de la stradă și ascunsă de arborii bătrâni, ce umbresc terenul. Este orientată sud-vest, astfel că prispa, închisă de geamlacul colorat, primește lumina naturală toată ziua.

Accesul în casă se face prin două puncte - unul pe latura scurtă a sălii, către sud, altul pe latura lungă, în stânga foișorului. Scările din piatră indică discret intrarea. Soclul, ca și scările sunt realizate din piatră de râu, și sunt tencuite cu mortar pe baza de ciment. Pereții portanți sunt alcătuiți din bârne solide chertate, numite local și *lobde*, și sunt îmbrăcați în cercuială și tencuială de pământ și văruiți la interior și exterior cu alb.

Din fațada principală se observă o ferestruică, ce luminează beciul. Acesta este delimitat de zidurile de fundație ale casei și este căptușit cu tencuiala de pamant.

Despre casa cu ferestre de sticlă colorată se știu puține povești.

Din relatările domnului Neacșa aceasta ar fi fost construită de către Ion Ilie Ilie. "Se desființaseră titlurile boierești, dar avea rang de proprietar (obținut și printr-o căsătorie avantajoasă cu o fată din fam. Băltescu). Nici el nu era mai prejos, tatăl lui, Ilie Ion – era țăran fruntaș în Văleni, cu patru boi."

Reliefului natural al curții i se adaugă mici movile, acum înierbate, care ascund urme ale construcțiilor ce au fost ridicate aici: cărămida, fragmente de zidărie de piatră, o lespede mare care pregătea intrarea.
Poveștile domnului Sîmoiu confirmă faptul că una dintre temelii ar fi fost a casei slugilor, semn că, într-adevăr, gospodăria a aparținut unei familii înstărite. A doua temelie ar fi aparținut altei case a familiei. Cu timpul, ambele s-au surpat.

Ar fi avut și o varniță în curte, urmele ei încă sunt îngropate sub una din temelii.

În jurul casei și a temeliilor rămase pe teren se disting brațe de viță de vie cu pergole și bolta, un copac ornamental bătrân, nuci mari, precum și o fâneața încă întreținută de proprietar. La vizitele noastre pe sit l-am întâlnit de multe ori cosind iarba sau lucrând în grădină.

Accesul în beci se face din sală, printr-o trapă din lemn, amplasată în podea. Are trepte săpate în lut și tavanul beciului este de fapt podeaua sălii, compusă din grinzi groase și dușumele de lemn.

Sala este închisă integral de un geamlâc din lemn, frumos brodat și împodobit cu ferestre cu sticlă în culori variate. Lucrătura atentă a lemnului, completată armonios cu sticlă texturată, viu colorată, compun împreună o lumină aparte în spațiul interior al sălii. Geamlâcul este modular, un modul fiind compus din două ferestre înalte, complet detașabile, dispuse stânga-dreapta, iar central se află o fereastră în două canaturi cu deschidere în balamale.

Din sala închisă se intră în cele două încăperi de dimensiuni modeste și, printr-o mică trapă, în pod.

Interiorul celor două camere este simplu, cu vopsitorie de var și cu podele din lemn. Prima încăpere are sobă cu cahle de teracotă smălțuită, iar cea de-a doua are sobă din cărămidă tencuită și vopsită cu var albastru.

Așa cum este specificul zonei, tavanele sunt și ele compuse din *lobde* de lemn, cercuială la intrados, tencuială de pământ și văruială. Sala este vopsită în albastru deschis. Acoperișul are structură de lemn, cu pod și învelitoare din țiglă ceramică roșie.

Schimbări

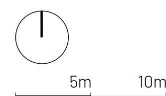
La prima vedere casa prezintă indicii de modificări ale acoperișului, fapt confirmat de către proprietar.

În forma lui inițială, foișorul se continua cu un fronton închis, similar geamlâcului, cu tâmplărie de lemn și sticlă colorată și clară. *Lobdele* de lemn ce compun podina se extindeau pentru a forma sageacul. Pentru a salva casa, s-au făcut reparații la nivelul acoperișului care, din lipsa de mijloace și meșteri cunoscători ai vechilor detalii, au modificat în mare măsură aspectul acestuia.

Frontonul actual, deasupra foișorului, avea geamlâc cu sticlă și la etaj, luminând astfel și podul. Nu își amintește din ce era învelitoarea inițial, însă odată cu înlocuirea acesteia cu țiglă ceramică, a tăiat și urșii care închideau streașina, rezultând astfel capetele aparente, atipice, pe care le putem observa astăzi.

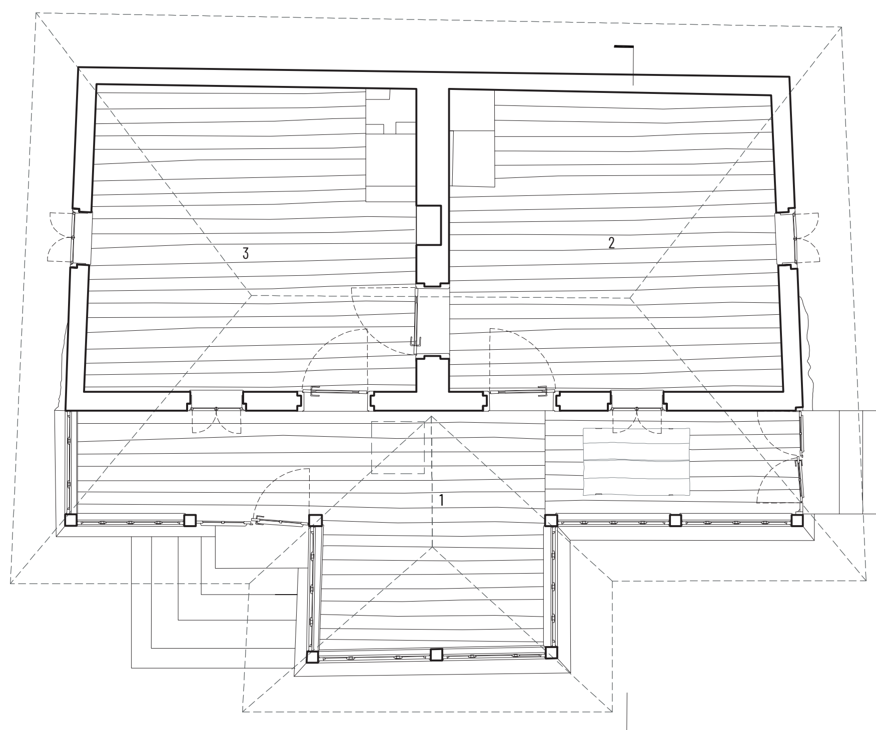

A Grădina
1 Casă 2 Bătătură 3 Temelie fosta casă 4 Arcadă viță de vie 5 Coteț de găini

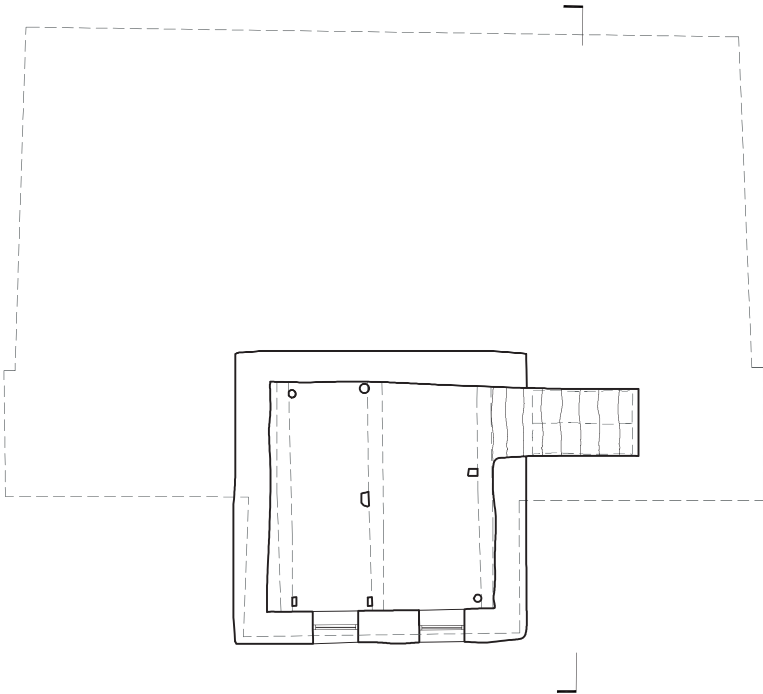

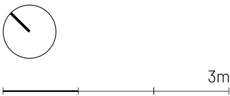
PLAN PARTER

1 Prispă (sală)
2 Odaie
3 Odaie

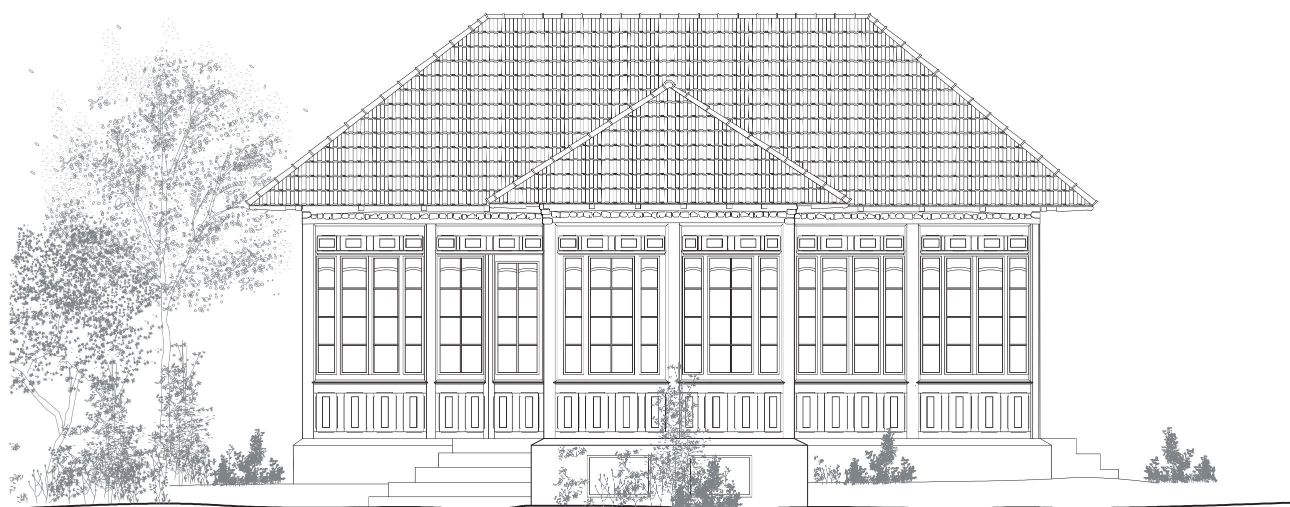
PLAN BECI

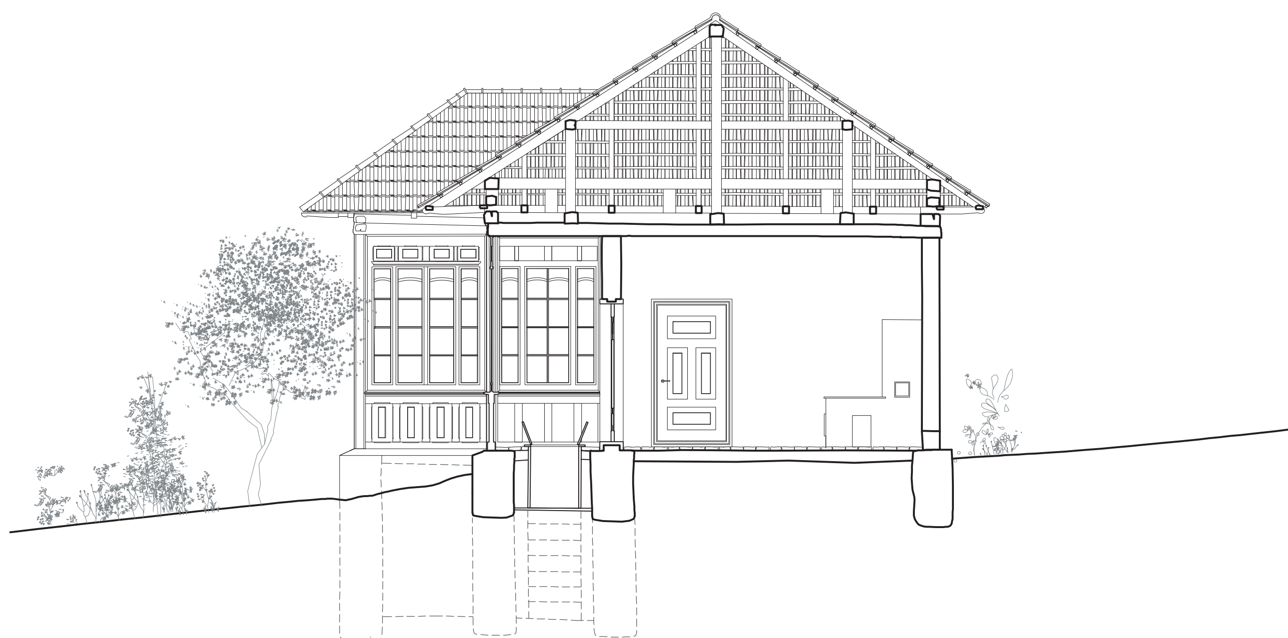
FAȚADĂ SUD-EST

FAȚADĂ SUD-VEST

SECȚIUNE

3m

CASA CU MOARĂ

1925

Așezare: comuna Sălătrucu, sat Sălătrucu de Jos
Așezare față de râul Topolog: 150m, malul stâng
An construire: 1925
Clădită de: grefierul Ciutescu, pentru a doua soție și cei cinci frați ai ei
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: bună

Așezarea

Clădirea apare semeață chiar pe drumul principal, între primăria comunei Sălătrucu şi biserică, în apropierea văii Topologului, la o distanță de aproximativ 150 m de aceasta. Se spune că terenul familiei se întindea „dincolo de drum şi încoace spre Şuici", iar toate casele care sunt acum la drum erau pe terenul lor. În timp proprietatea a fost divizată și s-au vândut părți din ea, ultima vânzare fiind cea a terenului vecin. Peste drum, într-o casă mai recent construită, locuiesc rude ale proprietarei.

Gospodăria

Forma actuală a gospodăriei familiei Ciutescu nu este cea originară. La momentul construirii casei, terenul deţinut de proprietari se întindea până la râul Topolog, unde era plasată moara, și până la terenurile dinspre biserică, inclusiv pământul pe care biserica a fost construită. Familia deținea încă o casă, mai veche, cu anexe, care au fost desființate. În prezent, în gospodărie există: casa, un mic foișor (recent construit) și o fântână, cum se observa dinspre șosea.

Grădina casei

La șosea, pe ambele părți ale aleii de intrare din fața casei, sunt două grădinițe de flori, imprejmuite de garduri scunde din lemn. În partea dreaptă a casei, terenul rămas liber este umbrit de câțiva copaci bătrâni, iar în spatele casei se întinde o mică pajişte, până la gardul de lemn care delimitează proprietatea.

Casa

Așezată chiar la șoseaua principală ce traversează satul Sălătrucu de Jos, casa are latura principală orientată către vest.

Casa a fost construită de către grefierul Ciutescu pentru a doua sa soție, Ines Ciutescu. De origine italiană, aceasta a venit împreună cu frații ei, odată cu valul de refugiați de război, motiv pentru care casa a fost de la bun început gândită să poată acomoda o familie numeroasă. Materialele de construcție folosite au fost durabile și rezistente.

Temelia casei este din piatră, iar pereții sunt realizați din zidărie de cărămidă. Beciul se întinde sub amfilada de camere de pe latura sudică. Acoperișul masiv este îmbrăcat în țiglă ceramică de tip solzi, și are frontoane din lemn, cu ferestre prin care podul primește lumina.

Fațadele casei și sala de la șosea sunt prevăzute cu diverse modele din tencuială decorativă: profile de cornișă și ancadramente de ferestre, imitații de bosaj, casete decorative cu numele proprietarului și anul de construcție.

Casa are patru camere și o bucătărie foarte mare, o sală generoasă în partea din față a casei și încă una în partea din spate, către râu. Lipite de clădire, în partea dinspre curte, se găsesc un coteț și o magazie de lemne.

Despre grefierul de la Înalta Curte de Casație și Justiție din Curtea de Argeș se știu multe povești, însă cea mai cunoscută dintre ele este însăși cea legată de casa pe care a lăsat-o în urmă.

Măcinat de o căsnicie nefericită, Gheorghe Ciutescu (1880-1965), ajuns la vârsta de 45 de ani, o întâlnește pe tânăra Ines Ricobone, cu 20 de ani mai tânără ca el și decide să-și acorde o a doua șansă. Deși inițial nu acceptă, tânăra Ines devine în cele din urmă doamna Ciutescu. După căsătorie, Gheorghe construiește această locuință, în care avea să locuiască împreună cu restul familiei, formată din cei cinci frați ai soției. Veniseră împreună, într-un val de refugiați de război.

Impresionantă la prima vedere, casa surprinde suplimentar privitorul pe măsură ce este descoperită. Aceasta este orientată către vest, iar încăperile ei înalte, sunt inundate de lumina naturală, prin ferestrele mari, vopsite alb. Pereții viu colorați, mobila din lemn masiv, bine păstrată, țesăturile delicat brodate și bogăția obiectelor de decor îmbracă spațiile în amintiri din alte timpuri.

Picturile împânzesc armonios încăperile și holul lung. Acestea au fost realizate de către verișoara lui Ines, Olivotto Marietta, care îi vizita ocazional, locuind și ea, ocazional, în casa. Picturi ale artistei se găsesc în case de pe întreaga vale.

Dl. Neacșa-Enăchescu povestește că a existat un oarecare logofăt Ciutescu, „comerciant de frunte", care avea moara cu făcaie.

Cele cinci încăperi sunt ordonate de o parte și de alta a unui hol lung, dispus central. Prima cameră din stânga intrării a avut, pentru o perioadă de timp, funcțiunea de magazin alimentar. Accesul către acest magazin se făcea din curte, printr-o ușa care în prezent este zidită, iar nișa rămasă este acoperită de un dulap. Ultima cameră, cu vedere către curtea din spate, este bucătăria. Accesul către aceasta se face din sala închisă, aflată în partea din spate a casei. Pe fațada de la miazăzi, camera din mijloc este prevăzută cu câteva trepte de ieșire în curte.

Interiorul casei este decorat cu diverse tablouri și tapiserii țesute, realizate de verișoara soției, pictorița de origine italiană Olivotto Marietta.

Casa a rămas în familia Ciutescu din generație în generație, băieții familiei aducând reparații și completări, generând forma pe care o putem observa astăzi.

Schimbări

Principala modificare adusă casei a fost inchiderea sălii din partea din spate, cu scânduri fixate pe o structură ușoară de lemn, alcătuire ce este prevăzută cu o fereastră cu vedere la râul Topolog. Ulterior au fost adăugate, într-un volum distinct, un mic grup sanitar cu acces din interior, o cotineață de păsări și o magazie de lemne, ambele cu acces din exterior.

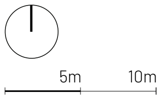
Sala deschisă de la șosea prezintă indicii care conduc către ipoteza că forma actuală a fațadei principale nu corespunde cu cea inițială. Pe grinda care sprijină pe coloanele din cărămidă se văd urmele unor vechi stâlpi de lemn, de secțiune pătrată.

De asemenea, frontonul de lemn pare a fi o adiție ulterioară; terminația cornisei pare aplicată mult mai în relief față de panotajul de lemn montat diagonal, deasupra ei putându-se observa un rând de țiglă ceramică.

La nivel de ansamblu, gospodăria e mult redusă ca suprafață și lipsită de anexele inițiale. Recent a fost completată cu un mic foișor.

A Grădina de flori B Curte
1 Casă 2 Coteț de păsări 3 Magazin de lemne 4 Foișor 5 Fântână

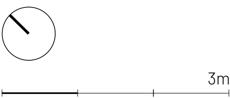

PLAN PARTER

1 Prispă (sală)
2 Hol
3 Cameră
4 Cameră
5 Cameră (fost magazin)
6 Bucătărie1
7 Cameră
8 Sală închisă
9 Debara
10 Grup sanitar
11 Coteț de păsări
12 Magazie de lemne

PLAN BECI

FAȚADĂ SUD

3m

FAȚADĂ VEST

3m

SECȚIUNE

3m

CASA DE SUB DEAL

Așezare: comuna Sălătrucu, sat Sălătrucu de sus
Așezare față de râul Topolog: 150m, malul stâng
An construire: necunoscut
Clădită de: socrii proprietarei (Constantin Untaru și soția)
Locuită în prezent: da
Starea generală a clădirii: bună

Așezarea

Casa este situată pe malul stâng al râului Topolog, în satul Sălătrucu de sus, comuna Sălătrucu, la drumul principal, foarte aproape de râul Topolog chiar *vis-à-vis* de una dintre microhidrocentralele de pe râu.

Casa se află foarte aproape de râul Topolog. Relația vizuală dintre cele două este acum deteriorată prin așezarea unei microhidrocentrale pe malul râului, chiar în dreptul casei, și prin intervențiile aferente asupra albiei și luncii.

„nu este necesar să măsurați camerele, că toate au 4 cu 4 metri”, a spus proprietara. Și așa s-a și dovedit.

Gospodăria

Aflată în proximitatea râului, gospodăria surprinde prin forma atipică. Din drumul principal, ea se dezvoltă organic, într-o formă îngustă de „L”, care urmează versantul dealului sub care este așezată. Dispunerea construcțiilor, este prin urmare, una liniară. Gospodăria cuprinde pe lângă casa veche a soților Untaru (detaliată în continuare), încă două case mai recent construite. În total, în gospodărie conviețuiesc trei generații ale familiei Untaru. Este un lucru obișnuit ca mai multe generații să împartă aceeași curte, bunurile și grădina, dar să locuiască în case diferite, construite pe măsură ce familia se extinde. Pe lângă case, există mai multe anexe care deservesc cele trei familii: grajduri, cotețe de găini și porci și o bucătărie de vară.

Terenul în formă de „L” al gospodăriei se dezvoltă în pantă. De la poarta înaltă de lemn cu accesorii din fier forjat, terenul urcă lin, dinspre drumul principal înspre deal, unde casa este percepută în capăt de perspectivă. Apoi, gospodăria cotește spre dreapta, unde devine aproape paralelă cu drumul.

Grădina casei

O serie de terenuri – cultivate cu legume, zarzavaturi sau cereale - se întind între curtea gospodăriei și drumul principal.

Casa

Din drumul principal, fațada cu fronton de lemn a casei soților Untaru este percepută perfect frontal, în capătul aleii înguste de acces în curte. Apoi ea se dezvoltă în lungul curții, paralel cu drumul, lucru care nu este vizibil la o primă privire de dincolo de poartă. Casa se remarcă tocmai prin forma atipică care preia linia naturală a terenului. Ea încearcă parcă să comunice, atât cu drumul, și cu râul Topolog de peste drum, cât și cu relieful în care este așezată.

În aparență o casă alungită, tocmai prin fațada lungă orientată către stradă, planul confirmă faptul că avem de a face cu o casă de formă compactă și tipică zonei rurale, cu trei încăperi generoase dispuse în anfiladă. Accesul în încăperi se face printr-o prispă alungită cu arcade trilobate. În capătul ei se află o bucătărie rectangulară orientată către drum cu fronton de lemn. Acestea două zone sunt racordate atipic printr-o diagonală. Această configurație pare să rezulte din relația cu drumul, cu râul Topolog, cu relieful în care este așezată, dar și cu geometria alungită a curții. Intrarea în casă se face de pe latura scurtă a sălii, dinspre mijlocul bătăturii, în vecinătatea curții păsărilor, a grajdului și a fântânii. Treptele finisate cu beton sclivisit devin loc de stat în momentele de răgaz. Bucătăria și sala sunt

separate printr-o structură de lemn pe care este prins un perete realizat din rame și tăblii. Fațada cu fronton are o inchidere asemănătoare.

Prispa pe care o vedem astăzi a fost adăugată ulterior construirii casei (circa 1964), înlocuind probabil una mai veche care asigura accesul în cele trei încăperi. La fel, și bucătăria cu frontonul de lemn orientat către stradă este o adiție realizată în cadrul aceleiași etape de modificări, ceea ce ne spune că forma la unghi a fațadei dinspre stradă este un gest funcțional și arhitectural „modern".

Panta terenului a oferit oportunitatea pentru construirea unui soclu înalt, care a fost realizat din piatră de râu cu mortar de ciment și care adăpostește beciul (un beci parțial, care nu a putut fi măsurat). Registrul superior este format din sala cu arce trilobate, realizată din zidărie de cărămidă tencuită. Arcele sunt închise cu ferestre cu tâmplărie de lemn.

Se remarcă, de asemenea, decorațiile și cromatica fațadei. Frontonul este din panouri de lemn vopsite brun-roșcat. Parapetul sălii are firide cu motive în formă de romb, iar coloanele sunt pictate. Capitelurile au motive decorative vegetale de culoare verde - elemente prefabricate din ipsos -, la fel ca brâul fațadei dinspre drum sau ancadramentul ferestrei de pe fațada sud-estică.

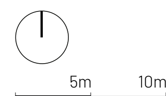
Acoperișul este pe structură de lemn, iar învelitoarea vizibilă spre stradă este din tablă zincată fălțuită, pe când cea dinspre nord, este din șiță. La o privire mai atentă se poate observa că învelitoarea mai nouă, din tablă, este așezată peste un strat anterior, tot din șiță.

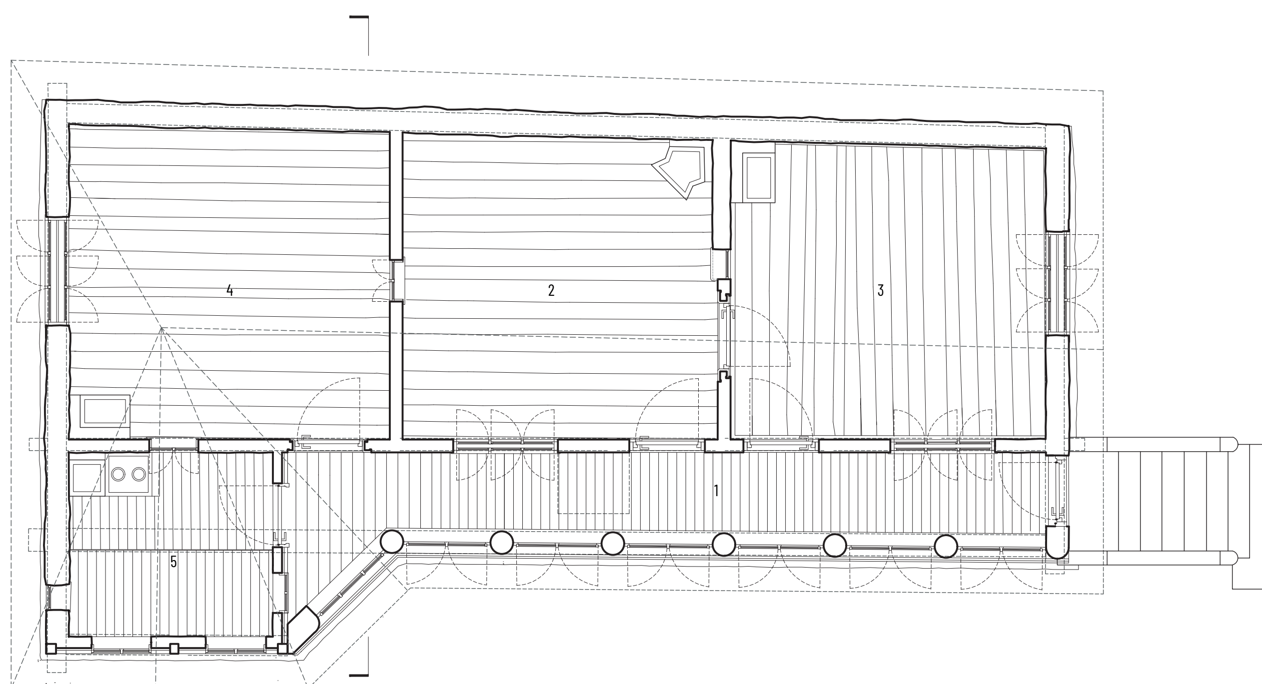
Schimbări

Așa cum am menționat mai devreme, bucătăria este o adiție ulterioară, împreună cu sala care a fost modernizată. La fel, și învelitoarea de tablă a fost adăugată mai târziu, peste cea de șiță, dar doar pe panta acoperișului care este vizibilă dinspre stradă. Se pare că meșterul care a realizat această adiție a fost Gică Stătică din Bârsești. Scările de acces în casă au fost cândva din lemn, însă astăzi sunt din ciment.

A Curte intrare B Bătătură C Curtea păsărilor D Grădina mare
1 Casa 2 Fântână 3 Grajd 4 Anexe 5 Bucătărie de vară 6 Casa nouă 7, 8, 9 Anexă

PLAN PARTER

1 Prispă (sală)
2 Odaie
3 Odaie
4 Odaie
5 Bucătărie

FAȚADĂ SUD-VEST

FAȚADĂ SUD-EST

SECȚIUNE

3m

CUVÂNT DE ÎNCHEIERE

Arhitectura tradițională mai veche din satul românesc are o frumusețe potolită, venită dintr-o simplitate necăutată, din lipsa exceselor și din echilibrul mărunt al vieții cotidiene. Adesea ea se suprapune, în imaginarul colectiv, cu dimensiunea idilică a Arcadiei. De aceea privind-o, îți este greu să nu devii nostalgic sau admirativ și să te abții de la a vorbi despre ea cu cuvinte alese; este dificil sa nu îi asociezi conotații mitice și să nu dorești a o îngheța în timp și spațiu.

Arhitectura tradițională construită în Valea Topologului înainte de anul 1989 nu face excepție, din acest punct de vedere. Așezarea privilegiată într-o zonă submontană, protejată momentan față de marile artere auto și față de dinamica pe care acestea o aduc în ariile pe care le traversează, a contribuit la prezervarea fondului construit tradițional mai vechi pe cale naturală și fără eforturi speciale.

Pe parcursul studiului am remarcat că fiecare dintre cele paisprezece case și-a dezvăluit o reziliență remarcabilă în fața schimbărilor care au trecut peste ea; confruntată cu provocări naturale, schimbări de modă sau nevoi de îmbunătățire a gradului de confort, casa ni se arată ca un organism viu, închegat după reguli coerente, care îi permit o adaptare permanentă și fără dificultate la context, atâta vreme cât parametrii schimbării sunt dictați de nevoile firești ale vieții cotidiene din gospodărie. Casa manifestă o disponibilitate pentru dialog și o apropiere care se măsoară cu mâna, cu pasul, cu înălțimea de la nivelul ochiului și este lipsită de abstractul normelor, al standardizării și al gesturilor atent căutate la planșeta arhitectului, ce caracterizează locuința urbană. Dacă la aceasta din urmă vitalitatea este încifrată în modul în care proprietarul amenajează pe parcurs spațiile interioare și exterioare, prin mici adaosuri materiale, casa țărănească mai veche pulsează prin însăși masa ei construită și prin fiecare detaliu. În plus, orice reînnoire a casei rescrie întregul, dar îl păstrează unitar. În multe cazuri, modernizarea casei nu lasă urme evidente. Ea pare să fi fost de la început în forma care ni se arată și nu își trădează formele incipiente din care a crescut sau stadiile anterioare. Dimensiunea potrivit de mare în raport cu nevoile locuitorilor o ajută în acest sens. Este clădită fără excese și nici un spațiu nu este de prisos.

Scara umană însoțește lumea construită tradițională la fiecare nivel al manifestării ei: odaie, casă, gospodărie, uliță, sat, relația cu peisajul antropizat, iar mâna omului care a ridicat-o este resimțită pe fiecare suprafață și în fiecare aspect al ei. Ce se întâmplă însă când această arhitectură, clădită după măsura omului și a nevoilor lui esențiale, se intersectează cu intenții modernizatoare planificate din punct de vedere administrativ și politic la scară regională? În ce fel își mai poate păstra capacitatea de adaptare atunci când intră în aria de influență a unor proiecte de infrastructură națională? Cum își poate păstra coerența volumetrică și stilistică sub presiunea continuă a unor nevoi de modernizare, adesea artificial create, printr-o ofertă abundentă de materiale de construcție produse industrial, străine de specificul locului și care pot fi puse în operă rapid, fără a avea nevoie de mâna pricepută a vreunui meșter local? Acestea sunt întrebările pe care cercetarea le deschide.

Direcțiile de studiu care ar putea oferi o parte din răspunsuri ar putea fi: identificarea unor limite benefice ale procesului de schimbare în zonă; inițierea unor proiecte comunitare, cu scopul de a sensibiliza și mobiliza comunitățile locale în sensul protecției valorilor culturale și de patrimoniu imobil; realizarea unei documentări multicriteriale a zonei, aceasta constituind o bază de date foarte bogată, pe multiple paliere; preluarea cercetării de față și continuarea ei în forma unui studiu de impact, premergător intervențiilor de infrastructură planificate în zonă.

Principala concluzie a cercetării este că, atunci când este confruntată cu nevoia de schimbare, casa se arată disponibilă pentru dialog și manifestă capacitatea de a-și păstra coerența, atâta vreme cât nevoia de schimbare se menține la scara gospodăriei și câtă vreme contextul schimbării este unul stabil și cunoscut.

Afumătoare	Spațiu special pentru afumarea alimentelor (fie exterior casei, fie amenajat în pod).
Anfiladă	Șir de camere care se succedă în linie dreaptă.
Bătătură	Teren bătătorit în fața casei.
Bilă de lemn	Trunchi de copac decojit, nefățuit, întâlnit mai ales la realizarea căpriorilor.
Cercuială	Nuiele subțiri despicate pe jumătate sau șipci, care se pun pe pereții din structură de lemn pentru a susține tencuiala.
Cerdac	Pridor, verandă uneori închisă cu geamlâc.
Consolete	diminutiv de la consolă.
Cruci	Contravântuirile în „X" ale structurilor de lemn, de obicei întâlnite pe vale la fânare sau anexe.
Cucă / ursoaică	Tip de terminație a coșului de fum care se oprește la nivelul podului, ca o glugă, eliberând fumul în pod pentru afumarea alimentelor.
A dura	A construi, a zidi, a clădi ceva trainic.
Fălțuit	Care are falț, prevăzut cu falț (despre tablă).
Falț	Îndoitură făcută de-a lungul marginii unei foi de tablă subțire, pentru a permite îmbinarea cu altă foaie.
Foișor	Terasă deschisă ridicată deasupra pământului, cu acoperișul susținut de stâlpi sau de coloane; cerdac, pridvor.
Gârlici	Intrarea într-un beci.
Giurgiuvea	Cercevea.
Grajd	Construcție sau încăpere special amenajată pentru adăpostirea animalelor domestice de dimensiuni medii și mari.
Hambar	Magazie în care se păstrează diferite produse agricole, în special cereale; grânar.
Lacră	Ladă de zestre.
Lăcrimi	Hambare.
Lintou	Element de construcție monolit, dispus orizontal deasupra unei deschideri, pentru a prelua greutatea zidăriei de deasupra; buiandrug.
Lobdă	Grindă de lemn cioplită la bardă.
Lospătură	Piesă de lemn, cu grosime 6-7 cm inaltime, cioplită la bardă, utilizată la realizarea podinilor.
Odaie/ hodaie	Cameră sau casă cu o cameră.
Paientă/ paiantă	Sistem de construcție a pereților unor case, care constă dintr-un schelet de lemn, având golurile umplute sau acoperite cu diferite materiale (împletituri de nuiele ori șipci tencuite cu lut, chirpici).
Pătul	Construcție cu pereții din șipci sau din nuiele împletite, ridicată pe un postament la mică înălțime deasupra solului, care servește la păstrarea porumbului (în știuleți).

Pârleaz	Trecătoare îngustă peste un gard, făcută din una sau mai multe scânduri (ca nişte trepte) care se sprijină, la extremităţi, pe câte un ţăruş bătut în pământ.
Podină	Pardoseală de scânduri la podul caselor.
Povarnă	Instalaţie rudimentară pentru fabricat rachiu sau spirt (sau clădirea în care se află instalaţia).
Prispă	Terasă îngustă înălţată de-a lungul peretelui din faţă (uneori și al celor laterali) la casele ţărănești, adesea mărginită de o balustradă scundă de lemn sau de zidărie.
Pălimar	Parapetul prispei; parmalâc.
Sageac	Prelungire a podului pe capetele ieșite în afară ale grinzilor spre a feri pereții de ploaie.
Sală	Prispă.
Scoabe	Piesă metalică formată dintr-o bară cu capetele îndoite în unghi drept și ascuțite la vârf, folosită mai ales la îmbinarea elementelor de lemn ale construcțiilor provizorii.
Scrobeală	Var pigmentat cu albastru ultramarin, utilizat în mediul rural pentru finisarea pereţilor exteriori.
Siripit	Răsfirarea și întorsul fânului.
Solbanc	Element de construcție executat deasupra părții exterioare a parapetelor ferestrelor sau a ușilor pentru protejarea lor de scurgerea apei de ploaie.
Slon	Magazie.
Structură pe furci	Sistem constructiv de tip *„fachwerk”*.
Susală/ sub sală	Spaţiu închis, aflat sub sală, utilizat uneori pentru depozitare sau cu rol de coteț pentru păsări.
Timnic	Prelungire a casei în partea din spate, unde sunt adesea adăpostite povarna, bucătăria sau cămara.
Travee	Porțiune dintr-o construcție care cuprinde două puncte de reazem (stâlpi, coloane, grinzi, pile etc.) și deschiderea dintre ele.
Trior	Mașină agricolă prevăzută cu un cilindru (având pe fața interioară mici alveole) care, prin rotire, separă semințele de anumite impurități; vânturătoare.
Țoață	Structură rudimentară din lemn cu rol de loc de odihnă și supraveghere pentru cioban când păzește oile.
Varniță	Ladă de scânduri deschisă în partea de sus și îngropată pe jumătate în pământ, folosită la stingerea varului. Cuptor în care se arde piatra de calcar.
Vârghie	Lemn (potrivit de) lung și (de) gros folosit ca element de închidere, susținere sau de fixare în diferite construcții; un segment scurt dintr-o lobda – element similar dar cu lungime mult mai mica; capatul grindei ieșit din zid, stinghie.
Vârghină	Element de construcție din lemn (lung și gros) folosit la realizarea scheletului unor construcții (temporare ori rudimentare); bârnă, grindă.